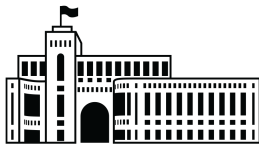

Նվիրվում է Կոմիտաս Վարդապետի ծննդյան 150-ամյակին
Dedicated to the 150th Anniversary of the Birth of Komitas Vardapet

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ-ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
KOMITAS MUSEUM-INSTITUTE

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

REPUBLIC OF ARMENIA
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ,
ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of
**Participation
Programme**

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

**150th anniversary of
the birth of Komitas Vardapet**
Celebrated in association with UNESCO

Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս Ե Ր Կ Ե Ր Ի Ը Ն Տ Ր Ա Ն Ի

*Նվիրվում է Կոմիտաս Վարդապետի
ծննդյան 150-ամյակին*

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ
Ե Ր Գ Ե Ր

K O M I T A S

SELECTED WORKS

*Dedicated to the 150th Anniversary of the
Birth of Komitas Vardapet*

THE FIRST VOLUME
S O N G S

Publication of Komitas Museum–Institute
Yerevan • 2019

Հրատարակվում է Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ:
Հրատարակվում է Միավորված ազգերի կրթության, գիտության և մշակույթի կազմակերպության աջակցությամբ:

ՀՏԴ 784
ԳՄԴ 85.314
Կ 685

*Կազմող, թարգմանիչ և պատրաստանայրու խմբագիր՝
Աշխատակցությամբ*

ՏԱԹԵՎԻԿ ՇԱԽԿՈՒԼՅԱՆ
ԼԻԼԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ՆԱՆԵ ՄԻՍԱԿՅԱՆԻ
ԱՍՏԴԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ
ԳԱՅԱՆԵ ԱՄԻՐԱՂՅԱՆԻ
ՄՀԵՐ ՆԱՎՈՅԱՆԻ
ՆԻԿՈԼԱՅ ԿՈՍՏԱՆԴՅԱՆԻ
ԼԱՌԻՐԱ ՍԱՄՎԵԼՅԱՆԻ
ՋՈՂԵՖ ՊՈՀԻԿԵԱՆԻ

Կոմիտաս. երկերի ընտրանի.— Եր.: Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի հրատարակչություն, 2019:
Կ 685 Առաջին հատոր: Երգեր.— 176 էջ:

Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի՝ Կոմիտասի երկերի ընտրանի հրատարակելու նախա-
ձեռնությունը պայմանավորված է գործնական պահանջներով: Հիմք ունենալով ՀՀ ԳԱԱ արվեստի
ինստիտուտում Ռ. Աթայանի և Գ. Գյոդակյանի խմբագրությամբ հրատարակված ակադեմիական ժո-
ղովածուն (Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու, 14 հատոր, Երևան, 1960–2006 թթ.), թանգարան–ինստի-
տուտը ձեռնարկեց ընտրանու հրատարակությունը, որը ներառում է նաև երգերի բանաստեղծական
տեքստերի անգլերեն թարգմանություններ և գիտական տառադարձում (ՀՄԲ համակարգ)՝ Կոմիտասի
ստեղծագործությունները ոչ հայալեզու օգտվողներին նույնպես մատչելի դարձնելու նպատակով:

Առաջին հատորն ընդգրկում է Կոմիտասի 40 երգ դաշնամուրի նվագակցությամբ, որոնք
հիմնված են հայ ժողովրդական երգերի վրա:

ՀՏԴ 784
ԳՄԴ 85.314

ISBN 978–9939–9206–2–7

© Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտ, 2019
© Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի հրատարակչություն, 2019

Published according to the decision of the Scholarly Committee of Komitas Museum–Institute.
Supported by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Compiled, translated and edited by
In collaboration with

TATEVIK SHAKHKULYAN
LILIT HARUTYUNYAN
NANE MISAKYAN
ASTGHIK MARTIROSYAN
GAYANE AMIRAGHYAN
MHER NAVOYAN
NIKOLAY KOSTANDYAN
LAURA SAMVELYAN
JOSEPH BOHIGIAN

Komitas. Selected Works.— Yerevan. Publication of Komitas Museum–Institute, 2019.
The First Volume. Songs.— 176 pages.

The conception of Komitas’s Selected Works arose due to practical reasons. Considering the academic publication of Komitas’s Works, which were edited by Robert Atayan and Gevorg Geodakyan at the Institute of Arts of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia (14 volumes, 1960–2006), the Komitas Museum–Institute initiated the publication of Selected Works, which along with Armenian originals includes verbatim English translations and international scholarly (HMB system) transliterations of the song lyrics. The volumes are intended for both Armenian and non–Armenian users.

The First Volume includes forty songs with piano accompaniment by Komitas, which are based on Armenian folk songs.

ISBN 978–9939–9206–2–7

© Komitas Museum–Institute, 2019
© Publication of Komitas Museum–Institute, 2019

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Կոմիտաս Վարդապետ	11
Կոմիտասի երկերի ընտրանին	16
Առաջին հատոր. երգեր	18
Կոմիտաս Վարդապետ (անգլ.)	22
Կոմիտասի երկերի ընտրանին (անգլ.)	27
Առաջին հատոր. երգեր (անգլ.)	29
Կոմիտասի ստեղծագործությունների և ուսումնասիրությունների հրատարակություններ	33
Արտասանության ուղեցույց	36
Երգեր	37
1. ԿԱՔԱՎԻ ԵՐԳԸ	38
2. ՀՈՎ ԱՐԵՔ	41
3. ԾԻՐԱՆԻ ԾԱՌ	46
4. ԵՐԿԻՆՔՆ ԱՄՊԵԼ Է	51
5. ԷՍ ԱՌՈՒՆ	53
6. ԱՄՊԵԼ Ա ԿԱՄԱՐ-ԿԱՄԱՐ	55
7. ԶՈՒՐ ԿՈՒԳԱ ՎԵՐԻՆ ՍԱՐԵՆ	57
8. ԼՈՐԻԿ	59
9. ԶՈՒԼՈ	62
10. ԱԼ ԶԻՆ ՆԱԼՆ ԻՆՉ ԿԱՆԵ	65
11. ՄԱՐՈՆ Ա ԿԱՅՆԵ	67
12. ՏՈՒՆ ԱՐԻ	69
13. ՔԵԼԵՐ, ՅՈԼԵՐ	72
14. ՔԵԼԵ, ՔԵԼԵ	77
15. ԿՈՒԺՆ ԱՌԱ	80
16. ՇՈՂԵՐ ԶԱՆ	83
17. ԱԽ, ՄԱՐԱԼ ԶԱՆ	87
18. ԳՈՒԹԱՆԸ ՀԱՅ ԵՄ ԲԵՐՈՒՄ	90
19. ՉԵՄ ԿՐՆԱ ԽԱՂԱ	93
20. ԳԱՐՈՒՆ Ա	95
21. ՉԻՆԱՐ ԵՍ	98
22. ԵՍ ՍԱՐԵՆ ԿՈՒԳԱՅԻ	101
23. ԶԻՆՉ ՈՒ ԶԻՆՉ	104
24. ԱԼԱԳՅԱԶ	107
25. ԽՆԿԻ ԾԱՌ	109
26. ՀՈՅ ՆԱԶԱՆ	111

27. ԵՍ ԱՂՋԻԿ ԵՄ	117
28. ԼՈՒՍՆԱԿԸ ՍԱՐԻ ՏԱԿԻՆ	120
29. ԷՍ ԳԻՇԵՐ ԼՈՒՍՆԱԿ ԳԻՇԵՐ	123
30. ՇԱԽԿՐ-ՇՈՒԽԿՐ	126
31. ՄԱՏՆԻՔԸ ՄԱՏՈՎԱ ՉԷՐ	128
32. ԳԱՐՈՒՆ	130
33. ՔՈՒՆ ԵՂԻՐ, ՊԱԼԱՍ	139
34. ՄԱՆԻ ԱՍԵՄ	141
35. ԾԱՂԻԿ ԱՍԵՄ	143
36. ԱՆՏՈՒՆԻ	145
37. ԿՈՒՒՆԿ	152
38. ԿԱՆՉԵ, ԿՈՒՒՆԿ	156
39. ՀԱԲՐԲԱՆ	160
40. ԱԼ ԱՅԼՈՒՂՍ	166
Բարբառային բառերի հակիրճ բառարան	172

CONTENTS

Komitas Vardapet (Arm.).....	11
Komitas's Selected Works (Arm.)	16
The First Volume: Songs (Arm.).....	18
Komitas Vardapet	22
Komitas's Selected Works	27
The First Volume: Songs	29
Academic Publications of Komitas's Works.....	33
Pronunciation Guide	36
Songs.....	37
1. PARTRIDGE SONG.....	38
2. BRING COOLNESS	41
3. APRICOT-TREE.....	46
4. THE SKY IS CLOUDY	51
5. THIS WATER STREAM.....	53
6. VAULT-LIKE CLOUDS GATHERED.....	55
7. WATER STREAMS DOWN THE UPPER HILL.....	57
8. THE QUAIL	59
9. ZULO	62
10. WHAT IS A HORSESHOE FOR A SCARLET HORSE!	65
11. MARO IS STANDING.....	67
12. COME HOME	69
13. WALKING, SHINING.....	72
14. WALK, WALK.....	77
15. I TOOK THE JUG	80
16. DEAR SHOGHER	83
17. OH, LOVELY DEER.....	87
18. I AM BRINGING THE PLOUGHMAN SOME FOOD.....	90
19. I CANNOT SING AND DANCE.....	93
20. IT'S SPRING	95
21. YOU ARE A PLANE-TREE.....	98
22. I WAS COMING FROM THE MOUNTAIN	101
23. WHAT, WHAT?.....	104
24. ALAGYAZ	107
25. INCENSE TREE.....	109
26. HEY NAZAN.....	111

27. I AM A GIRL	117
28. THE MOON IS UNDER THE HILL	120
29. THIS NIGHT, MOONLIT NIGHT	123
30. SHAKHKR–SHUKHKR.....	126
31. THE RING DID NOT MATCH MY FINGER.....	128
32. SPRING.....	130
33. REST, MY BABY	139
34. I WILL SING A MANI–SONG	141
35. I WILL NAME FLOWERS.....	143
36. ANTUNI.....	145
37. THE CRANE	152
38. CALL, CRANE	156
39. HABRBAN	160
40. MY RED HANDKERCHIEF	166
Short Dictionary of Dialectic Words (Armenian only).....	172

Կոմիտաս Վարդապետը (1869–1935) հայ կոմպոզիտոր է, բանահավաք, երաժշտագետ, խմբավար, երգիչ և մանկավարժ: Իր կյանքը նվիրելով հայ ավանդական երաժշտության հետազոտությանը՝ նա սրբեղծել է կոմպոզիտորական արվեստի ազգային ուղղություն և ուղենշել հայկական ազգային երաժշտության զարգացման ճանապարհը: Նա աշխարհում առաջիններից էր, որ գնահատեց ժողովրդական երաժշտությունը՝ որպես թե՛ մարդաբանական, թե՛ գեղարվեստական երևույթ և այն ներդրեց կոմպոզիտորական երաժշտության մեջ: Իր սրբեղծագործական հնարներն ածանցելով հայ ավանդական ժողովրդական և հոգևոր երգերից ու մեղեդիներից՝ Կոմիտասն առաջ քաշեց երաժշտական սրբեղծագործության ինքնատիպ ոճ:

Կոմիտասը հայոց պատմության ամենից հայտնի անհայրներից է: Նրա կյանքն ու գործունեությունը խորհրդանշում են «հայկականությունը», և նա ընկալվում է որպես հայոց ինքնության կարևոր մաս:

Komitas Vardapet (1869–1935) is an Armenian composer, music collector, musicologist, choirmaster, and singer. Devoting his entire life to the research of traditional Armenian music, he created a national Armenian direction of music composition and outlined paths for the development of Armenian music. He was one of the first in the world to appreciate folk music as both an anthropological and artistic phenomenon and engaged it with art music. Deriving his compositional devices from authentic Armenian folk and church (Christian) traditional songs and melodies, Komitas proposed a unique style of music composition.

Komitas is one of the most well-known personalities in the entire history of Armenia. His life and activity symbolize “Armenianness”. Many Armenians perceive him as an important symbol of Armenian identity.

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Կոմիտաս Վարդապետը ծնվել է 1869 թ. սեպտեմբերի 26-ին Օսմանյան կայսրության Քյոթահիա (Կուտինա) քաղաքում: Մկրտության անունը Սողոմոն Սողոմոնյան էր: Ծնողները երաժշտական կրթություն չունեին, սակայն հրաշալի ձայն ունեին. հայրը և հորեղբայրը երգում էին Քյոթահիայի հայկական եկեղեցում, ուստի Կոմիտասն իր առաջին երաժշտական տպավորություններն ստացել է ծնողներից և ազգականներից:

Սողոմոնը մի քանի ամսական էր, երբ մայրը մահացավ, և ինքը մնաց հորաքրոջ և պապի խնամքին: Քյոթահիայի տարրական դպրոցում սովորելուց հետո տեղափոխվեց Բրուսա քաղաքը՝ շարունակելու կրթությունը: Դժբախտաբար, հայրը նույնպես շուտ վախճանվեց, երբ Սողոմոնը դեռևս տասը տարեկան էր, այդ պատճառով նա ընդհատեց ուսումը և վերադարձավ հայրենի քաղաք: 1881 թ. Քյոթահիայի հոգևոր առաջնորդ Գևորգ վրդ. Դերձակյանը պիտի մեկնե՞ր Ս. Էջմիածին՝ եպիսկոպոս ձեռնադրվելու համար: Գևորգ Դ կաթողիկոսը նրան հանձնարարել էր իր հետ տանել գեղեցիկ ձայնով մի որբ տղա. քսան որբերից ընտրվել էր Սողոմոնը: Այդպես նա մեկնեց Ս. Էջմիածին և ընդունվեց Գևորգյան հոգևոր ճեմարան, որն ավարտեց 1892–93 ուսումնական տարում: 21 տարեկանում ձեռնադրվեց սարկավազ, իսկ չորս տարի անց՝ արեղա: Սողոմոնին արեղա ձեռնադրելու ժամանակ նրան շնորհեցին Կոմիտաս անունը՝ ի պատիվ VII դարի հայոց կաթողիկոս, երաժիշտ, շարականագիր Կոմիտաս Ա Աղցեցու: 1895 թ. Կոմիտասն ստացավ վարդապետության աստիճան:

Ճեմարանն ավարտելուց հետո Կոմիտասը տեղափոխվեց Թիֆլիս (այժմ՝ Թբիլիսի), որտեղ վեց ամիս հարմոնիայի դասերի հաճախեց հայ անվանի կոմպոզիտոր Մակար Եկմալյանի (1856–1905) մոտ:

Կոմիտասը երաժշտական հիմնավոր կրթություն ստացավ Բեռլինում, որտեղ ապրեց և սովորեց 1896–1899 թթ.: Նա ավարտել է Ֆրիդրիխ–Վիլիելմ համալսարանի (այժմ՝ Հումբոլդտի համալսարան) փիլիսոփայության ֆակուլտետը և Ռիխարդ Շմիդտի մասնավոր երաժշտանոցը: Համալսարանում սովորելով անվանի երաժշտագետներ Օսկար Ֆլայշերի, Հայնրիխ Բելլերմանի, Մաքս Ֆրիդլենդերի ղեկավարությամբ՝ Կոմիտասը գործնական և տեսական երաժշտական հմտություններ ձեռք բերեց հատկապես երաժշտանոցի դասերի ընթացքում: Բեռլինյան կրթությունը հիմնարար նշանակություն ունեցավ նրա՝ որպես երաժիշտ ձևավորման համար: Մինչև ժամանակ, Կոմիտասին՝ ուսուցիչների հասցեագրած նամակները վկայում են, որ նրանք էլ իրենց հերթին հիացած էին Կոմիտասի յուրահատուկ տաղանդով:

Բեռլինից վերադառնալուց հետո Կոմիտասն ապրել է Էջմիածնում, դասավանդել Գևորգյան ճեմարանում, ղեկավարել երգչախմբեր, այդ թվում՝ Մայր տաճարի երգչախումբը: Այս շրջանում հատկապես կարևորվում է բանահավաքչական աշխատանքը, կոմպոզիտորական և երաժշտագիտական գործունեությունը: 1910 թ. Էջմիածնից Կոստանդնուպոլիս տեղափոխվելուց հետո նա շարունակեց իր գործունեությունը որպես կոմպոզիտոր, հետազոտող, խմբավար և մանկավարժ: Այս ընթացքում Կոմիտասը դա-

սախտություններով, համերգներով և համերգ-դասախոսություններով ճանապարհորդել է մի շարք երկրներում, այդ թվում՝ Գերմանիա, Ֆրանսիա, Շվեյցարիա, Իտալիա, Բուլղարիա, Եգիպտոս: Նրա ելույթները բարձր են գնահատվել միջազգային մամուլում:

Որպես Միջազգային երաժշտական ընկերության հիմնադիր անդամ՝ Կոմիտասը ներգրավված էր Եվրոպայի երաժշտագիտական կյանքում: Այս կազմակերպությունը կարևոր դեր ուներ եվրոպական երաժշտական իրականության մեջ: Այն դադարեցրել է իր աշխատանքները Առաջին աշխարհամարտի ժամանակ:

Կոմիտասի ստեղծագործական կյանքն ընդհատվել է Օսմանյան կայսրությունում Հայոց ցեղասպանության պատճառով: 1915 թ. Կոմիտասը բազմաթիվ հայ մտավորականների հետ աքսորվեց, սակայն մի քանի շաբաթ անց նրան հետ վերադարձրեցին օտարերկրյա միջամտությունների, այդ թվում՝ այդ ժամանակ Օսմանյան կայսրությունում ԱՄՆ դեսպան Հենրի Մորգենթաուի միջնորդության հիման վրա: Աքսորում ապրած զարհուրելի ցնցումը կասեցրեց Կոմիտասի ստեղծագործական արգասավոր աշխատանքը:

1919 թ. Կոմիտասին բուժման նպատակով տեղափոխեցին Փարիզ, որտեղ նա անցկացրեց կյանքի վերջին տասնվեց տարիները և վախճանվեց 1935 թ. հոկտեմբերի 20-ին: Մեկ տարի անց նրա աճյունը տեղափոխեցին Երևան և ամփոփեցին հայ մեծերի Պանթեոնում, որը հետագայում շրջակա զբոսայգու հետ միասին կոչվեց Կոմիտասի անունով: Տարիներ անց՝ 2015 թ., նույն վայրում բացվեց նաև Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտը:

Կոմիտասի ձեռագրերի մի մասը կորած է համարվում Հայոց ցեղասպանության հետևանքով: Այդ թվում են ստեղծագործություններ, երաժշտագիտական հետազոտություններ, հայկական միջնադարյան խազային նոտագրության վերծանմանն առնչվող նյութեր: Պահպանված ձեռագրերի հիմնական մասը պահվում է Երևանում՝ Եղիշե Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում:

* * *

Կոմիտասը երաժշտական բանահավաքչությամբ սկսել էր զբաղվել դեռևս Գևորգյան ճեմարանում ուսանելու տարիներից: Երգեցողության ուսուցչի՝ Սահակ Ամատունու հանձնարարությամբ Կոմիտասն իր արձակուրդի ժամանակ հաճախում էր տարբեր բնակավայրեր՝ լսելով և գրի առնելով տեղի թե՛ ժողովրդական, թե՛ հոգևոր երգերը: Առավել կարևորում էր գյուղերում լսած երգերն ու մեղեդիները, թեև քաղաքային երաժշտությունը նույնպես հետաքրքրում էր նրան: Պատճառն այն էր, որ գեղջկական միջավայրում երգերը զերծ էին օտար ազդեցություններից, մինչդեռ քաղաքի բնակիչներն իրենց առօրյայի բերումով կարող էին ունենալ տարազգային շփումներ, բացի դրանից՝ մեծ քաղաքներում բնակվում էին տարբեր ազգերի ներկայացուցիչներ, և նրանցից յուրաքանչյուրը մասնակցում էր քաղաքի մշակույթի, այդ թվում՝ երաժշտության ձևավորմանը: Ուստի՝ որպես բուն հայկական մշակույթ՝ Կոմիտասը կարևորում էր գեղջկական ֆոլկլորը:

Կոմիտասը գրի է առել բանավոր ավանդույթով պահպանված հազարավոր երգեր: Հայկական ժողովրդական և հոգևոր երգերը ուսումնասիրելու ճանապարհով նա ստեղծել է երաժշտատեսական համակարգ, որի վրա էլ հիմնվում են իր կոմպոզիտորական ստեղծագործությունները:

Կոմիտասը հրաշալիորեն տիրապետում էր եվրոպական երաժշտության հնգագծային նոտագրության համակարգին, բայց բանահավաքչության ընթացքում գրի էր առնում Համբարձում Լիմոնջյանի ստեղծած հայկական նոտագրությամբ (XIX դար), քանի որ վերջինս հնգագիծ չի պահանջում և հնարավորություն է տալիս արագ գրառել երաժշտությունը:

* * *

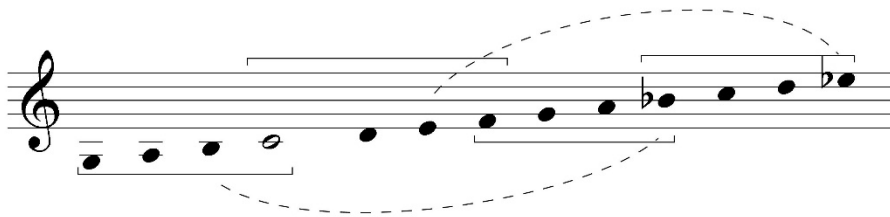
Կոմիտասն իր հավաքած երգերը հետազոտում, վերլուծում և դասակարգում էր՝ բացահայտելով դրանցից յուրաքանչյուրի բնորոշ առանձնահատկությունները: Բացի հայկականից՝ նա հետաքրքրված էր նաև հարևան ժողովուրդների երաժշտությամբ, որը նույնպես իր ուսումնասիրությունների մասն էր կազմում: Այդ թվում էին քրդական, թուրքական, պարսկական, արաբական, ասորական երաժշտությունը: Դրանց հիման վրա Կոմիտասը նպատակ ուներ իրականացնելու համեմատական վերլուծություն: Իր ուսումնասիրությունների արդյունքները նա հրապարակել է գիտական հոդվածների, դասախոսությունների ու համերգ-դասախոսությունների ձևով, որոնք ներկայացրել է ինչպես հայկական, այնպես էլ միջազգային գիտական հարթակներում:

Ահա Կոմիտասի երաժշտագիտական հայտնագործություններից մի քանիսը:

- ❖ Կոմիտասն ուղենշեց հայ երաժշտության մեջ բազմաձայնության ազգային տեսակների ձևավորումը:
- ❖ Կոմիտասը ցույց տվեց, որ բացի լեզվի բարբառներից՝ գոյություն ունեն նաև երաժշտական բարբառներ: Տարբեր տարածաշրջաններում երգում են տեղի երաժշտական առանձնահատկություններով: Նույն երգը տարբեր գյուղերում կարող է հնչել տարբեր կերպ՝ ըստ տվյալ գյուղի երաժշտական բարբառի:
- ❖ Կոմիտասը դուրս բերեց և պարզաբանեց հայ երաժշտության հիմքում ընկած հնչյունաշարերի առանձնահատկությունները: Նա ապացուցեց, որ հայ երաժշտության երկու ճյուղերը (հոգևոր և ժողովրդական) հարազատ են միմյանց և ենթարկվում են միևնույն տեսական օրինաչափություններին:
- ❖ Կոմիտասը հայտնաբերեց հայկական միջնադարյան խազային նոտագրության վերձանման բանալին: Այս առնչությամբ նրա կատարած աշխատանքը, ցավոք, գրեթե չի պահպանվել:

* * *

Ըստ Կոմիտասի տեսության՝ հայ երաժշտության հիմքում ընկած են կցվող, այլ ոչ թե համադրվող քառալարերը: Եթե եվրոպական դասական երաժշտության հնչյունաշարերում քառալարերը հարևանությամբ են գտնվում, ապա հայ երաժշտության մեջ երկրորդ քառալարն սկսվում է առաջինի վերջին հնչյունից: Օրինակ՝ իոնական քառալարի պարագայում դո-ռե-մի-ֆա քառալարին հաջորդում է ֆա-սոլ-լա-սի բեմոլը: Սի բեմոլից կառուցվում է հաջորդը՝ սի բեմոլ-դո-ռե-մի բեմոլ: Դո-ից ներքև սոլ-լա-սի-դո քառալարն է:

Այս դեպքում միայն մեկ տոնիկա կարող է գոյություն ունենալ (այստեղ՝ դո), որովհետև ներքևի և վերևի օկտավներում միևնույն հնչյունը տարբեր ֆունկցիա ունի: Մեր օրինակում վերևի դո-ն «երրորդ» քառալարի ներսում երկրորդ աստիճանն է: Նույնը վերաբերում է նաև այլ աստիճաններին (ներքևում սի և վերևում սի բեմոլ, ներքևում մի և վերևում՝ մի բեմոլ): Այսինքն՝ հայ երաժշտության ձայնակարգերն օկտավային չեն: Հնչյունաշարը կարող է կազմված լինել իոնական, դորիական, փոյուզիական, ինչպես նաև մեծացված սեկունդայով քառալարերից, որտեղ մեծացված սեկունդան կարող է գտնվել քառալարի ներքևում, մեջտեղում կամ վերևում:

* * *

Կոմիտասն ստեղծել է երաժշտական ստեղծագործության ուրույն ոճ, որը համեմատելի չէ հայ կամ արևմտյան որևէ կոմպոզիտորի ոճի հետ: Դժվար է Կոմիտասի ստեղծագործությունը դասակարգել եվրոպական երաժշտության ուղղությունների մեջ:

Կոմիտասն իր երկերի հարմոնիկ և պոլիֆոնիկ միջոցներն ածանցում էր հայ ժողովրդական և հոգևոր երաժշտության առանձնահատկություններից և ներքին կառուցվածքից: Հաճախ նա տարբեր ձայներ կառուցում էր նույն երգից քաղված դարձվածքներով և ռիթմական պատկերներով: Այլ դեպքերում միևնույն ժանրին պատկանող տարբեր երգեր հայտնվում են կոնտրապունկտային հարաբերակցության մեջ:

Կոմիտասը գրել է հետևյալ ժանրերում.

- ✓ դաշնամուրային ստեղծագործություններ,
- ✓ ձայնի և դաշնամուրի համար ստեղծագործություններ,
- ✓ ձայնի համար ստեղծագործություններ առանց նվագակցության,
- ✓ խմբերգեր առանց նվագակցության,
- ✓ «Պատարագ», որը Կոմիտասից պահպանված միակ մեծակտավ ստեղծագործությունն է:

Բեռլինում ուսանելու ժամանակ Կոմիտասը գրել է գործիքային տրիո, կվարտետներ, կվինտետ, նվագախմբային երկ, սակայն հետագայում այդ ժանրերին չի անդրադարձել: Նա նպատակ ուներ իրագործելու նաև մի քանի օպերային նախագծեր, որոնք են «Անուշը»՝ ըստ Հովհաննես Թումանյանի համանուն պոեմի, «Սասնա ծռերը»՝ ըստ հայոց էպոսի, «Քաղաքավարության վսասները»՝ ըստ Հակոբ Պարոնյանի, «Վարդանը»՝ ըստ Ռ. Պատկանյանի:

* * *

Կոմիտասը հրաշալի երգիչ էր՝ բարիտոն: Ժամանակակիցները վկայում են, որ նրա կատարումները շատ գրավիչ էին, և ունկնդիրները խանդավառված էին լսում նրան: Կոմիտասի կատարումների մասին կարող ենք պատկերացում կազմել ըստ 1912 թ. Փարիզում կատարած ձայնագրության:

Կոմիտասը սրինգ (բլույ) էր նվագում, որը համարում էր ամենից բնորոշ հայկական նվագարանը: Իր համերգ-դասախոսությունների ժամանակ քննարկվող նյութը հաճախ ցույց էր տալիս սրինգի միջոցով:

Դաշնամուր նվագել սովորել է Բեռլինի երաժշտանոցում: Այն կիրառել է հիմնականում ստեղծագործելու և դասավանդելու, ինչպես նաև համերգ-դասախոսություններին իրեն նվագակցելու նպատակներով:

Կոմիտասը երգչախմբի խմբավար էր: Նա բազմաթիվ երգչախմբեր է ղեկավարել արևելյան և արևմտյան տարբեր երկրների մի շարք քաղաքներում: Մասնավորապես հիշարժան է Կոստանդնուպոլսում նրա հիմնած՝ 300 երգիչ ընդգրկող «Գուսան» երգչախումբը:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԿԵՐԻ ԸՆՏՐԱՆԻՆ

Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտը Կոմիտասի երկերի ընտրանու հրատարակությունը նախաձեռնեց Կոմիտաս Վարդապետի ծննդյան 150–ամյա հոբելյանի առիթով, որն ընդգրկված էր ՅՈՒՆԵՍԿՕ–ի՝ 2019 թ. հոբելյանների ցանկում: Հոբելյանին նվիրված միջոցառումներին նախապատրաստվելիս անհրաժեշտություն առաջացավ աշխարհի տարբեր երկրների կատարողներին տրամադրել Կոմիտասի երաժշտության նոտաները: Թեև կիրառվում էր Կոմիտասի երկերի ակադեմիական հրատարակությունը, սակայն այն գործնական անհարմարություն ուներ ոչ հայախոս երաժիշտների համար, որովհետև վոկալ և խմբերգային ստեղծագործությունները հրատարակված են միայն հայերեն բնագրային բանաստեղծական տեքստերով: Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտը յուրաքանչյուր դեպքում թարգմանում և տառադարձում էր կատարողների ընտրած գործերի բանաստեղծական տեքստերը: Ահա թե ինչպես ծագեց Կոմիտասի երկերի՝ անգլերեն թարգմանությամբ և գիտական տառադարձությամբ ընտրանի հրատարակելու գաղափարը:

Սույն հատորները գիտական խնդիր չեն դնում, այլ նպատակ ունեն բավարարելու գործնական պահանջները: Հրատարակության համար կիրառվել են հետևյալ աղբյուրները.

ա) Կոմիտասի երկերի ակադեմիական ժողովածուն, որը 14 հատորով հրատարակել է ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը 1960–2006 թթ. ընթացքում,

բ) Կոմիտասի ձեռագրերը, որոնք պահվում են Եղիշե Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում:

Ակադեմիական հրատարակությունն իրականացվել է շնորհիվ Ռոբերտ Աթայանի և Գևորգ Գյոդակյանի անգնահատելի ջանքերի: Կոմիտասի ձեռագրերը հաճախ մաքրագիր չեն և դժվարընթեռնելի են: Կոմպոզիտորը ավարտել է իր գործերից շատերը, բայց մի մասն էլ սևագրերի տեսքով է մեզ հասել: Ռ. Աթայանն ու Գ. Գյոդակյանը դրանք համակարգված կերպով խմբագրել և հրատարակել են՝ համապատասխան առաջաբաններով և ծանոթագրություններով: Ներկա հրատարակության հիմքում հենց այդ խմբագրություններն են:

Քանի որ երգերի հիմքում հայերենի տարբեր բարբառներ են, ներկա հրատարակությունն առաջարկում է հակիրճ բարբառային բառարան, որն ընդգրկում է երգերի մեջ հանդիպող բառեր: Բառարանի համար կիրառվել են հետևյալ աղբյուրները.

Հրաչեայ Աճառեան, *Հայերէն գաւառական բառարան*, Թիֆլիս, Լազարեան ճեմարան արեւելեան լեզուաց, 1913:

Ստեփան Մալխասեանց, *Հայերէն բացատրական բառարան*, Երևան, Հայկական ՍՍՌ պետական հրատ., հատ. Ա, Բ, Գ՝ 1944, հատ. Դ՝ 1945:

Արտեմ Սարգսյան, Լավրենտի Հովհաննիսյան, Նվեր Սարգսյան, Ռոբերտ Թոխմախյան, Ռոբերտ Ուռուտյան, Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ, Երևան, հատ. Ա՝ 2001, հատ. Բ՝ 2002, հատ. Գ՝ 2004, հատ. Դ՝ 2007:

Ռուբեն Ղազարյան, Հենրիկ Ավետիսյան, Միջին հայերենի բառարան, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2009:

Երգերի բանաստեղծական տեքստերը տպագրված են հայերեն բնագրով և Հյուբշման-Մեյե-Բենվենիստ գիտական տառադարձությամբ: Ներկայացված է տառադարձության ընթերցման ուղեցույց: Հատորն առաջարկում է տեքստերի անգլերեն բառացի թարգմանություններ, որոնք գեղարվեստական նպատակ չունեն, այլ վերարտադրում են բովանդակությունը:

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԵՐԳԵՐ

Առաջին հատորը ներկայացնում է Կոմիտասի՝ ծայնի և դաշնամուրի համար գրված ստեղծագործությունները և ընդգրկում է 40 երգ: Մեծամասնությունը հիմնված է ավանդական ժողովրդական երգերի վրա, որոնք հավաքել և գրի է առել Կոմիտասն ինքը: Միայն «Կաքավի երգ»-ի (N 1) հիմքում ժողովրդական երգ չէ, այլ՝ Կոմիտասի սեփական ստեղծագործությունը, թեև այն նույնպես նմանակում է ժողովրդական երաժշտության ոճը: Հատորում ընդգրկվել է տղայի և աղջկա երկու զուգերգ՝ «Հաբրբան» և «Ալ այլուղս» (N 39 և 40), որոնք սիրերգեր են՝ բովանդակության կատակային ուղղվածությամբ:

Ըստ բովանդակության և կառուցվածքի՝ հայ ավանդական ժողովրդական երաժշտությունն ընդգրկում է տարբեր ժանրեր: Դրանց թվում են՝ քնարական ու սիրային երգերը, պարերգերը, կատակերգերը, հարսանեկան և զանազան այլ ծեսերին առնչվող երգերը, աշխատանքային երգերը, օրորոցայինները, պանդխտության երգերը և այլն: Շատ դեպքերում միևնույն երգը դրսևորում է տարբեր ժանրերի հատկանիշներ: Այդպիսի օրինակները սույն հատորում բազմաթիվ են: Հատորում գերակշռող են սիրային թեմատիկայով քնարական երգերը և պարերգերը:

Հատորում ընդգրկված որոշ քնարական երգեր կապված են կենցաղային որոշակի դրվագների հետ: Օրինակ՝ մինչ գեղջուկները դաշտերում աշխատում էին, հողը վարում գութանով, հերկում, ցանում, կանայք ու աղջիկները նրանց համար սնունդ էին բերում: Այսպիսի նմուշ է «Գութանը հաց եմ բերում» (N 18) երգը, որը կատարում է երիտասարդ գեղջուկին:

«Խաղալ» բառն ունի թե՛ երգել, թե՛ պարել իմաստները: Ավանդաբար, երբ պարերգ էին կազմում, լավագույն «խաղացողը»՝ երգող-պարողը, հրաժարվում էր միանալ՝ ձևացնելով, թե չի ցանկանում մասնակցել պարերգին, սակայն իրականում նա եռում էր մասնակցելու ցանկությունից: Ժողովուրդը հագիվ էր նրան «համոզում» միանալ պարերգին: «Չեմ կրնա խաղա»-ն (N 19) երգում է մի երիտասարդ աղջիկ, որը հրաժարվում է խաղալ: Քիչ անց նա «համոզվում» և միանում է խմբին:

Ենթադրվում է, որ «Ձինչ ու զինչ» երգը (N 23) բանավոր ավանդույթով փոխանցվել է դեռևս նախաքրիստոնեական ժամանակներից: Որոշ աղբյուրներ այն կապում են Արա Գեղեցիկի ու Շամիրամի առասպելի հետ: Երգողը կորցրել է իր ծամկալը, ուստի լողվորին խնդրում է այն հանել ծովից: Մերժվելով՝ նա խոստանում է դրա դիմաց տալ իրեն պատկանող իրերը: Ի վերջո՝ լողվորը համաձայնում է ծամկալը հանել ծովից, եթե աղջիկը համբուրի իրեն:

* * *

Պարերգերը ներկայացնում են հայ ժողովրդական երաժշտության բնորոշ ժանրերից մեկը: Ինչպես անվանումն ինքնին ցույց է տալիս, այդ երգերը կատարում էին պարելու հետ միաժամանակ: Սա խմբային երգատեսակ է, այսինքն՝ ամբողջ համայնքը կարող էր մասնակցել: Ավանդաբար գոյություն ուներ պարն առաջնորդող՝ պարագլուխ: Երգը բաղկացած էր կրկնակից և խաղիկից: Կրկնակը շարունակաբար կրկնվում էր, և այն երգում էին բոլոր մասնակիցները միասին, իսկ խաղիկը, որը մենակատարային էր, ընտրվում էր ժողովրդի մտքում դարերով կուտակված բանաստեղծական տեքստերի հարուստ շտեմարանից: Յուրաքանչյուր խաղիկ կատարում էր առանձին մասնակից, այդ պատճառով առանձին խաղիկների միջև սյուժետային ընդհանուր գիծը կարող էր բացակայել: Յուրաքանչյուր մասնակից կարող էր վերարտադրել հիշողության մեջ պահվող որևէ խաղիկ կամ նույն ոճով հորինել նորը: Բովանդակությունը տարբեր էր՝ կենցաղից մինչև բնություն, փիլիսոփայական մտքերից մինչև անեծք, կատակից մինչև բամբասանք և այլն:

Կրկնակները բանաձևեր են, որոնց բովանդակությունը կարող է ներկայացնել կամ ձայնարկություններ, կամ որոշակի բովանդակությամբ տեքստեր: Կրկնակները կարող են պարունակել իմաստային որոշակի նշանակությամբ բառեր, բայց դրանք կիրառվում են ոչ թե ըստ իրենց սկզբնական իմաստի, այլ՝ որպես հնչյունային էֆեկտ: Ներկա հատորներում կրկնակները շեղատառ են տպագրվել և դասավորվել են հիմնական տեքստի համեմատությամբ դեպի աջ խորությամբ՝ խաղիկներից տարբերակելու համար: Դրանցից որոշները չեն կարող թարգմանվել անգլերեն, քանի որ ձայնարկություն են իրենցից ներկայացնում: Ուստի հատորում կրկնակների մի մասը թարգմանված է անգլերեն, մյուսը՝ ոչ:

* * *

Կոմիտասը մի շարք օրորոցային երգեր է գրառել, սակայն ներդաշնակել է միայն երկուսը: Դրանցից մեկը՝ «Քուն եղիր, պալաս» երգը, ընդգրկված է սույն հատորում (N 33): Թեև Կոմիտասը օրորները հավաքել է ժողովրդական աղբյուրներից, սակայն Ռոբերտ Աթայանը ենթադրում է, որ հատորում ընդգրկված օրինակը կարող է լինել ոչ թե ժողովրդական նմուշ, այլ Կոմիտասի ստեղծածը: Ներդաշնակման նվազակցությունը բաղկացած է ձայնառությամբ պահված մի քանի ակորդից: Պարզ չէ, թե արդյո՞ք Կոմիտասն այսպիսի կերտվածքը համարել է ավարտուն: Պետք է նշել, որ Կոմիտասի ստեղծագործություններում սա եզակի օրինակ չէ. նույնանման կերտվածք հանդիպում է նաև այլ երգերում:

* * *

Երկու երգ՝ «Մանի ասեմ» և «Ծաղիկ ասեմ» (N 34 և 35), վերաբերում են Համբարձման տոնին: Դրանք անվանվում են «վիճակի երգեր» և հայտնի են նաև որպես «մանի» կամ «ջանգյուլում»: Քրիստոսի Համբարձումը տոնում են գարնանը Հարությունից 40 օր անց: Նախաքրիստոնեական ժամանակներում սա Ծաղկամոր տոնն էր, որը նվիրված էր բույսերի և կենդանիների պահապան Անահիտ աստվածուհուն:

Ըստ ժողովրդական հավատալիքների՝ Համբարձման գիշերը բույսերը գրուցում են միմյանց հետ, ջրերը մի ակնթարթ կանգ են առնում և գերբնական ուժ են ձեռք բերում: Եթե որևէ առարկա ընկնի ջրերի մեջ, այն կվերածվի ոսկու և բուժիչ հատկություններ ձեռք կբերի:

Վիճակի երգերը կատարում էին գուշակության ծեսի ժամանակ, որը տեղի էր ունենում Համբարձման գիշերը: Խորը անցյալում գուշակությունը վերաբերում էր բերքին, իսկ ավելի ուշ սովորություն դարձավ կատարել չամուսնացած աղջիկների բախտի գուշակություն: Աղջիկները սափորի մեջ յոթ աղբյուրից ջուր էին լցնում, յոթ տեսակ դաշտային ծաղիկներից փունջ էին դնում, և գուշակությանը մասնակցել ցանկացող աղջիկները որևէ անձնական իր էին զգում այնտեղ (մատանի, ականջօղ, մատնոց, կոճակ, դրամ և այլն): Աղջիկները սափորով այցելում էին տներ՝ ավետելու Համբարձումը, տանտիրուհուն ծաղիկներ էին նվիրում և ի պատասխան քաղցրավենիք էին ստանում: Գիշերը սափորը թաքցնում էին դաշտում, թփերի մեջ, որ ծաղիկների մոգական հատկությունը լուսնի լույսի ազդեցությամբ ուժեղանա: Սափորը տղաներից թաքուն էին պահում, այլապես նրանք կարող էին գողանալ այն և փրկագին պահանջել: Հաջորդ օրն սկսվում էր գուշակությունը, որին մասնակցում էին միայն աղջիկները: Սափորի մոտ քողով դեմքը ծածկած մի դեռահաս աղջիկ («հարս») էին նստեցնում: Ղեկավար աղջիկը վիճակի երգ էր երգում՝ բախտ գուշակող որոշակի բովանդակությամբ, ապա սափորի մոտ նստած աղջիկը որևէ իր էր հանում սափորից, և վիճակի երգի բովանդակությունը վերագրվում էր տվյալ իրի տիրոջ ապագա բախտին:

* * *

Հայ ժողովրդական երաժշտական մշակույթում բնորոշ մի երգատեսակ կա, որը վերաբերում է պանդուխտներին: Այս երգերը հայտնաբերել է Կոմիտասը:

Պատմական, քաղաքական, սոցիալական դժվար փուլերում հայ տղամարդիկ ստիպված լքում էին իրենց ընտանիքն ու հայրենիքը՝ այլ վայրերում ապրուստի միջոցներ հայթայթելու համար: Այնտեղ նրանք երգում էին՝ արտահայտելով իրենց մտքերը, զգացմունքներն ու հարազատների նկատմամբ կարոտը: Այս երգերին շատ բնորոշ են գրական փոխհաբերություններն ու այլաբանությունները: Երգողները դիմում էին չվող թռչուններին՝ կռունկին, արագիլին, բազեին, նրանց խնդրելով տեղեկություններ տանել հարազատներին իրենց մասին: Մյուս կողմից էլ տանը նրանց սպասողներն իրենց երգերում «գրուցում» էին գետերի կամ այլ հոսող ջրային տարածությունների հետ՝ խնդրելով տեղեկություն բերել իրենց պանդուխտից: Երգողները հավատում էին, որ

թռչունները կամ ջրերը տեղեկությունները կփոխանցեն: Նման նմուշներն ստացել են «պանդուխտի երգ» անվանումը:

Կոմիտասի գրառած պանդխտության մի երգի՝ «Անտունի» (N 36) երկրորդ տան մեջ կա հետևյալ տողը. «Ղարիբի սիրտն է պղտոր ու մոլոր»: Կոմիտասը երգի խոսքերի մեջ փոփոխություն է կատարել հետևյալ կերպ. «Անտունի սիրտն է պղտոր ու մոլոր»: Երգը ծայնի և դաշնամուրի համար ներդաշնակելիս փոփոխած բառը՝ «անտունի», նա կիրառել է որպես վերնագիր: Միջնադարում «անտունի»-ն հայկական տաղերգության ժանր էր, որի թեմատիկայում գերակշռող էր պանդխտության հետ կապված սիրո ու կարոտի մոտիվը: Անտունիների բանաստեղծական կառույցի առանձնահատկություններից էր 7 և 8 վանկերից բաղկացած տողերի հերթագայությունը: Նման կառույցը կոչվել է նաև հայրեն: Կոմիտասի նշված երգն ըստ տաղաչափության անտունի չէ: Նրա բանաստեղծական տողերը բաղկացած են հնգական վանկից: Հատորում ընդգրկված են Կոմիտասի «Անտունին» և ևս երկու պանդխտության երգ՝ «Կռունկ» և «Կանչե, կռունկ»:

* * *

Հատորը հասցեագրված է երգիչներին, դաշնակահարներին, երաժշտագետներին, առհասարակ երաժիշտներին և հայ երաժշտությամբ հետաքրքրվողներին:

Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտը շնորհակալություն է հայտնում ՀՀ արտաքին գործերի նախարարությանը և Միավորված ազգերի կրթության, գիտության և մշակույթի կազմակերպությանը (ՅՈՒՆԵՍԿՕ)՝ նախագծին օժանդակելու համար: Շնորհակալ ենք երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ, արվեստագիտության թեկնածու, պրոֆեսոր Ալինա Փահլևանյանին, երաժշտագետ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ Աննա Ասատրյանին և լեզվաբան, դոկտոր, պրոֆեսոր Հրաչ Մարտիրոսյանին՝ արժեքավոր խորհուրդների համար:

Տաթևիկ Շախկույան
արվեստագիտության թեկնածու

KOMITAS VARDAPET

Komitas Vardapet was born on September 26, 1869 in the city of Kütahya in the Ottoman Empire. His baptismal name was Soghomon Soghomyan. Although his parents had not received a music education, they were gifted singers. Soghomon's father and uncle sang in the Armenian Church of Kütahya. Hence, Komitas got his first musical impressions from his parents and other family members.

Soghomon was only several months old when his mother passed away. He was raised by his aunt and grandmother. After studying at the elementary school in Kütahya, he moved to the neighboring city Brusa to continue his education. Unfortunately, his father also died early, when he was around ten years old. Consequently, Soghomon left school in Brusa and returned home. In 1881 the spiritual leader of Kütahya Gevorg Vardapet Derdzakyan had to go to St. Etchmiadzin, which is the Armenian Holy center, to be ordained a bishop. Catholicos Gevorg IV had instructed the future bishop to bring along an orphan pupil with a nice voice. Out of twenty pupils Soghomon was ultimately the one chosen to go. Thus, he moved to St. Etchmiadzin and entered Gevorgian Spiritual Seminary. Soghomon studied at Gevorgian Seminary and graduated in the 1892–93 academic year. At the age of twenty–one, he was ordained a Senior Deacon, followed by Celebrated Priest four years later. When being ordained a celebrated priest Soghomon was given the name Komitas in honor of the seventh century Armenian Catholicos and musician Komitas I Aghtsetsi. Later on, he became a Vardapet, which is a church academic degree.

Following his graduation, Komitas moved to Tiflis (now Tbilisi) to study music with Armenian composer Makar Yekmalyan (1856–1905), who had long ago settled there. He studied harmony with Makar Yekmalyan for six months.

Komitas received his fundamental music education in Berlin, where he lived and studied in 1896–1899. He graduated from the Faculty of Philosophy of the Royal Friedrich–Wilhelm University (now Humboldt University) and the private conservatory of Richard Schmidt. While studying with the honored musicologists Oscar Fleischer, Heinrich Bellermann, and Max Friedländer at the university, Komitas gained practical and theoretical musical knowledge during his classes at the conservatory. Evidently, his studies in Berlin played an outstanding role for him as a musician. At the same time, his epistolary heritage witnesses that the teachers themselves admired the unusual talent Komitas had.

After returning from Berlin, Komitas lived in Etchmiadzin and taught at Gevorgian Seminary. Simultaneously, he conducted choirs, among which was the Cathedral Choir. Most importantly, he conducted a considerable amount of fieldwork, composed music, and did musicological research. After moving from Etchmiadzin to Constantinople in 1910, he continued his activities as a composer, researcher, choral–conductor, and teacher.

During this time, he traveled frequently for lectures, concerts, and concert–recitals. He traveled to Germany, France, Switzerland, Italy, Austria, Bulgaria, Egypt, etc. His lecture–recitals were highly covered by the international press.

As a founding member of the International Music Society, Komitas was actively engaged in musicological events in Europe. The organization played a major role in European musicology and stopped functioning after the start of World War I. Komitas was one of the most respected members of the Society.

Unfortunately, Komitas’s creative life ceased because of the Armenian Genocide in the Ottoman Empire. In 1915 Komitas was exiled along with many other Armenian intellectuals, but he was allowed to return after a few weeks due to international interventions, among them being the intervention of Henry Morgenthau, who was the US Ambassador to the Ottoman Empire at that time. Komitas returned to Constantinople but gradually stopped his creative activity due to the terrific shock he experienced.

In 1919, Komitas was transferred to Paris for medical treatment. He spent the last sixteen years of his life there and passed away on October 20, 1935. A year later his remains were transferred to Yerevan and buried in the Pantheon alongside prominent Armenian people. Komitas’s grave still remains there, and the Pantheon now carries Komitas’s name. The Komitas Museum–Institute was also opened in the vicinity after many years, in 2015.

A portion of Komitas’s manuscripts is considered lost as a result of the Armenian Genocide, among them being music works, musicological research, and, of much importance, materials related to the deciphering of Medieval Armenian neumes, which is called *khaz* notation. The surviving manuscripts are mostly kept at the Komitas Archives of Eghishe Charents Museum of Literature and Art in Yerevan.

* * *

Komitas started collecting music in the 1880s while still a student in Etchmiadzin, according to a task presented by his music teacher Sahak Amatuni. He collected both folk and church music. Komitas visited various localities listening to and writing down the songs he heard the local people performing. He gave priority to the songs he heard in the villages, though he studied the music culture of the cities as well, the reason being that in the villages the songs were preserved more purely and without outside influence, while the big cities had more international population. Due to the relationship in trade, industry, etc., international culture emerged, because each nation participated in the formation of the cultural values of the city, including music. This led the cultures to mutually influence one another, which resulted in the formation of not a homogenous, but rather diverse cultural background. The situation was entirely different in the village. Armenian villages were inhabited by Armenians who created their own distinct culture. The pure Armenian culture was well preserved in such circumstances. That is why Komitas preferred rural songs.

Komitas transcribed thousands of songs that had been preserved in the oral tradition. Based on his studies of Armenian folk songs (as well as church songs), Komitas created a music-theoretical system, which allowed him to create unique musical compositions of his own.

Komitas knew the Western five-line notation system perfectly, but he transcribed in the Armenian music notation created by Hambardzum Limonjyan (early XIX century). No five-line staves were necessary for the Armenian notation, so it provided the opportunity to quickly write down music in any circumstances.

* * *

Komitas studied, analyzed, and classified the songs he collected, explaining the characteristic features of each one. He put the research of folk music on a scientific level. Besides Armenian music, Komitas was also profoundly interested in the music of each of the neighboring nations, which he also collected and studied. Kurdish, Turkish, Iranian, Arabic, and Assyrian music were among them. Komitas aimed at studying the music of each nation, comparing them, and identifying the typical features of each.

He published the results of his research in scholarly articles and publicized them through his lectures, talks, and lecture-recitals, which he presented both in Armenian and in international scientific platforms.

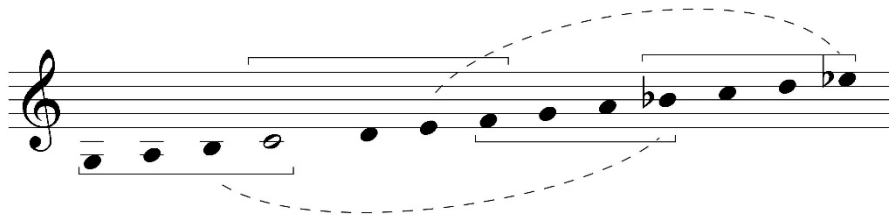
Some of Komitas's musicological inventions are mentioned below.

- ❖ Komitas provided the way of formation of polyphonic types in national music. He created "Armenian polyphony".
- ❖ Komitas demonstrated that, apart from linguistic dialects, musical dialects exist as well. In different locations, people sing with local musical features. The same song may sound differently in various villages according to the musical dialect of the area.
- ❖ Komitas derived and clarified the unique structure of the scales, which are the basis of Armenian music. He proved that sacred and folk Armenian music had the same structural bases.
- ❖ Komitas discovered how to decipher the medieval Armenian *khaz* notation. Unfortunately, only small amount has survived from his *khaz* studies.

* * *

According to Komitas's concept, conjunct rather than disjunct tetrachords are the basis of Armenian music. In Western musical scales, two tetrachords are in a neighboring position. For example, the major scale consists of two Ionian tetrachords with inner structure of tone – tone – semitone. C major has C–D–E–F as the first tetrachord and G–A–B–C as the second one. Contrarily, in Armenian music, the second tetrachord starts on the last note of

the first one. In the case of Ionian tetrachord, C–D–E–F is followed by F–G–A–B flat. On B flat the next tetrachord is constructed and sounds B flat – C – D – E flat. From C downward G – A – B – C exists.

In this scale, only one tonic note exists (here C), because in upper or lower octaves the same pitch has other functions. In the example above, the upper C is the second degree inside the “third” tetrachord (starting with tonic). The same is also true about other degrees. A note may be displayed by various pitches in different octaves, such as B below and B flat above, or E below and E flat above. No octave equivalence exists in Armenian music.

Ionian, Dorian, and Phrygian tetrachords may be on the basis of the scales. Moreover, tetrachords with augmented seconds are widespread, in which the augmented second may lay below, in the middle or above the tetrachord.

* * *

As a result of music–theoretical research, which he carried out according to the collected songs, Komitas created a specific style of music composition, which can hardly be compared to that of any other Armenian or non–Armenian / Western composer. It is difficult to try to classify Komitas’s creative style in a commonly accepted manner, under any style existing in world music.

Komitas derived musical devices, i.e. harmony and polyphony from the folk songs and spiritual songs themselves. Very often he created contrapuntal lines which presented phrases and rhythms inside the song. In other cases, two different songs belonging to the same genre appear in a contrapuntal correlation. Thus, he extracted the structural features of the songs and used them in compositions.

Komitas composed the following:

- ✓ piano works;
- ✓ vocal pieces with piano accompaniment;
- ✓ vocal pieces without accompaniment;
- ✓ choral works without accompaniment;
- ✓ *Patarag*. This is the Armenian Divine Liturgy. *Patarag* is the only completed large–scale work by Komitas.

Komitas preferred the above–mentioned genres. This, however, does not mean that other genres did not fascinate him. During his studies in Berlin, he wrote an instrumental trio, quartets, quintets, and an orchestral work, but he didn’t return to those genres

afterward. He aimed to realize operatic projects, but never accomplished them. *Anoush*, based on the poem by the Armenian poet Hovhannes Toumanian, *Disadvantages from Courtesy*, based on the work by the Armenian writer Hakob Paronian, *Vardan*, based on R. Patkanyan's work, as well as *Sasna Tsrer* (Daredevils of Sassoun), which was to be an opera presenting the Armenian epic tale, were among the operatic projects that Komitas had undertaken.

* * *

Komitas was a wonderful singer and had a nice baritone voice. His contemporaries testify that Komitas's performance was so magical that audiences rapturously listened to him sing. Now, we can listen to Komitas's voice on recordings from 1912, which were done in Paris.

Komitas was a *sring* (Armenian flute) player. He considered the *sring* or *blul* to be the most characteristic Armenian musical instrument. During his concert–recitals, Komitas often performed and presented his works using the *sring*.

Komitas started playing the piano at Berlin Conservatory. However, he mostly used the piano while composing, for tutorial purposes, as well as for accompanying himself during his lecture–recitals.

Komitas was a choral conductor. He conducted numerous choirs in various cities in many Eastern and Western countries. The most notable one of all is his *Gusan* Choir in Constantinople, which consisted of as many as 300 singers.

KOMITAS'S SELECTED WORKS

The Komitas Museum–Institute initiated publication of Komitas's Selected Works due to practical reasons. In the preparation for the events of the 150th anniversary of Komitas Vardapet's birth, which was celebrated in 2019 in association with UNESCO, a necessity arose to provide performers throughout the world with the music scores by Komitas. While the academic publication of Komitas's works is available for use, it is of lesser practical convenience for non–Armenians musicians, because the vocal and choral scores in them are published with Armenian lyrics only. Komitas Museum–Institute was to translate and transliterate each song the performers asked about. This is how the concept of publishing Komitas's works with scholarly transliteration and English translation of the lyrics emerged.

The *Selected Works* by Komitas does not seek to answer any scientific questions. Instead, it aims at responding to the practical requirements. The selection sources are:

(A) Published works of Komitas, the academic edition, printed in fourteen volumes by the Institute of Arts of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, 1960–2006, chief editors: Robert Atayan and Gevorg Geodakyan.

(B) Komitas's handwritings, which are kept in the Komitas Archives at the Yeghishe Charents Museum of Literature and Art in Yerevan.

The academic edition was carried out thanks to the invaluable endeavor of musicologists Robert Atayan and Gevorg Geodakyan. Komitas's manuscripts are not always legible. While the composer has finished some works, many of them remained as drafts. The editors spent much effort in collecting the works and publishing them with comments and explanations. The musical scores of Komitas's Selected Works are based on the aforementioned publication.

Since all the songs belong to various Armenian dialects, interpretation of dialectic words was necessary in most cases. The following sources were employed for that purpose:

Հրաչեայ Աճառեան, *Հայերէն գաւառական բառարան*, Թիֆլիս, Լազարեան ճեմարան արեւելեան լեզուաց, 1913 (**Hrachea Acharean**, *Armenian Dialectal Dictionary*, Tiflis, Lazarev Institute of Oriental Languages, 1913).

Ստեփան Մալխասեանց, *Հայերէն բացատրական բառարան*, Երևան, Հայկական ՍՍՌ պետական հրատ., հատ. Ա, Բ, Գ՝ 1944, հատ. Դ՝ 1945 (**Stepan Malkhasyants**, *Armenian Explanatory Dictionary*, State edition of Armenian SSR, Vol. 1, 2, 3 – 1944; Vol.4 – 1945).

Արտեմ Սարգսյան, Լավրենտի Հովհաննիսյան, Նվեր Սարգսյան, Ռոբերտ Թոխմախյան, Ռոբերտ Ուռուտյան, *Հայոց լեզվի բարբառային բառարան*, Երևան, Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ, Երևան, հատ. Ա՝ 2001, հատ. Բ՝ 2002, հատ. Գ՝ 2004, հատ. Դ՝ 2007 (**Artem Sargsyan, Lavrenti**

Hovhannisyan, Nver Sargsyan, Robert Tokhmakhyan, Robert Urutyan, *Dialectal Dictionary of Armenian*, Erevan, Hrachya Acharyan Institute of Languages, Vol. 1 – 2001; Vol. 2 – 2002; Vol. 3 – 2004; Vol. 4 – 2007).

Ռուբեն Ղազարյան, Հենրիկ Ավետիսյան, *Միջին հայերենի բառարան*, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2009 (**Ruben Ghazaryan, Henrik Avetisyan, *Middle Armenian Dictionary***, Yerevan, edition of Yerevan State University, 2009).

In the volume, the lyrics of the songs are printed in the Armenian original, Hübschmann–Meillet–Benveniste scholarly transliteration and verbatim English translation. A table of the transliteration system is presented as a guide of pronunciation. Verbatim English translations of the lyrics with no specific artistic aim is preferred to be presented for the singers to completely understand the content.

THE FIRST VOLUME

SONGS

The First Volume presents the pieces by Komitas for voice and piano accompaniment and includes forty songs. While most songs are based on traditional Armenian folk songs as collected and transcribed by Komitas, *The Partridge* (No. 1) is not. Rather its melody is also composed by Komitas and imitates the style of folk music. Two duets are included in the volume – *Habrban* and *My Red Handkerchief* (Nos. 39 and 40). Both of them are love songs with joke elements in the content.

The traditional Armenian folk music has various genres according to their content and structure. Those are lyrical love songs, dance–songs, comic songs, wedding songs, songs about different feasts, working songs, lullabies, migrant’s songs, etc. In many cases, one song may display the traits of various genres. Several such samples are included in the volume. Lyrical songs and dance–songs, both with love content prevail in the volume.

Some of the lyrical songs in this volume are related to definite plots. For example, while the village–men were cultivating the fields, working with the plough, tilling, and cropping, the girls and women brought food for them. *I am Bringing the Ploughman Some Food* (No. 18) is such a song, which is performed by a young woman.

In the Armenian language, the word խաղալ (*xatəl*) has the meaning of both singing and dancing. Traditionally, when the folks performed dance–songs, the best singer/dancer refused to join. They pretended not to wish to participate, but in reality, deeply desired it. The folks could hardly manage to “convince” them to join. *I Cannot Sing and Dance* (No. 19) is performed by a young woman, who refuses to sing and dance. Later on, she would indeed be persuaded.

What, what? (No. 23) is believed to have been transmitted in oral tradition from pre-Christian times. Some sources state that it is related to the myth of Ara the Beautiful and Semiramis. In the song, the performer loses her hairpin. She asks the swimmer to take it out from the sea. Being refused, she promises various things instead. At last, the swimmer agrees to take the hairpin from the sea after she kisses him.

* * *

The dance–songs present a typical genre in Armenian folk music. As the name suggests, these are the songs that were performed simultaneously with dance. This was a group genre, that is to say, the entire community could participate in it. Traditionally, there is a leader of the dance, who proposes what to perform and how to construct the process of the durative dance–song. The song consisted of so–called կրկնակ (*krknak*, can be compared with refrain) and խաղիկ (*xatik* – verse, stanza). All the participants sang *krknak* together

repeatedly, while the *xatik* was an improvisation of the literary text performed by a soloist and was variable. Each *xatik* was improvised by different participants, therefore no connected line existed between them. Each participant could recall a previously known verse, or create a new one in the same style. The contents were different – from life to nature, from philosophical thoughts to damnation, from jokes to gossip, etc. This is why some songs in the volume have verses, which can hardly be perceived as a continuation of the previous one: they present the main feature of the dance–song.

The *krknaks* are formulae, the content of which may present interjections or definite texts. In some cases, definite words are mentioned in the structure of *krknak*, but they lose their initial meaning and rather display phonetic effects. In these volumes, the *krknaks* are printed in italic font and put on the right side to be differentiated from the texts themselves. Some of them cannot have an English translation, because they present exclamations. Therefore, in the volumes some *krknaks* do and others do not have English translation. Also, some of them are only partially translated.

* * *

Although Komitas has collected many lullabies, he only arranged two samples for a voice and an accompaniment. One of them is included in this volume – *Rest, My Baby* (No. 33). While Komitas collected most lullabies from folk sources, Robert Atayan assumed that the one included in this volume is not a folk song, but rather a work by Komitas. The accompaniment in the arrangement presents several chords in the form of a pedal point only. It is not clear whether or not Komitas considered this kind of work completed. However, there are two more samples in Komitas's works, which have an accompaniment of a similar form.

* * *

Two songs in this volume – *I Will Sing a Mani–Song* and *I Will Name Flowers* (Nos. 34 and 35) refer to one of the feasts of traditional Armenian culture – Համբարձման տոն (Hambarjman ton – Ascension of Christ). Those are called վիճակի երգեր (*vichaki song / vičaki yerg / songs of chance*), otherwise known as մանի – *mani* or ջանգյուլում – *jangyulum*. Ascension of Christ forty days after Resurrection is celebrated in May. In ancient Pre-Christian times, it was called the Feast of the Mother of Flowers and was devoted to the Goddess Anahit – the protector of the plants and animals.

According to folk beliefs, on Ascension Night the plants talk to each other, the waters stop for a moment and acquire supernatural power. If one drops something into water, it will turn into gold and will acquire a healing power.

The *vichaki songs* were sung during the divination ceremony, which was common during the Ascension Feast. In the remote past, the divination referred to the harvest. Later on, divination of unmarried girls became predominant. The girls filled a jug with water

collected from seven different sources, put a bouquet with flowers collected from seven different mountains into the jug. Each girl dropped something personal (a ring, a button, a coin, etc.) into the jug wishing to participate in the divination. The girls visited different houses with that jug to herald the Ascension, presenting flowers to the women of the house and getting sweets in return. At night they put the jug in the fields since they believed the moonlight would intensify the power of the flowers. They hid the jug from the boys because they could steal it and demand a ransom. On the next day, they went to the ceremony of divination with the participation of only girls. After singing a *vichaki* song, a young girl with a covered face took something out of the jug. They believed that the content of the song fragment would refer to the destiny of its owner.

* * *

There is a typical song-type in Armenian folk music, which refers to migrants. It was Komitas who discovered these songs.

In historically, politically and socially difficult periods of history, Armenians (mostly men) had to leave their families, homes, and homeland to find a livelihood in other places. This is how they sang migrant songs through which they expressed their thoughts, concerns, emotions, and nostalgia for those who were missing. Literary metaphors and allegories are very typical to these songs. The singers turned to migratory birds, mostly to the crane, the stork, and the falcon, asking them to deliver information about them to their families and close ones. On the other hand, in their songs, those remaining at home and waiting for their loved ones “talked” to the rivers or other water sources asking them to provide information. The singers believed that the birds or the waters would carry the information. The migrant’s songs are defined in Armenian as պանդուխտի երգ (*panduxti yerg* – migrant’s song).

One of the migrant’s songs, which Komitas transcribed (No. 36), had a line in the second verse, which stated: «Ղարիբի սիրտն է պղտոր ու մոլոր» (*Ġaribi sirtn ē pġtor u molor*), which in translation from Armenian means: “The migrant’s heart is turbid and misled”. Komitas changed the words the following way: «Անտունի սիրտն է պղտոր ու մոլոր» (*Antuni sirtn ē pġtor u molor*), which means “The homeless person’s [*antun* means ‘homeless’] heart is turbid and misled”. When arranging this song for the voice and piano, Komitas picked the word *antuni* and presented it as the title.

Traditionally, the *antuni* was a medieval genre of the Armenian prosody, the content of which was often related to love and nostalgia because of peregrination. The verses had stanzas of two lines consisting of 7 and 8 syllables. Such verses were also called հայրենի (*hayren*), which means “in Armenian”. Komitas’s song is not a traditional *antuni* in terms of its meter. Unlike the verses of 7+8 syllabus per two lines, Komitas’s *Antuni* consists of five syllabuses per line.

Komitas’s *Antuni* and two other migrant’s songs – *The Crane* and *Call, Crane* as arranged by Komitas are included in this volume.

* * *

The volume is addressed to the singers, pianists, musicologists, musicians in general, as well as to those who are interested in Armenian music.

The Komitas Museum–Institute is grateful to the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia and to the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) for supporting this project. We would like to thank Dr. Prof. Alina Pahlevanyan, Dr. Prof. Anna Asatryan and Dr. Prof. Hrach Martirosyan, whose advice was important in the realization of this project.

Tatevik Shakhkulyan, PhD

**ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

PUBLICATIONS OF KOMITAS'S WORKS AND STUDIES

- ✓ **Կոմիտաս**, *Հոդվածներ և ուսումնասիրություններ*, կազմող և խմբագիր՝ Ռ. Թերլեմեզյան, Երևան, Հայպետհրատ, 1941:
Komitas, *Articles and Studies*; collected and published by R. Terlemezyan, Yerevan, Armenian State Publishing House, 1941 (in Arm.).
- ✓ **Կոմիտաս Վարդապետ**, *Ուսումնասիրություններ եւ յօդուածներ*, գիրք Ա, աշխ.՝ Գ. Գասպարեանի եւ Մ. Մուշեղեանի, Երեւան, «Սարգիս Խաչենց», 2005:
Komitas Vardapet, *Studies and Articles*, vol. 1; edited by G. Gasparean and M. Musheghean, Yerevan, Sargis Khachents Publishing House, 2005 (in Arm., some articles in German and French).
- ✓ **Կոմիտաս Վարդապետ**, *Ուսումնասիրություններ եւ յօդուածներ*, գիրք Բ, աշխ.՝ Գ. Գասպարեանի եւ Մ. Մուշեղեանի, Երեւան, «Սարգիս Խաչենց–Փրինթինֆո», 2007:
Komitas Vardapet, *Studies and Articles*, vol. 2; edited by G. Gasparean and M. Musheghean, Yerevan, Sargis Khachents & Printinfo Publishing House, 2007 (in Arm., some articles in German and French).
- ✓ **Komitas**, *Armenian Sacred and Folk Music*, translated by E. Gulbekian, introduction by V. Nersessian, Routledge, 2013.
- ✓ **Komitas**, *Essays and Articles*, English translation by Vatsche Barsumian, Drazark Press, Pasadena, 2001.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Նամակներ*, կազմող՝ Յ. Բեքարյան, Երևան, Գրականության և արվեստի թանգարանի հրատ., 2007:
Komitas, *Letters*; edited by Ts. Bekaryan, Yerevan, Publishing House of the Museum of Literature and Art, 2007 (in Arm.).
- ✓ **Կոմիտաս Վարդապետ**, *Նամականի*, աշխ.՝ Գ. Գասպարեանի, Երևան, «Սարգիս Խաչենց–Փրինթինֆո», 2009:
Komitas Vardapet, *Namakani* (Letters); edited by G. Gasparean, Yerevan, Sargis Khachents & Printinfo Publishing House, 2009 (in Arm.).
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 1, Մեներգեր, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, Հայպետհրատ, 1960:
Komitas, *Works*, Vol. 1: Songs; edited by Robert Atayan, Yerevan, Armenian State Publishing House, 1960.

- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 2, Խմբերգեր, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, Հայպետհրատ, 1965:
Komitas, *Works*, Vol. 2: Choral songs; edited by Robert Atayan, Yerevan, Armenian State Publishing House, 1965.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 3, Խմբերգեր, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, «Հայաստան» հրատ., 1969:
Komitas, *Works*, vol. 3: Choral songs; edited by Robert Atayan, Yerevan, Hayastan Publishing House, 1969.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 4, Խմբերգեր և երգեր, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, «Հայաստան» հրատ, 1976:
Komitas, *Works*, Vol. 4: Choral songs and solo songs; edited by Robert Atayan, Yerevan, Hayastan Publishing House, 1976.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 5, Մեներգեր և խմբերգեր, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, «Սովետական գրող», 1979:
Komitas, *Works*, Vol. 5: Choral songs and solo songs; edited by Robert Atayan, Yerevan, Sovetakan Grogh Publishing House, 1979.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 6, Դաշնամուրային ստեղծագործություններ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, «Սովետական գրող», 1982:
Komitas, *Works*, Vol. 6: Piano Works; edited by Robert Atayan, Yerevan, Sovetakan Grogh Publishing House, 1982.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 7, Պատարագ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Երևան, «Անահիտ» հրատ., 1997:
Komitas, *Works*, Vol. 7: *Patarag*; edited by Robert Atayan, Yerevan, Anahit Publishing House, 1997.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 8, Հոգևոր ստեղծագործություններ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, Գ. Գյոդակյան, Դ. Դերոյան, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 1998:
Komitas, *Works*, Vol. 8: Spiritual Music; edited by Robert Atayan, Gevorg Geodakyan, Davit Deroyan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 1998.
- ✓ **Կոմիտաս**, *Երկերի ժողովածու*, հատ. 9, Երաժշտական–ազգագրական ժառանգություն, Հայ ժողովրդական երգեր, գիրք Ա, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 1999:
Komitas, *Works*, Vol. 9: Armenian Folk Songs, Book A: Musical–Ethnographic Heritage; edited by Robert Atayan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 1999.

- ✓ **Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու**, հատ. 10, Երաժշտական–ազգագրական ժառանգություն, Հայ ժողովրդական երգեր, գիրք Բ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2000:
Komitas, Works, Vol. 10: Armenian Folk Songs, Book II: Musical–Ethnographic Heritage; edited by Robert Atayan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 2000.
- ✓ **Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու**, հատ. 11, Երաժշտական–ազգագրական ժառանգություն, Հայ ժողովրդական երգեր, գիրք Գ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2000:
Komitas, Works, Vol. 11: Armenian Folk Songs, Book III: Musical–Ethnographic Heritage; edited by Robert Atayan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 2000.
- ✓ **Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու**, հատ. 12, Երաժշտական–ազգագրական ժառանգություն, Հայ ժողովրդական երգեր, գիրք Դ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան և Գ. Գյոդակյան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2003:
Komitas, Works, Vol. 12: Armenian Folk Songs, Book IV: Musical–Ethnographic Heritage; edited by Robert Atayan and Gevorg Gyodakyan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 2003.
- ✓ **Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու**, հատ. 13, Երաժշտական–ազգագրական ժառանգություն, Հայ ժողովրդական երգեր, գիրք Ե, խմբ.՝ Ռ. Աթայան և Գ. Գյոդակյան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2004:
Komitas, Works, Vol. 13: Armenian Folk Songs, Book V: Musical–Ethnographic Heritage; edited by Robert Atayan and Gevorg Gyodakyan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 2004.
- ✓ **Կոմիտաս, Երկերի ժողովածու**, հատ. 14, Երաժշտական–ազգագրական ժառանգություն, Հայ ժողովրդական երգեր, գիրք Զ, խմբ.՝ Ռ. Աթայան և Գ. Գյոդակյան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2006:
Komitas, Works, Vol. 14: Armenian Folk Songs, Book VI: Musical–Ethnographic Heritage; edited by Robert Atayan and Gevorg Gyodakyan, Yerevan, Gitutyun Publishing House of the National Academy of Sciences of Armenia, 2006.

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ PRONUNCIATION GUIDE

Ա ա	A a	Eng. <i>us</i>
Բ բ	B b	Eng. <i>bed</i>
Գ գ	G g	Eng. <i>great</i>
Դ դ	D d	Eng. <i>dog</i>
Ե ե	E e	Eng. <i>yellow</i>
Զ զ	Z z	Eng. <i>zebra</i>
Է է	Ē ē	Eng. <i>bed</i>
Ը ը	Ə ə	Eng. <i>search</i>
Թ թ	T´ t´	Eng. <i>town</i>
Ժ ժ	Ž ž	Fr. <i>jours</i>
Ի ի	I i	Eng. <i>meal</i>
Լ լ	L l	Eng. <i>light</i>
Խ խ	X x	Germ. <i>Bach</i>

Ծ ծ	C c	Rus. <i>mamь</i>
Կ կ	K k	It. <i>casa</i>
Հ հ	H h	Eng. <i>hat</i>
Չ ճ	J j	It. <i>mezzo</i>
Ղ ղ	Ł ł	Fr. <i>jours</i>
Ճ ճ	Č č	affricate č´
Մ մ	M m	Eng. <i>meal</i>
Յ յ	Y y	Eng. <i>boy</i>
Ն ն	N n	Eng. <i>nice</i>
Շ շ	Š š	Eng. <i>she</i>
Ո ո	O o	Eng. <i>voice</i>
Չ չ	Č č	Eng. <i>chair</i>
Պ պ	P p	It. <i>padre</i>

Ջ ջ	Ĵ ĵ	Eng. <i>joy</i>	
Ռ ռ	Ř ř	It. <i>Roma</i>	
Ս ս	S s	Eng. <i>save</i>	
Վ վ	V v	Eng. <i>view</i>	
Տ տ	T t	It. <i>tutti</i>	
Ր ը	R r	It. <i>aria</i>	
Ց զ	C´ c´	Germ. <i>Herz</i>	
Ու ու	U u	Eng. <i>book</i>	
Փ փ	P´ p´	Eng. <i>piano</i>	
Ք ք	K´ k´	Eng. <i>castle</i>	
	u	ew, ev	Eng. <i>never</i>
Օ օ	Ō ō	Eng. <i>hot</i>	
Ֆ ֆ	F f	Eng. <i>flower</i>	

Որոշ դեպքերում ՀՄԲ տառադարձման համակարգի համեմատությամբ հատորում կատարվել են հետևյալ փոփոխությունները.

- ✓ Բառասկզբի «ե»-ն տառադարձվել է «ye»:
- ✓ Բառասկզբի «ո»-ն տառադարձվել է «vo»:

In comparison with HMB transliteration system, the following changes are to be considered:

- ✓ «Ե» is sometimes transliterated as «ye» in the beginning of the word.
- ✓ «Ո» is sometimes transliterated as «vo» in the beginning of the word.

ԵՐԳԵՐ
SONGS

1. ԿԱՔԱՎԻ ԵՐԳԸ

PARTRIDGE SONG

Խոսք՝ Հովի. Թումանյանի
Lyrics by H. Tumanyan

Քնքույշ և զվարթ
Tendre et alerte ♩ = 126

Ա - րև քաց - վեց թուխ ամ - պե - ռեն, կա - քավ թը - ռավ
A - rev bac' - vec' t'ux am - pe - ren, ka - k'av t'ə - rav

col canto

Ped. * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.*

կա - նաչ սա - ռեն, կա - նաչ սա - ռեն՝ սա - ռի ծե - ռեն,
ka - nač' sa - ren, ka - nač' sa - ren sa - ri ce - ren,

* *Ped.* * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.*

simile

քա - րև թե - քավ ծա - դիկ - նե - ռեն: Մի - ռու - նիկ,
ba - rev be - rav ca - dik - ne - ren. Si - ru - nik,

* *Ped.* * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.*

un poco meno mosso

սի - րու - նի՛կ, սի - րու - նի՛կ, նախ - շուն կա - քս - վիկ,
 si - ru - nik, si - ru - nik, nax - šun ka - k'a - vik,

* Ped. * Ped. Ped. * Ped. * Ped. *

սի - րու - նի՛կ, սի - րու - նի՛կ,
 si - ru - nik, si - ru - nik,

Ped. * Ped. * Ped. * Ped.

սի - րու - նի՛կ, նախ - շուն կա - քս - վիկ:
 si - ru - nik, nax - šun ka - k'a - vik.

* Ped. * Ped. * Ped. *

Արև բացվեց թուխ ամպերեն,
Կաքավ թըռավ կանաչ սարեն,
Կանաչ սարեն՝ սարի ծերեն,
Բարև բերավ ծաղիկներեն:

*Սիրունիկ, սիրունիկ,
Սիրունիկ, նախշուն կաքավիկ:*

Քո բուն հյուսած ծաղիկներով –
Շուշան, նարգիզ, նունուֆարով:
Քո տեղ լըցված ցող ու շաղով,
Քընես–կելնես երգ ու տաղով:

Քո թև փափուկ ու խատուտիկ,
Պըստի կըտուց, կարմիր տոտիկ,
Կարմիր–կարմիր տոտիկներով
Կըշորորաս ճուտիկներով:

Երբ կըկանգնես մամռոտ քարին,
Սաղմոս կասես ծաղիկներին,–
Սարեր–ձորեր զըվարթ կանես,
Դարդի ծովեն սիրտ կըհանես:

Arev bac'vec' t'ux amperen,
Kak'av t'əřav kanač' saren,
Kanač' saren sari ceren,
Barev berav caġikneren.

*Sirunik, sirunik,
Sirunik, naxšun kak'avik.*

K'o bun hyusac caġiknerov –
Šušan, nargiz, nunufarov.
K'o teġ ləc'vac c'oġ u šaġov,
K'ənes–kelnes yerg u taġov.

K'o t'ev p'ap'uk u xatutik,
Pəsti kətuc', karmir totik,
Karmir–karmir totiknerov
Kəšororas čutiknerov.

Yerb kəkangnes mamıot k'arin,
Saġmos kases caġiknerin,
Sarer–jorer zəvart' kanes,
Dardi coven sirt kəhanes.

The sun rose from behind dark clouds,
The partridge flew from the green hill,
From the green hill, the edge of the hill
It brought greetings from the flowers.

*Pretty, pretty,
Pretty, colorful partridge.*

Your nest is weaved with flowers,–
With lilies, narcissus, and nuphar,
Your home is damp with dew and water droplets,
You sleep and wake with many songs.

Your wings are soft and dapple,
Your beak is small, your feet are red.
You tittup with your tiny red feet
Surrounded by your little ones.

When you roost on a mossy rock,
You'll recite a psalm to the flowers,–
You delight the hills and valleys,
You present a heart to the sea of grief.

2. ՀՈՎ ԱՐԵՔ BRING COOLNESS

Moderato ♩ = 60

ppp

ppp

mf

Հո՛վ ա - րեք, սա - րե՛ր ջա՛ն, հո՛վ ա - - րեք,
Hov a - rek', sa - rer jan, hov a - - rek',

f

p

ppp

p

ի՛մ դար - դին դար - ման ա - - րեք:
im dar - - din dar - man a - - rek'.

ppp

*

p **Piu mosso** ♩ = 72 *p*

Սա - րե - րը հով չե՛ն ա - նում,
Sa - re - rə hov č'en a - num,

pp

սա - րե - րը հով չե՛ն ա - նում,
sa - re - rə hov č'en a - num,

mf

իմ դար - դին դար - ման ա - նում,
im dar - din dar - man a - num,

p *decresc.* *mf*

p

իմ դար - զին դար - ման ա - - նում:
im dar - din dar - man a - - num.

p *decresc.* *ppp*

f *f* *p*

Ամ - պեր, ամ - պեր, մի քիչ զո՛ւ ա - - րեք,
Am - per, am - per, mi k'ic' zov a - - rek',

mf *ff* *p* *f* *8va*

Ընծ. *

mf *f* *p*

վա - րար անձ - ըն թա - փեք, ծո՛ւ ա - - րեք.
va - rar anj - rev t'a - p'ek', cov a - - rek',

mf *ff* *p* *f* *8va*

Ընծ. *

p

գե՛շ մար - դու օր ա - րե - - վը
geš mar - du ōr a - re - - və

mp

p

սև հո - դի սու - կով ա - - րեք:
sev ho - di ta - kov a - - rek'.

pp *dim.* *ppp*

Հո՛վ արեք, սարե՛ր ջան, հո՛վ արեք,
Իմ դարդի՛ն դարման արեք:
Սարերը հով չե՛ն անում,
Իմ դարդի՛ն դարման անում:

Hov arek', sarer jan, hov arek',
Im dardin darman arek'.
Sarera hov c'en anum,
Im dardin darman anum.

Անպե՛ր, անպե՛ր, մի քիչ գո՛վ արեք,
Վարար անձրև թափեք, ծո՛վ արեք.
Գե՛շ մարդու օր–արևը
Սև հողի տակով արեք:

Amper, amper, mi k'ic' zov arek',
Varar anjrev t'ap'ek', cov arek',
Ges mardu or-areva
Sev holi takov arek'.

Հո՛վ արեք, անպե՛ր ջան, հո՛վ արեք,
Իմ դարդի՛ն դարման արեք:
Անպերը հով չե՛ն անում,
Իմ դարդի՛ն դարման անում:

Hov arek', amper jan, hov arek',
Im dardin darman arek'.
Ampera hov c'en anum,
Im dardin darman anum.

Սարե՛ր, ձորե՛ր, դաշտե՛ր ու ջրը՛ր,
Մարմանդ–մարմանդ վազող աղբյուրնե՛ր,
Մի վե՛ր կացե՛ք, իմացե՛ք,
Տեսե՛ք իմ սրտի գավե՛ր:

Sarer, jorer, dashter u jorer,
Marmand–marmand vazol albyurner,
Mi ver kac'ek', imac'ek',
Tesek' im serti c'aver.

Bring coolness, dear mountains, bring coolness,
Give a remedy for my pain.
The mountains don't bring coolness,
Nor cure my pain.

Clouds, clouds, bring some coolness,
Drop heavy rain, create a sea,
Bury under the black earth
The life of the wicked.

Bring coolness, dear clouds, bring coolness,
Give a remedy for my pain.
The clouds don't bring coolness,
Nor cure my pain.

You, mountains, valleys, fields, and waters,
You, leisurely wellsprings,
Get up and know,
Look at my heart's pain.

3. ԾԻՐԱՆԻ ԾԱՌ APRICOT-TREE

Lento. Con affetto ♩ = 42

Ծի-րա - նի՛ ծառ, բար մի՛
 Ci - ra - ni car, bar mi

սա, վայ, ճրդ-նե-
 ta, vay, čel - ne-

ըրդ ի - բար մի՛ սա, վայ,
 rəd i - rar mi ta, vay,

p *pp*

Ped. * Ped. *

Ped. * Ped. * Ped. * Ped.

* Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

Meno lento ♩ = 46

U - մեն մե - ջըղ ման գա - լիս
 A - men me - jed man ga - lis

ff

Ped. * *Ped.* *

8va 8va

gu - վե - ռըս ի - ռար մի' սու:
 c'a - ve - rəs i - rar mi ta.

f *mf* *p*

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

1.

Moderato ♩ = 88

Lamento ma tranquillo ♩ = 92

2.

uu:
 ta.

Հա, տը - վե՛ք,
 Գը - նա, էլ
 Կա, տə - վե՛ք,
 Գə - na, ēl

p *pp* *dolce*

Ped. * *Ped.*

8va

t'un տը - վեք, սա - ըեր, հովն ըն - կավ,
 tun չը - գա էս տար - վա տա - ըին,
 yet tə - vek', sa - rer hovn ən - kav,
 yet č'ə - ga ēs tar - va ta - rin,

սրը - տիս խըն - դում ծովն ըն - կավ.
 uli դարդն իմ - վը - զովն ըն - կավ:
 sər - tis xən - dum covn ən - kav.
 sev dardn im və - zovn ən - kav.

Piu lento, con dolore ♩ = 72

Հով, հով, հովն ըն - կավ,
 Hov, hov, hovn ən - kav,

սրը - տիս խըն - դում ծովն ըն - կավ:
 sər - tis xən - dum covn ən - kav.

Ծիրանի ծառ, բար մի՛ տա, վայ,
 Ճրղներըդ իրար մի՛ տա, վայ,
 Ամեն մեջըդ ման գալիս
 Ցավերըս իրար մի՛ տա:

*Հւ՛, փրվե՛ք, ե՛ր փրվե՛ք, սա՛րեր, – հովն ընկա՛վ,
 Սրբո՛րիս խընդում ծովն ընկա՛վ:
 Գընա, էլ եր չըգա էս փարվա փարին, –
 Սև դարդն իմ վըզովն ընկա՛վ:*

*Հո՛վ, հո՛վ, հովն ընկա՛վ, –
 Սրբո՛րիս խընդում ծովն ընկա՛վ:*

Մեռա բաղում բանելեն,
 Մի կողմեն ջուր անելեն.
 Ծառերին թուփ չըմընաց
 Դարդիս դարման տանելեն:

Cirani cař, bar mi ta, vay,
 Čəłnerəd irar mi ta, vay,
 Amen mejəd man galis
 C‘averəs irar mi ta.

Սև անպը գըցել ա հով,
 Մութը տըվել ա իմ քով.
 Տեսնում եք՝ ինձ պատել ա
 Էս անիրավ արյուն ծով:

*Ha, təvek‘, yet təvek‘, sarer, hovn ənkav,
 Sərtis xəndum covn ənkav.
 Gəna, ēl yet č‘əga ēs tarva tarin,
 Sev dardn im vəzovn ənkav.*

Նըստած տեղիս քար չունիմ,
 Էրված սըրտիս ճար չունիմ.
 Ա՛յ անօրեն, փուչ աշխարհ, –
 Բաղ ունիմ ու բար չունիմ:

*Hov, hov, hovn ənkav,
 Sərtis xəndum covn ənkav.*

Meřa bałum banelen,
 Mi kolmen ĵur anelen.
 Cařerin t‘up‘ č‘əmənac‘
 Dardis darman tanelen.

Sev ampə gəc‘el a hov,
 Mut‘ə təvel a im k‘ov.
 Tesnum ek‘ inj patel a
 Ēs anirav aryun cov.

Nəstac telis k‘ar č‘unim,
 Ērvac sərtis čar č‘unim.
 Ay anōren, p‘uč‘ ašxar,
 Bał unim u bar č‘unim.

Apricot tree, do not produce fruit, *eh!*
Don't strike your branches on each other, *eh!*
As long as I walk among you,
Don't remind me of my sorrows.

*Please, give, give back, mountains! The wind refreshed,
The joy of my heart sank into the sea.
May this year go and never return,
A dark trouble hangs around my neck.*

*Wind, wind, the wind came and refreshed,
The joy of my heart sank into the sea.*

I labored much in the garden,
I watered from one side.
No leaves remained on the trees
Bringing a cure to my pain.

The black cloud cooled me,
And brought darkness.
Look, an unjust, bloody sea
Has overcome me.

I don't have any stones in my house,
I don't have a remedy for my burnt heart.
Hey, you profane, empty world,
I have a garden with no fruit.

4. ԵՐԿԻՆ-ՔՆ ԱՄՊԵԼ Է THE SKY IS CLOUDY

Allegretto dolce ♩. = 66

p

Եր-կին-քն ամ-պել է, ինչ ա-նուշ թոն է,
Yer-kin-k'on am-pel ē, inč' a-nuš t'on ē,

ppp

ped. *

pp

Եր-կին - քն ամ - պել է, ինչ ա - նուշ թոն է,
yer-kin - k'on am - pel ē, inč' a - nuš t'on ē,

ped. *

mf

գամ դրո - նեն անց - նեմ, հո-գյա - կրս հոն է.
gam dər - nen anc' - nem, ho-gya - kəs hon ē.

ped. * *ped.* *

p *pp* 1.2.3.4.5. 6.

Գամ, դռ - նեն անց - նեմ՝ հոգ-յա - կրս հոն է: ես:
 Gam, dər - nen anc - nem hog-ya - kəs hon ē. es.

Ped. * *Ped.* *

Երկինքըն ամպել է,
 Ինչ անուշ թոն է.
 Գամ դռնեն անցնեմ՝
 Հոգյակըս հոն է:

Yerkink'ən ampel ē,
 Inč' anuš t'on ē.
 Gam dərnen anc'nem,
 Hogyakəs hon ē.

The sky is cloudy,
 How sweet the rain is!
 I will come and pass through the door,
 My soul-mate is there.

Երկինքըն ամպել է,
 Գետինը թաց է.
 Յարըս քնել է,
 Երեսը բաց է:

Yerkink'ən ampel ē,
 Getinə t'ac' ē.
 Yarəs k'ənel ē,
 Yeresə bac' ē.

The sky has become cloudy,
 The ground is wet.
 My lover is asleep,
 Her [his] face is open.

Երկինքըն ամպել է,
 Ինչ անուշ երակ.
 Սըրտիս մեջ լըցավ
 Մի բուռը կըրակ:

Yerkink'ən ampel ē,
 Inč' anuš yerak.
 Sərtis meĵ ləc'av
 Mi buřə kərak.

The sky is cloudy,
 What a sweet vein!
 A handful of flames
 Fills my heart.

Երկինքըն ամպել է,
 Գետին շաղերով.
 Ես քեզ սիրել եմ
 Անուշ խաղերով:

Yerkink'ən ampel ē,
 Getin šaġerov.
 Yes k'ez sirel em
 Anuš xaġerov.

The sky is cloudy,
 The ground is wet with dew.
 I have loved you
 With sweet songs.

Երկինքըն ամպել է,
 Գետինը մութ է.
 Ես քեզ ուզել եմ,
 Թո՛ղ ասեն՝ սուտ է:

Yerkink'ən ampel ē,
 Getinə mut' ē.
 Yes k'ez uzal em,
 T'oġ asen sut ē.

The sky is cloudy,
 The ground is dark.
 I wanted to marry you,
 Even if they say it's untrue.

Շորոր դու, շեկլիկ յար,
 Տեսնեմ՝ դու ումն ես.
 Իրավ եմ ասում՝
 Դու իմ սըրտումն ես:

Šoror du, šeklik yar,
 Tesnem du umn es.
 Irav em asum,
 Du im sərtumn es.

You tittup, fair lover,
 I'll see whose beloved you are.
 I tell the truth:
 You are in my heart.

5. ԷՍ ԱՌՈՒՐ THIS WATER STREAM

Grazioso ♩. = 88

p

Էս առ ու - - ուն ջուր
 Էս առ ու - - սեպ ն'ըր
 Էս առ ու - - ըն յըր
 Էս առ ու - - սեկ' սըր

p

Red.

է է է
 քա - - լի,
 քա - - լի,
 քա - - լի,
 քա - - լի,

simile *

քա - լիս է, քա - լիս է
 քա - լիս է, քա - լիս է

Red. *

սըր 3 ա - - նե:
 սըր ա - - նե.

Red. *

Էս առուն ջուր է գալի,
Մի տեսեք՝ ո՞ր է գալի.
Գալիս է, գալիս է սեր անե:

Ēs arun ĵur ē gali,
Mi tesek՝ ur ē gali?
Galis ē, galis ē ser ane.

Քենին մահանա արել,
Իր յարին հյուր է գալի.
Գալիս է, գալիս է սեր անե:

K՝enin mahana arel,
Ir yarin hyur ē gali.
Galis ē, galis ē ser ane.

Վարդ եմ քաղել մաղերով,
Վեր եմ դրել շաղերով.
Արի՛, իմ սիրեկան յար,
Առաջ գամ քեզ տաղերով:

Vard em k՝atel maġerov,
Ver em darel šaġerov.
Ari, im sirekan yar,
Araĵ gam k՝ez taġerov.

Տանըս տակին կա նրոնի,
Ես բարձ բերեմ, դու կրոնի՛,
Ես դու մի բաղում պիտենք,
Դու չինարի, ես նրոնի:

Tanəs takin ka nərni,
Yes barj berem, du kərni,
Yes du mi baġum pitenk՝,
Du č՝inari, yes nərni.

Water flows down this water stream
Look – where does it flow my dear?
Hey, darling, it's here to spread some love and cheer.

He pretended to meet his sister-in-law
And visited his beloved.
Hey, darling, it's here to spread some love and cheer.

I've picked a rose,
Which I lay down with dew,
Come, my dear lover,
I will meet you with songs.

In my home grows a pomegranate tree,
I'll bring you a pillow, and you lean,
In one garden you and me,
You are a plane tree, I am a pomegranate tree.

6. ԱՄՊԵԼ Ա ԿԱՄԱՐ-ԿԱՄԱՐ VAULT-LIKE CLOUDS GATHERED

Հիացնունքով և կարոտով

Largo legato, con desiderio ♩ = 84

Ամ-պել ա կա-մար-կա-մար, մեջ-քի-նոդ նու - կե քա - մար,
Am-pel a ka-mar-ka-mar, mej-k'i-nod vos - ke k'a-mar,

յո-թը տա-րի պաս պա - հի, յար ջան, քո ջի - վան ջա - նի հա - մար:
yo-t'ə ta-ri pas pa - hi, yar jan, k'o ji - van ja - ni ham-mar.

Յար ջան, քո քո - յիդ մեռ - նեմ, սի-րու-նիկ սո - յիդ մեռ - նեմ, յար ջան,
Yar jan, k'o bo - yid mer - nem, si-ru-nik so - yid mer - nem, yar jan,

u - շուն ե - կավ՛ քե կամ - նեմ:
 a - չսն e - kav, k'e kar - nem.

Ped. * Ped.

Անպել ա կամար-կամար,
 Մեջքինըղ ոսկե քամար,
 Յոթը տարի պաս պահի,
 Յար ջան,
 Քո ջիվան ջանի համար:

Ampel a kamar-kamar,
 Mejk'inəd voske k'amar,
 Yot'ə tari pas pahi,
 Yar jan,
 K'o jivan jani hamar.

Յար ջան, քո բոյիդ մեռնեմ,
 Սիրունիկ սոյիդ մեռնեմ,
 Յար ջան,
 Աշուն եկավ՛ քե կամնեմ:

Yar jan, k'o boyid meñnem,
 Sirunik soyid meñnem,
 Yar jan,
 Aşun ekav, k'e karnem.

Vaulted clouds gathered,
 A golden belt is around your waist,
 You must fast seven years,
 Dear darling,
 For your young lover.

Dear darling, I love your form,
 I love your beauty,
 Dear darling,
 In autumn, I will marry you.

7. ՋՈՒՐ ԿՈՒԳԱ ՎԵՐԻՆ ՍԱՐԵՆ WATER STREAMS DOWN THE UPPER HILL

Allegro moderato ♩ = 120

Ջուր կու - գա վե - րին սա - րեն, սարն ո - լո -
 Jur ku - ga ve - rin sa - ren, sarn o - lo -

ռե - - լեն, կը - թա - փի մար - մար քա -
 re - - len, kə - t'a - p'i mar - mar k'a -

րեն, կաթ - կաթ ծո - - ռե - - լեն:
 ren, kat' - kat' co - - re - - len.

*նուրբ, սահուն
շատ մեղմ
molto delicato*

Péd. * *Péd.* *

Péd. * *Péd.* *

Ջուր կուգա վերին սարեն,
Սարն ոլորելեն,
Կըթափի մարմար քարեն,
Կաթ–կաթ ծորելեն:

Ǟur kuga verin saren,
Sarn olorelen,
Kət‘ap‘i marmar k‘aren,
Kat‘–kat‘ corelen.

Water streams down the upper hill,
Whirling around with utmost skill,
Dripping down the marble stone,
Drops falling with a flowing tone.

8. ԼՈՐԻԿ THE QUAIL

Moderato. con affetto ♩ = 92

mf

Գա-ցի աբ - տեր, բռն - նի լոր,
Ga-c'i ar - ter, bər - ni lor,

աղ - ջիկ տն - սս յայ - լի ձոր,
ał - jik te - sa yay - li jor,

նր - ման էր կար - միր խոն - ձոր: Լո' - ռիկ, գար -
nə - man ēr kar - mir xən - jor. Lo - rik, gar -

նան քա - ըր դու վարդ ա - ըիր, լո՛ - ըիկ:
nan k'a - rer du vard a - rir, lo - rik.

p *dolce*

Նը - ման էր կար - միր խըն - ձոր: Լո՛ - ըիկ, լո՛ -
Nə - man ēr kar - mir xən - jor. Lo - rik, lo -

p *cresc.*

ըիկ, լո՛ - ըիկ, սի - ըուն լո՛ - ըիկ, գար - նան քա -
rik, lo - rik, si - run lo - rik, gar - nan k'a -

ըր դու վարդ ա - ըիր, լո՛ - ըիկ:
rer du vard a - rir, lo - rik.

dim. *p* *dolce*

Գացի արտեր, բըռնի լոր,
Աղջիկ տեսա յայլի ձոր,
Նըման էր կարմիր խընձոր,
Լորիկ,
Գարնան քարեր
Դու վարդ արիր,
Լորիկ:

Նըման էր կարմիր խընձոր:
Լորիկ, լորիկ, լորիկ,
Միրուն լորիկ,
Գարնան քարեր
Դու վարդ արիր,
Լորիկ:

Արև դիպավ սարերուն,
Կաքավ թըռավ քարերուն,
Լորիկ կայնե վեր դարուն:

Ջուր կուգա գոչգոչալեն,
Գըլուխդ ես գըցե վալեն,
Լոր, չեն հարցնի իմ հալեն:

Քար մի թալի մեր դըշին,
Թող հա նըստի քու թըշին,
Կըրակ տու դարիբ փըշին:

Gac'i arter, bəṛni lor,
Ağjik tesa yayli jor,
Nəman ēr karmir xənjor.
Lorik,
Garnan k'arer
Du vard arir,
Lorik.

Nəman ēr karmir xənjor.
Lorik, lorik, lorik,
Sirun lorik,
Garnan k'arer
Du vard arir,
Lorik.

Arev dipav sarerun,
Kak'av t'əṛav k'arerun,
Lorik kayne ver darun.

Ĵur kuga goč'goč'alēn,
Gəluxd es gəç'e valēn,
Lor, ç'es harc'ni im halēn.

K'ar mi t'ali mer ləšin,
T'oł ha nəsti k'u t'əšin,
Kərak tu lərib p'əšin.

I went to the fields and chased a quail,
I saw a girl in the valley below,
She looked like a red apple.

Quail,
The spring rocks
You turned into roses,
Quail!

She looked like a red apple.

Quail, quail, quail,
Sweet quail,
The spring rocks
You turned into roses,
Quail!

The sun rose over the mountains,
The partridge sprang onto the rocks,
The quail stood on the hill.

Water flows noisily,
You put a bird on your head,
Quail, you are not asking after me.

Don't throw a stone at our dove,
Let it sit on your cheek,
Burn a fire for wandering thorns.

9. ԶՈՒԼՈ

ZULO

Allegretto amabile (♩ = 132)

Հա-վար Չու - լո,
Ha - var Zu - lo,

p *sempre p*

Քո. *Քո.

մա - դա՛թ Չու - լո, քե - զի տե - սա՛ վա - ռա, Չու - լո.
ma - dat' Zu - lo, k'e - zi te - sa, va - ra, Zu - lo,

*Քո. *Քո. *

3

հա-վար Չու - լո, մա - դա՛թ Չու - լո, քե - զի
ha - var Zu - lo, ma - dat' Zu - lo, k'e - zi

3 Քո. *Քո.

unti - uu' vtu - nu, Zni - in: Btug- vht'n,
 te - sa, va - ra, Zu - lo. Bac' - vir,

* Ped. * 3 3 Ped.

btug - vht'n, 3 3 btug - vht'n, 3 3 btug - vht'n,
 bac' - vir, bac' - vir, bac' - vir,

* Ped. * Ped.

hu vartn Zni - in: Btug - vht'n,
 im vard Zu - lo. Bac' - vir,

* 3 3 Ped. 3

Հավանք Զուլո, մաղանք Զուլո,
Քեզի տեսա՝ վառա, Զուլո.

Հավանք Զուլո, մաղանք Զուլո,
Քեզի տեսա՝ վառա, Զուլո.

*Բացվիր, բացվիր, բացվիր,
Բացվիր, իմ վարդ Զուլո:*

Արևն ելավ կամար–կամար,
Զուլոն կապեց ոսկի քամար.

Ես կըմեռնիմ քեզի համար,
Հավանք Զուլո, մաղանք Զուլո:

Դու դաշտ կուգաս հուլա–հուլա,
Կընըմանիս բամբկի քուլա.

Աչքըս տեսավ՝ սիրտըս կուլա,
Հավանք Զուլո, մաղանք Զուլո:

Մեր գույգ գութան դաշտ կըբանի,
Զուլո խաթուն հաց կըտանի,

Աչքով–ունքով մարդ կըսպանի,
Հավանք Զուլո, մաղանք Զուլո:

Havar Zulo, madat՝ Zulo,
K՛ezi tesa, vařa, Zulo,

Havar Zulo, madat՝ Zulo,
K՛ezi tesa, vařa, Zulo.

*Bac՝vir, bac՝vir, bac՝vir,
Bac՝vir, im vard Zulo.*

Arevn elav kamar–kamar,
Zulon kapec՝ voski k՛amar.

Yes kəmeřnim k՛ezi hamar,
Havar Zulo, madat՝ Zulo.

Du dařt kugas hula–hula,
Kəņəmanis bambki k՛ula.

Ač՝k՛əs tesav, sirtəs kula,
Havar Zulo, madat՝ Zulo.

Mer zuyg gut՝an dařt kəbani,
Zulo xat՝un hac՝ kətani,

Ač՝k՛ov–unk՛ov mard kəspani,
Havar Zulo, madat՝ Zulo.

Hurry up, Zulo! Be careful, Zulo!

I saw you and ignited, Zulo.

Hurry up, Zulo! Be careful, Zulo!

I saw you and ignited, Zulo.

Blossom, blossom, blossom!

Blossom, my rose Zulo!

The sun rose in an arch,
Zulo tied her golden belt.

I will die for you,

Hurry up, Zulo! Be careful, Zulo!

You are walking gracefully to the field,
You look like a cloud of cotton.

My eye saw and my heart cried,

Hurry up, Zulo! Be careful, Zulo!

Our pair of ploughs till the field,

Zulo brings bread for us to eat,

She kills a man with eye and brow,

Hurry up, Zulo! Be careful, Zulo!

10. ԱԼ ՁԻՆ ՆԱԼՆ ԻՆՉ ԿԱՆԵ WHAT IS A HORSESHOE FOR A SCARLET HORSE!

Andante doloroso (♩ = 84)

cresc.

Ալ ձիւն նա-լոն ինչ կա - նե,
Al jin na - lon inc' ka - ne,

սի - րու - նը խալն
si - ru - nə xaln

p *pp* *p*

Ped. * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.*

ինչ կա - նե,
inc' ka - ne,

սոր-տով սի-րա - ծիւն առ - նե՛
sər - tov si - ra - cin ar - ne,

pp *p* *sva*

* *Ped.* * *Ped.* * *Ped.*

poco rit. *a tempo*

աշ-խար - հի մալն ինչ կա - նե:
aş - xar - hi maln inc' ka - ne.

pp

* *Ped.* * *Ped.* *

Ալ ձին նալըն ինչ կանե,
Սիրունը խալն ինչ կանե,
Սըրտով սիրածին առնե՝
Աշխարհի մալն ինչ կանե:

Դարդըս շատ է, ինչ անեմ,
Ջահել, ջիվան՝ ո՞նց տանեմ,
Յարիս գըրեցին զինվոր՝
Չորս տարին ո՞նց գլուխ հանեմ:

Նուռ կուղարկե՝ ինչ անեմ,
Բելա քե ումբրն ինչ անեմ,
Յարըս թող գա, որ տեսնեմ,
Ալ այլուդըն ինչ կանեմ:

Ոսկի, մարջանն ինչ կանեմ,
Սարդարի քոճըն ինչ կանեմ,
Մեկ իմ յարը ինձ մոտ գա՝
Էլ դըզըլբաշն ինչ կանե:

Վարդ եմ՝ վարդըն ինչ անեմ,
Վարդի տերևն ինչ անեմ,
Իմ յարը հեռու երկիր՝
Ելնեմ տեներն ինչ անեմ:

Al jin nalən inč‘ kane,
Sirunə xaln inč‘ kane,
Sərtov siracin arne,
Ašxari maln inč‘ kane.

Dardəš šat ē, inč‘ anem?
Ĵahel, jivan vonc‘ tanem?
Yaris gərec‘ in zinvor,
Č‘ors tarin vonc‘ glux hanem?

Nur kułarke, inč anem,
Bela k‘e umbrn inč‘ anem?
Yarəš t‘oł ga, vor tesnem,
Al ayluəən inč‘ kanem.

Voski, marĵann inč‘ kanem?
Sardari k‘yošk‘n inč‘ kanem?
Mek im yarə inj mot ga,
Ēl łəzəlbašn inč‘ kane.

Vard em, vardən inč‘ anem,
Vardi terev inč‘ anem?
Im yarə heřu yerkir,
Yelnem tenern inč‘ anem?

What is a horseshoe for a scarlet horse?
What is a beauty spot for a pretty girl?
If she happily marries her lover,
What is the wealth of the world?

My worry is great, what can I do?
Young and handsome, how can I endure?
My beloved was sent to be a soldier,
How can I withstand the four long years?

He will send a pomegranate, what should I do?
What should I do with the punishment of my existence?
May my beloved come so that I will see him,
What should I do with my red handkerchief?

What can I do with gold and coral?
What can I do with the leader’s fort?
Once my lover comes to me,
What can a Farsi do?

I am a rose: what can I do with a rose?
What can I do with the leaf of a rose?
My beloved is in a faraway country,
What can I do as I go up to the roof?

11. ՄԱՐՈՆ Ա ԿԱՅՆԵ MARO IS STANDING

Andantino (♩ = 162)

commosso

Մա - թոն ա կայ - նե
Ma - ron a kay - ne

խաս բախ-չի դու - ռը, մեջ - քը-նա զար - կե Գան - ձա-կա նու - ռը,
xas bax - č'i du - rə, mej - k'ə-na zar - ke Gan - ja - ka nu - rə,

ձե - ռն ա ծա - լե, վի - զոն ա ծու - ռը, սիր-տոն ա հա - լե
je - rən a ca - le, vi - zən a cu - rə, sir - tən a ha - le

սի - րա-վոր հու - րը:
si - ra - vor hu - rə.

un poco largare

la parte mediana ben marcato

molto ritenuto

Մարոն ա կայնէ խաս բախչի դուռը,
Մեջքըն ա զարկե Գանձակա նուռը,
Ձեռըն ա ծալե, վիզըն ա ծուռը,
Սիրտըն ա հալե սիրավոր հուրը:

Maron a kayne xas baxč'i duřə,
Mejk'ən a zarke Ganjaka nuřə,
Jeřən a cale, vizən a cuřə,
Sirtən a hale siravor hurə.

Ծոցըն ա վարդով, միտքըն ա դարդով.
Աշխարհ վատ խոսող լիքըն ա մարդով:
Վարդըն ա բացվե, աչքերը՝ լրցվե,
Չար մարդու խոսքից սիրտըն ա խցվե:

Coc'ən a vardov, mitk'ən a dardov.
Aşxarh vat xosoř lik'ən a mardov.
Vardən a bac've, ač'k'erə ləc've,
Č'ar mardu xosk'ic' sirtən a xoc've.

Երկինքն ա անպե, կուգա մարմար ձյուն,
Կուգա կրթափի կանաչ սարերուն:
Խավար ա պատե Մարոյի հոգուն,–
Իր յարի սիրուն մընաց երերուն:

Yerkink'n a ampe, kuga marmar jyun,
Kuga kət'ap'i kanač' sarerun.
Xavar a pate Maroyi hogun,
Ir yari sirun mənac' yererun.

Maro is standing at the princely garden door,
She has brought a Gandzak pomegranate,
Disappointed, her neck is askew,
The flame of love has melted her heart.

Her bosom is full of roses, her mind is full of sorrow,
The world is full of evil people.
The rose has blossomed, her eyes are full of tears,
Her heart is wounded because of their slander.

The sky was cloudy, it was full of glistening snow,
The snow spilled over the green hills.
Maro's soul is covered with darkness,–
Without her beloved, she is left wavering.

12. ՏՈՒՆ ԱՐԻ COME HOME

Allegretto non troppo (♩ = 72)

mp

Ամ - պել ա, ձյուն չի՛ գա - - լի,
Am - pel a, jyun č'i ga - - li,

sf *mp* *p* *pp* *ppp*

Չեմ. *

մըթ - նել ա, տուն չի՛ գա - - լի,
mət' - nel a, tun č'i ga - - li,

sf *p* *pp* *ppp* *mp*

Չեմ. *

հե - ռու ճա - նա - պար - հի ես,
he - ru ča - na - par - hi es,

sf *p* *pp* *ppp* *mp*

Չեմ. *

աչ - քե - ղիս քուն չի՛ գա - լի:
 ač' - k'e - ris k'un č'i ga - li.

Ped. *

Poco animato **lento dolente** **rit.**

Կան - չում եմ, կան - չում եմ, յար, ա - ղի՛, յար,
 Kan - č'um em, kan - č'um em, yar, a - ri, yar,

cresc. *sf* *ff*

Ped. * *Ped.* *

a tempo **rit. tenero**

մութն ըն - կավ, տո՛ւն ա - ղի, այ՛ ան - սիրտ յար:
 mut'n ən - kav, tun a - ri, ay an - sirt yar.

p

Ped. * *Ped.* *

Անպել ա, ձյուն չի գալի,
 Մըթնել ա, տուն չի գալի,
 Հեռու ճանապարհի ես,
 Աչքերիս քուն չի գալի:

*Կանչում եմ, կանչում եմ,
 Յար, արի, յար,
 Մութն ընկավ, տուն արի,
 Այ անսիրտ յար:*

Էս գիշեր կանցնի դժվար,
 Կերթա բարակ ու երկար.
 Իմըս որ ախ ու վախով,
 Քոնըդ ինչպես կանցնի, յար:

Ձորերն ի վեր հանդեր ա,
 Ջուրը տունըս քանդեր ա,
 Շուտ արա, ետ դարձիր, եկ,-
 Սիրածըդ տանն անտեր ա:

Ampel a, jyun č'i gali,
 Mət'nel a, tun č'i gali,
 Heŕu čanaparhi es,
 Ač'k'eris k'un č'i gali.

*Kanč'um em, kanč'um em,
 Yar, ari, yar,
 Mut'n ənkav, tun ari,
 Ay ansirt yar.*

Ēs gišer kanc'ni dəžvar,
 Kert'a barak u yerkar.
 Iməs vor ax u vaxov,
 K'onəd inč'pes kanc'ni, yar?

Jorern i ver hander a,
 Ĵurə tunəs k'ander a,
 Šut ara, yet darjir, yek,
 Siracəd tann anter a.

It is cloudy, it doesn't snow,
 It is dark, he doesn't come home.-
 You are far away,
 Hence I cannot sleep.

*I am calling, I am calling,
 Darling, come, darling!
 It is dark, come home,
 Hey, my heartless darling!*

This night will hardly pass,
 It will last long and thin.
 While mine is with much sorrow,
 How can yours pass, my darling?

Fields cover the valleys,
 Water has destroyed my house,
 Hurry up! Return, come back,-
 Your beloved is abandoned at home.

13. ՔԵԼԵՐ, ՑՈԼԵՐ WALKING, SHINING

Քնքույշ
Andante dolce ♩ = 52

ppp
նույր

p

vacillando
սկզբում

p

Քե-լեր, ցո-լեր՝ իմ յա-րը, ա - րե-վի տա - կին
K'e-ler, c'o-ler im ya-rə, a - re-vi ta - kin

dolce
ժպտուն

pp

vivamente
թարմ

p

քե - լեր, ցո - լեր՝ իմ յա - րը:
k'e - ler, c'o - ler im ya - rə.

marcato
գայտուն

con calore
ջերմ

Սա - րի un - վոր, մեն մե - նա - վոր, շեկ տը - դա,
Sa - ri so - vor, men me - na - vor, šek tə - ła,

pp *con desiderio*
փափագով

f

շո՛ղ ա - րե - գակ, թո՛ղ ա - րե - գակ, է՛կ, տը - դա:
šoł a - re - gak, t'ol a - re - gak, yek, tə - ła.

come eco
սրճագունք

Սա - րի un - վոր, մեն մե - նա - վոր, շեկ տը - դա,
Sa - ri so - vor, men me - na - vor, šek tə - ła,

8va

come eco
սրճագունք

f

շնղ ա - ըն - գակ, թոնղ ա - ըն - գակ, ե՛կ, տը - դա:
 šoġ a - re - gak, t'oi a - re - gak, yek, tə - ła.

(8)

1.2.3.

pp

4.

pp *pp* *ppp*

pp *perdendo*
 հեռանալով

Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը,
Արևի տակին
Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը:
Սարի սովոր,
Մեն մենավոր,
Շենկ տրդա,
Շոնդ արեգակ,
Թոնդ արեգակ,
Եկ, տրդա:

Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը,
Աղբյուրի ակին
Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը:
Կանաչ առվով,
Ճանաչ առվով
Եկ, տրդա,
Բաղովն արի,
Շաղովն արի,
Շենկ տրդա:

Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը,
Գերանդին ուսին
Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը:
Հով ծառի տակ,
Զով ծառի տակ
Եկ, տրդա,
Հունձ ես արել,
Քրրտինք դառել,
Շենկ տրդա:

Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը,
Զան աչքի լուսին,
Քելեր, ցուեր՝ իմ յարը:
Հով է, քընիր,
Զով է, քընիր,-
Եկ, տրդա,
Հունձ ես արել
Շատ բեզարել,
Շենկ տրդա:

K'eler, c'oler im yarə,
Arevi takin
K'eler, c'oler im yarə.
Sari sovor,
Men menavor,
Šek təla,
Šol aregak,
T'ol aregak,
Yek, təla.

K'eler, c'oler im yarə,
Ałbyuri akin
K'eler, c'oler im yarə.
Kanač' arnov,
Čanač' arnov
Yek, təla,
Bałovn ari,
Šałovn ari,
Šek təla.

K'eler, c'oler im yarə,
Gerandin usin
K'eler, c'oler im yarə.
Hov cari tak,
Zov cari tak
Yek, təla,
Hunj es arel,
K'ərtink' dařel,
Šek təla.

K'eler, c'oler im yarə,
Ĵan ač'k'i lusing,
K'eler, c'oler im yarə.
Hov ē, k'ənir,
Zov ē, k'ənir,
Yek, təla,
Hunj es arel
Šat bezarel,
Šek təla.

My lover was walking and shining
Under the sun,
My lover was walking and shining.
Accustomed to the mountains,
Single and alone,
You, blond boy!
Shiny sun,
Leave the sun
And come, boy!

My lover was walking and shining
By the headwaters of the river,
My lover was walking and shining.
You, boy, come
Through the green brook,
That is familiar to us,
Come through the yard,
Come through the dew,
You, blond boy!

My lover was walking and shining
A scythe on his shoulder
My lover was walking and shining.
Hey, boy, come
Under the cool tree,
Under the chilly tree.
You reaped the harvest
And perspired,
You, blond boy!

My lover was walking and shining
What happiness in his eyes!
My lover was walking and shining.
It's cool, sleep!
It's chilly, sleep,–
Come, boy!
You reaped the harvest
And grew very tired,
You, blond boy!

14. ՔԵԼԵ, ՔԵԼԵ WALK, WALK

Առույգ
Andante amabile ♩ = 69

decrescendo
հետզհետե նուրբ

f

Ped. *

mf ————— *f* ————— *delicato*
նուրբ

Քե՛ - լե, թե՛ - լե, թե՛լ - թի՛ղ մե՛ռ - նեմ.
K'e - le, k'e - le, k'el - k'id meṛ - nem,

mf ————— *ppp*

Ped.

mf ————— *f* ————— *p*

թո՛ զո - վա - կան խե՛լ - - թի՛ղ մե՛ռ - նեմ.
k'o go - va - kan xel - - k'id meṛ - nem.

mf *perdendo*
հեռանալով *pp*

Ped. *

tenero
գուրգուրալով

Սի - րա - վոր լո - րիկ, վի - րա - վոր լո - րիկ,
Si - ra - vor lo - rik, vi - ra - vor lo - rik,

dolce
կայրաս

լո - - - - - րիկ, սի - վա - վոր
lo - - - - - rik, se - va - vor

mormorando
կարկասուն

amabile
սիրուն

1. լո - րիկ, լո' - րիկ ջան:
lo - rik, lo - rik jan.

2. լո' - րիկ ջան:
lo - rik jan.

mf

Քէլե, քէլե, քելքիդ մեռնեմ.
 Քո գովական խելքիդ մեռնեմ:
Սիրավոր լորիկ,
Վիրավոր լորիկ,
Լորիկ,
Սևավոր լորիկ,
Լորիկ ջան:

K'ele, k'ele, k'elk'id meṛnem,
 K'o govakan xelk'id meṛnem.
Siravor lorik,
Viravor lorik,
Lorik,
Sevavor lorik,
Lorik jan.

Քէլե, քէլե, սոյիդ մեռնեմ.
 Քո չինարի բոյիդ մեռնեմ:

K'ele, k'ele, soyd meṛnem,
 K'o č'inari boyid meṛnem.

Քէլե, քէլե, քողիդ մեռնեմ.
 Քո լուսընկա շողիդ մեռնեմ:

K'ele, k'ele, k'oḥid meṛnem,
 K'o lusənkə šolid meṛnem.

Քէլե, քէլե, բերնիդ մեռնեմ.
 Քո սիրունիկ ձենիդ մեռնեմ:

K'ele, k'ele, bernid meṛnem,
 K'o sirunik jenid meṛnem.

Քէլե, քէլե, ձեռիդ մեռնեմ.
 Քո հուր կըրակ սերիդ մեռնեմ:

K'ele, k'ele, jerid meṛnem,
 K'o hur kərak serid meṛnem.

Քէլե, քէլե, աչիդ մեռնեմ.
 Քո անուշիկ պաչիդ մեռնեմ:

K'ele, k'ele, ač'id meṛnem,
 K'o anušik pač'id meṛnem.

Walk, walk, I love your walk,
 I love your praiseful wit.
Lovely quail,
Brokenhearted quail,
Quail,
Grievous quail,
Dear quail.

Walk, walk, I love your kind,
 I love your tall stature.

Walk, walk, I love your veil,
 I love your sheen of moonlight.

Walk, walk, I love your mouth,
 I love your pretty voice.

Walk, walk, I love your hand,
 I love your glowing, fiery love.

Walk, walk, I love your eyes,
 I love your sweet kiss.

15. ԿՈՒԺՆ ԱՌԱ I TOOK THE JUG

Պարզուկ
Naturale ♩ = 72

p *in distanza*
հեռու *pp*

Ped.

mf

Կուժն u - նս, Է - լս սս - ռը,
Kuzn a - ra, ye - la sa - rə,

p *pp*

mf

Ջ - գը - տա Ֆի - դան յս - ռը,
č'ə - gə - ta fi - dan ya - rə,

p *pp*

con calore
ջերմազին

Փի - դան յա - ռը ինձ տը - վեք, ջը -
fi - dan ya - rə inj tə - vek', ĉ'ə -

con calore
ջերմազին

* Red.

քա - շեմ սիհ ու զա - ռը:
k'a - šem ah u za - rə.

pp

eco
արձագանք

* Red. *

Կուժն առա, ելա սարը,
 Չըգըտա ֆիդան յարը,
 Ֆիդան յարը ինձ տըվեք,
 Չըքաշեմ ահ ու զարը:

Kužn aŕa, yela sarə,
 Č'əgəta fidan yarə,
 Fidan yarə inj təvek',
 Č'ək'ašem ah u zarə.

Մեծ սարի հովին մեռնեմ,
 Շեկ տըղի բոյին մեռնեմ,
 Մի տարի ա չեմ տեսել,-
 Տեսնողի աչքին մեռնեմ:

Mec sari hovin meŕnem,
 Šek təli boyin meŕnem,
 Mi tari a č'em tesel,
 Tesnoŕi ač'k'in meŕnem.

Բըլբուլը դարի վըրա,
 Խընձորը սարի վըրա.
 Սիրած սիրածի տային,
 Չոր գետնին՝ քարի վըրա:

Bəlbulə dari vərə,
 Xənjorə sari vərə,
 Sirac siraci tayin,
 Č'or getnin k'ari vərə.

I took the jug and climbed the mountain,
 I didn't find my beautiful lover.
 Give my love to me,
 And I will not be afraid nor cry.

I love the breeze of the great mountain,
 I love the posture of the fair boy.
 I have not seen him for a year,-
 I love the eyes of those who have seen him.

The bird is on the hill,
 The apple is on the mountain.
 They gave over my beloved,
 On the solid ground – on stone.

16. ՇՈՂԵՐ ԶԱՆ DEAR SHOGHER

Նազելի
Moderato grazioso

The musical score is written in 6/8 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the right hand and a bass line in the left hand, often marked with *pp* and *leggiere*. Pedal markings (*Ped.*) are present at the beginning and end of each system. The lyrics are in Armenian and English.

System 1:

Մն - պել ա, ձուն չի՛ qu - լի, Շո - դեր ջան,
Am - pel a, jun č'i ga - li, Šo - ter jan,

System 2:

սա - րի - ցը տուն չի՛ qu - լի, Շո - դեր ջան.
sa - ri - c'ə tun č'i ga - li, Šo - ter jan,

System 3:

դու շո - րո - րա՛, դուն օ - րո - րա՛, Շո - դեր ջան,
du šo - ro - ra, dun ō - ro - ra, Šo - ter jan,

ամ - պի տա - կին ձուն կե - րե - վա, Շո - դեր ջան:
am - pi ta - kin jun ke - re - va, Šo - ler jan.

pp *pp* *pp* *pp* *pp*

Ըն. * Ըն. *

Դու շո - րո - րա՛, դուն օ - րո - րա՛, Շո - դեր ջան,
Du šo - ro - ra, dun ō - ro - ra, Šo - ler jan,

pp *pp* *pp*

Ըն. * Ըն. *

ամ - պի տա - կին ձուն կե - րե - վա, Շո - դեր ջան:
am - pi ta - kin jun ke - re - va, Šo - ler jan.

pp *pp* *pp*

Ըն. * Ըն. *

Անպել ա, ձուն չի գալի,
 Շողեր ջան,
 Սարիցը տուն չի գալի.
 Շողեր ջան.
 Դու շորորա՛, դուն օրորա՛,
 Շողեր ջան,
 Անպի փակին ձուն կերևա,
 Շողեր ջան:

Սիրտըս կրրակով լըցված,
 Շողեր ջան,
 Աչքերիս քուն չի գալի,
 Շողեր ջան.
 Դու շորորա՛, դուն օրորա՛,
 Շողեր ջան,
 Անպի փակին ձուն կերևա,
 Շողեր ջան:

Հուրք ա թափում վերիցը,
 Ես վառա քո սերիցը.
 Վարդավառին ինձ համար
 Ձուն բեր դու սարերիցը:

Սարի գըլխին ձուն եկավ,
 Շողեր ջան,
 Շեկլիկ յարըս տուն եկավ,
 Շողեր ջան.
 Ուն կերևա, ձուն կերևա,
 Շողեր ջան,
 Բերդի փակին փուն կերևա,
 Շողեր ջան:

Դեռ մուրազիս չըհասած,
 Շողեր ջան,
 Վըրես խորունկ քուն եկավ,
 Շողեր ջան.
 Ուն կերևա, ձուն կերևա,
 Շողեր ջան,
 Բերդի փակին փուն կերևա,
 Շողեր ջան:

Աշունն եկավ սարիցը,
 Տերև թափեց ծառիցը.
 Շողոն դարդով լըցվել ա,-
 Հեռացել ա յարիցը:

Ampel a, jun č'i gali,
 Šoler jan,
 Saric'ə tun č'i gali,
 Šoler jan.
 Du šorora, dun ōrora,
 Šoler jan.
 Ampi takin jun kereva,
 Šoler jan.

Sirtəs kərakov ləc'vac,
 Šoler jan.
 Ač'k'eris k'un č'i gali,
 Šoler jan,
 Du šorora, dun ōrora,
 Šoler jan,
 Ampi takin jun kereva,
 Šoler jan.

Hurk' a t'ap'um veric'ə,
 Yes vařa k'o seric'ə.
 Vardavarin inj hamar
 Jun ber du sareric'ə.

Sari gəlxin jun ekav,
 Šoler jan,
 Šeklik yarəs tun ekav,
 Šoler jan.
 Un kereva, jun kereva,
 Šoler jan,
 Berdi takin tun kereva,
 Šoler jan.

Deř murazis č'əhasac,
 Šoler jan,
 Vəres xorunk k'un ekav,
 Šoler jan.
 Un kereva, jun kereva,
 Šoler jan,
 Berdi takin tun kereva,
 Šoler jan.

Ašunn ekav saric'ə,
 Terev t'ap'ec' caric'ə.
 Šořon dardov ləc'vel a,
 Heřac'el a yaric'ə.

It is cloudy, but it doesn't snow,
Dear Shogher,
 She hasn't come home from the mountain,
Dear Shogher.
You move gracefully,
Dear Shogher,
Snow appeared under the clouds,
Dear Shogher.

My heart is full of fire,
Dear Shogher,
 I cannot sleep,
Dear Shogher.
You move gracefully,
Dear Shogher,
Snow appeared under the clouds,
Dear Shogher.

Flame is poured from above,
 I was burnt by your love.
 On Vardavar feast
 You brought snow with you from the mountains.

It snows on the mountains,
Dear Shogher,
 My fair lover came home,
Dear Shogher.
Snow appeared, snow appeared,
Dear Shogher,
I see a house under the fortress,
Dear Shogher.
 Yet my dream had not come true,
Dear Shogher,
 A deep sleep engulfed me.
Dear Shogher.
Snow appeared, snow appeared,
Dear Shogher,
I see a house under the fortress,
Dear Shogher.

Autumn arrived from the mountain,
 Leaves stripped from the trees.
 Shogho is overcome with grief,–
 She has left her beloved.

17. ԱԽ, ՄԱՐԱԼ ԶԱՆ OH, LOVELY DEER

Allegro ma non troppo ♩ = 88

Ախ, մարալ ջան,
Ax, ma-ral jan,

կո - կո - նրս թոռ - մած մը -
ko - ko - nas t'oi - mac mə -

նաց.
nac',

ջան,
jan,

գյա' - ռալ
gya - ral

ջան,
jan,

սիր - տըս
sir - tøs

կը - ռա -
kə - ra -

1.
կած մը - նաց.
kac mə - nac'.

2.
նաց:
nac'.

Ա՛խ, մա՛րալ ջան,
 Կոկոնըս թոռմած մընաց,
 Ջան, գյա՛րալ ջան,
 Սիրտըս կըրակած մընաց.
 Ա՛խ, մա՛րալ ջան,
 Բնչ անեմ իմ ապրելը,
 Ջան, գյա՛րալ ջան,
 Իմ աչքերը թաց մընաց:

Կամար ունքըդ գովեցիր,
 Սիրել էիր՝ ատեցիր.
 Ինձ պես ուժով կըտըրճին
 Դու անդանակ մորթեցիր:

Ջահել եմ, ընկեր չունեմ,
 Ընկել եմ ես, տեր չունեմ.
 Ոչ վատ ասեք, ոչ էլ լավ,–
 Հարըստության սեր չունեմ:

Ax, maral ĵan,
 Kokonəs t‘ořmac mənac‘,
Ĵan, gyaral ĵan,
 Sirtəs kərakac mənac‘.
Ax, maral ĵan,
 Inč‘ anem im aprelə?
Ĵan, gyaral ĵan,
 Im ač‘k‘erə t‘ac‘ mənac‘.

Kamar unk‘əd govec‘ir,
 Sirel ēir, atec‘ir.
 Inj pes užov kətərč’in
 Du andanak mort‘ec‘ir.

Ĵahel em, ənker č‘unem,
 Ənkel em yes, ter č‘unem.
 Voč‘ vat asek‘, voč‘ ēl lav,
 Harəstut‘yan ser č‘unem.

Oh, lovely deer,
 My flower–bud wilted,
Oh, darling, lovely,
 My heart is left ablaze.
Ah, lovely deer,
 How should I live?
Oh, darling, lovely,
 My eyes are left wet.

You praised your arched brow,
 You loved while still you hated.
 You butchered without a knife
 A strong daredevil like me.

I am young, I have no friend,
 I am fallen, I have no helper.
 Neither good you say, nor bad,–
 I have no love for wealth.

18. ԳՈՒԹԱՆԸ ՀԱՅ ԵՄ ԲԵՐՈՒՄ I AM BRINGING THE PLOUGHMAN SOME FOOD

Allegretto semplice ♩ = 96

Գու - թա - նը հայ եմ բե - թում,
Gu - t'a - nə hac' em be - rum,

բե - թա - նը բաց եմ բե - թում,
be - ra - nə bac' em be - rum,

տե՛ս, բե՛զ ո՛ր - քան եմ սի - թում,
tes, k'ez vor - k'an em si - rum,

ՋԸ. *

ձու - կը տապ - կած եմ բե - րում:
ju - kə tap - kac em be - rum.

Ped. *

The image shows a musical score for voice and piano. The top staff is the vocal line, and the bottom two staves are the piano accompaniment. The music is in a minor key and features a melodic line with some grace notes. The lyrics are in Armenian and English. At the end of the piece, there are performance instructions: 'Ped.' and an asterisk.

Գութանը հաց են բերում,
 Բերանը բաց են բերում,
 Տես, քեզ որքան են սիրում,
 Ձուկը տապկած են բերում:

Gut'anə hac' em berum,
 Beranə bac' em berum,
 Tes, k'ez vork'an em sirum,
 Jukə tapkac em berum.

Էսօր գութանը մերն ա,
 Մաճ բըռնողը իմ հերն ա.
 Եզնարած շեկլիկ տըղեն՝
 Աշխարհ գիտե՛ իմ տերն ա:

Ēsōr gut'anə mern a,
 Mač bərnolə im hern a,
 Yeznarac šeklik təlen
 Ašxarh gite, im tern a.

Վեր կացած հավախոսին՝
 Գութանն ա վարում փոսին.
 Բարկ արևը երկընթում՝
 Շողն ա դիպել ակոսին:

Ver kac'ac havaxosin
 Gut'ann a varum p'osin,
 Bark arevə yerkenk'um,
 Šoln a dipel akosin.

Հավքեր, թևանի՛ արեք,
 Յարիս հովանի՛ արեք,
 Թո՛ղ բարակ քամին՝ փըջի,
 Հետն էլ դուք նանի՛ արեք:

Havk'er, t'evani arek',
 Yaris hovani arek',
 T'ol barak k'amin p'əč'i,
 Hetn ēl duk' nani arek'.

I am bringing the ploughman some food,
 I am bringing the pot uncovered.
 Look how much I love you,
 I am bringing you fried fish.

Today the plough is ours,
 The leader is my father,
 The ox-leading fair boy
 Is my master, the world knows.

Awoken in the morning
 He is driving the plough.
 The burning sun is in the sky,
 Its gleam has touched the furrow.

Birds, flap your wings,
 Refresh my love with your breeze,
 Let the gentle wind blow
 And kindly lull you.

19. ՉԵՄ ԿՐՆԱ ԽԱՂԱ I CANNOT SING AND DANCE

Քնքույշ նագանրով
Delicato

♩. = 50

Չեմ, չեմ,
č'em, č'em,

չեմ կրր - նա խա - դա,
č'em kər - na xa - řa, չեմ, չեմ, չեմ կրր - նա խա - դա,
č'em č'em, č'em kər - na xa - řa,

dolce
քնքույշ

մաս փա - փու - ջըս կը ճրո - ճր - նա, ա - նո - թի փո - թըս
mas p'a - p'u - řəs kə čər - čə - řa, a - no - ři p'o - řəs

mp *pp*

sparire
անհայտացնել

կը գըռ - գըռ - նա:
kə gər - gər - ra.

sforzando
անհայտացնել

pp

Չեն, չեն, չեն կըրնա խաղա,
 Չեն, չեն, չեն կըրնա խաղա,
 Մաս փափուջըս կըձըռձըռա,
 Անոթի փորըս կըգըռգըռա:

Չեն, չեն, չեն կըրնա խաղա,
 Չեն, չեն, չեն կըրնա խաղա,
 Վարդ կոշիկըս կըձըռձըռա,
 Կեսուրըս կըգա կըվըռվըռա:

Շ'em, շ'em, շ'em kərna xała,
 Շ'em, շ'em, շ'em kərna xała,
 Mas p'ap'ujəs kəčəřčəra,
 Anot'i p'orəs kəgəřgəra.

Շ'em, շ'em, շ'em kərna xała,
 Շ'em, շ'em, շ'em kərna xała,
 Vard košikəs kəčəřčəra,
 Kesurəs kəga kəvəřvəra.

I can't, I can't, I can't sing and dance,
 I can't, I can't, I can't sing and dance,
 My soft shoes creak,
 My hungry stomach rasps.

I can't, I can't, I can't sing and dance,
 I can't, I can't, I can't sing and dance,
 My unpaired shoes creak,
 My mother-in-law comes to quarrel.

20. ԳԱՐՈՒՆ Ա IT'S SPRING

Lento ♩ = 40

p *p* *p* *p*

p *cresc.* *p* *p*

p

Գա	- ըուն	ա,	ձուն	ա	ա - ըն,
Իմ	յարն	ինձ	նից	ա	սա - ռել:
Ga	- run	a,	jun	a	a - rel,
Im	yarn	inj	- nic'	a	sa - rel.

f *ff* *p* *f* *ff* *p*

վայ,	լն,	լն,	վայ,	լն,	լն,
Աի,	չոր	- նա՛,	վա՛իս,	այ	յար,
vay,	le,	le,	vay,	le,	le,
Ax,	č'or	- na,	vax,	ay	yar,

p *cresc.* *3* *decresc.* *3* *cresc.* *3* *decresc.* *3*

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

mf *f* *p*, *pp*

վայ, լե, լե, լե, լե:
 չար մար - դու լե - զուն:
 č'ar mar - du le - zun.

p *pp*

3 *3* *3* *3* *3*

ped. * *ped.* * *ped.* * *ped.* *

f *ff* *p* *f* *ff* *p*

Վայ, լե, լե, վայ, լե, լե,
 Ախ, չոր - նա, վախ, ալ յար,
 Ax, č'or - na, vax, ay yar,

pp *cresc.* *decresc.* *cresc.* *decresc.*

3 *3* *3* *3* *3* *3*

ped. * *ped.* * *ped.* * *ped.* * *ped.* * *ped.* *

p *mf*, *pp*

վայ, լե, լե, լե, լե:
 չար մար - դու լե - զուն:
 č'ar mar - du le - zun.

pp *ppp*

3 *3* *3* *3* *3*

ped. * *ped.* * *ped.* * *ped.* *

Գարուն ա, ձուն ա արել,
 Վայ, լե, լե, վայ, լե, լե,
 Վայ, լե, լե, լե, լե:

Իմ յարն ինձնից ա սառել:
 Ա՛խ, չորնս, վա՛խ, ս՛յ յար,
 Չար մարդու լեզուն:

Քամին փրչում ա պաղ–պաղ,
 Լերդ ու թոքս անում ա դաղ:

Յար, ինձ բեմուրադ արիր,–
 Սերըդ ինձնե գատ արիր:

Garun a, jun a arel,
Vay, le, le, vay, le, le,
Vay, le, le, le, le.

Im yarn injnic‘ a sařel.
Ax, č‘orna, vax, ay yar,
Č‘ar mardu lezun.

K‘amin p‘əč‘um a pał–pał,
 Lerd u t‘ok‘s anum a dał.

Yar, inj bemurad arir,
 Serəd injne zat arir.

It’s spring, it’s snowy,
Vay, le, le, vay, le, le,
Vay, le, le, le, le.

My beloved has cooled from me.
Ah, darling, alas,
May the bad man’s tongue wither!

The wind is blowing ice–cold
 Burning my liver and lung.

My love, you severed my dream,–
 You took your love away from me.

21. ՉԻՆԱՐ ԵՍ YOU ARE A PLANE-TREE

Andante ♩ = 88

p

Չի - նար ես,
Č'i - nar es,

p

կե - ռա - նալ մի, յար, յար, յար,
ke - ra - nal mi, yar, yar, yar,

p

մեր դռ - նեն հե - ռա - նալ մի, յար, յար,
mer dər - nen he - ra - nal mi, yar, yar,

pp

ράρ,
 yar,

ράρ, να ναί, να, ναί, ναί, ναί,
 yar, na nay, nay, nay, nay, nay,

pp

pp

να, ναί, να, ναί, ναί:
 nay, nay, nay, nay, nay.

Ξάρ, να ναί, να, ναί,
 Yar, na nay, nay, nay,

pp

ναί,
 nay,

ναί,
 nay,

να, ναί,
 nay, nay,

να, ναί,
 nay, nay,

ναί:
 nay.

Չինար ես, կեռանալ մի,

Յանր, յանր, յանր,

Մեր դըռներն հեռանալ մի,

Յանր, յանր, յանր:

Յանր, նա նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ:

Նայ նայ, նայ նայ, նայ:

Č'inar es, keřanal mi,

Yar, yar, yar,

Mer dāinen heřanal mi,

Yar, yar, yar.

Yar, na nay, nay, nay, nay, nay.

Nay nay, nay nay, nay.

Յանր, քո Աստված կըսիրես,

Յանր, յանր, յանր,

Հեռու ես, մոռանալ մի:

Յանր, յանր, յանր:

Յանր, նա նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ:

Նայ նայ, նայ նայ, նայ:

Yar, k' o Astvac kəsires,

Yar, yar, yar,

Heřu es, mořanal mi.

Yar, yar, yar.

Yar, na nay, nay, nay, nay, nay.

Nay nay, nay nay, nay.

Ձեր բաղի դուռը բաց ա,

Ոտներըս շաղով թաց ա.

Ինձանից հեռացել ես`

Աչքերըս լիքը լաց ա:

Jer baři durə bac' a,

Votnerəs řalov t'ac' a.

Injanic' heřac'el es,

Ač'k'erəs lik'ə lac' a.

Էս գիշեր երազ տեսա,

Հերկերըս վարած տեսա,

Ամոթ թեզի, այ տըղա,

Քու յարը տարած տեսա:

Ēs giřer yeraz tesa,

Herkerəs varac tesa,

Amot' k'ezi, ay təla,

K'u yarə tarac tesa.

You are a plane–tree, don't bend,

Darling, darling, darling.

Do not leave from our door,

Darling, darling, darling.

Darling, na nay, nay, nay, nay, nay.

Nay nay, nay, nay, nay.

Darling, may God keep you,

Darling, darling, darling.

You are far away, don't forget.

Darling, darling, darling.

Darling, na nay, nay, nay, nay, nay.

Nay nay, nay, nay, nay.

The door of your garden is open,

My feet are wet with dew.

You left me, –

My eyes are full of tears.

I had a dream tonight,

My lands were tilled.

Shame on you, boy!

Your lover was taken away.

22. ԵՍ ՍԱՐԵՆ ԿՈՒԳԱՅԻ I WAS COMING FROM THE MOUNTAIN

Չափավոր
Comodo ♩ = 80

p

Ես սա-րեն կու - գա-յի,
Yes sa-ren ku - ga-yi,

դուն դու-ռը բա - ցիր,
dun du-rə ba - c'ir,

f *p*

p *f* *p*

mf *com mosso*
հուզում

ձե - տղ ծո - ցող տա-րար,
je - řed co - c'ed ta-rar,

ախ ա - րիր, լա - ցիր:
ax a-rir, la - c'ir.

mf *dim.* *f*

Ped.

f *piu mosso*
շարժուն

Վայ, վայ, վայ, վառ - վում եմ, վայ, վայ, վայ, հալ - վում եմ,
Vay, vay, vay, var - vum em, vay, vay, vay, hal - vum em,

f *piu mosso*
շարժուն

Լեռ. * Լեռ. * Լեռ. *

a tempo
շափուլ

հալ-վում, վառ-վում եմ: Վայ, վայ, վայ, վառ-վում եմ,
hal - vum, var - vum em. Vay, vay, vay, var - vum em,

a tempo
շափուլ

Լեռ. * Լեռ.

վայ, վայ, վայ, հալ - վում եմ, հալ - վում, վառ - վում եմ:
vay, vay, vay, hal - vum em, hal - vum, var - vum em.

f

* Լեռ. *

Ես սարեն կուգայի,
 Դուն դուռը բացիր,
 Ձեռըդ ծոցըդ տարար,
 Ա՛խ արիր, լացիր:
*Վայ, վայ, վայ, վառվում եմ,
 Վայ, վայ, վայ, հալվում եմ,
 Հալվում, վառվում եմ:*

Yes saren kugayi,
 Dun duřə bac'ir,
 Jeřəd coc'əd tarar,
 Ax arir, lac'ir.
*Vay, vay, vay, varvum em,
 Vay, vay, vay, halvum em,
 Halvum, varvum em.*

Ես մի պինդ պաղ էի,
 Դու մըրմուռ լացիր.
 Քո հրեղեն արցունքով
 Ինձի հալեցիր:

Yes mi pind pał ēi,
 Du mərmuř lac'ir,
 K'o hrelen arc'unċ'ov
 Inji halec'ir.

Ես մի չոր ծառ էի,
 Դու գարնան արև.
 Քո սիրով ծաղկեցավ
 Իմ ձյունն ու տերև:

Yes mi č'or cař ēi,
 Du garnan arev,
 K'o sirov całkec'av
 Im čyuln u terev.

Թե ինձ չէիր առնի,
 Ինչո՞ւ սիրեցիր.
 Մի բուռ կըրակ եղար,
 Սիրտըս էրեցիր:

T'e inj č'ēir arni,
 Inč'u sirec'ir?
 Mi buř kərak ełar,
 Sirtəs ērec'ir.

I was coming from the mountain,
 You opened the door.
 You touched your hand to your bosom,
 You sighed and cried.
*Vay, vay, vay, I am burning!
 Vay, vay, vay, I am melting!
 I am melting, I am burning.*

I was tense and cold,
 You cried with anguish.
 You melted me
 With your fiery tears.

I was a dry tree,
 You were a spring sun.
 My branches and leaves
 Blossomed by your love.

Why did you love me
 If you couldn't marry me?
 You were a handful of fire,
 You burnt my heart.

23. ԶԻՆՉ ՈՒ ԶԻՆՉ WHAT, WHAT?

Աշխույժ $\text{♩} = 54$
Allegretto *mf*

Lyrics (Armenian):
 Զի՛նչ ու զի՛նչ տամ լող - վոր - չուն, զո - մա զո - մա
 Zinč' u zinč' tam loł - vor - č'un? zo - ma zo - ma

Lyrics (English):
 What, what shall I give you, swimming - what - you have, zo - ma zo - ma

Lyrics (Armenian):
 էր, զիմ լա - չակ տամ լող - վոր - չուն, քո - մա քո - մա
 ēr, zim la - čak tam loł - vor - č'un, k'o - ma k'o - ma

Lyrics (English):
 I: Voč' ē - ar, voč' hav - ne - c'av, zo - ma zo - ma

Performance Notes:
 - *pp* (pianissimo) for piano accompaniment.
 - *glissando uuhmū* for piano accompaniment.
 - *p* (piano) for piano accompaniment.
 - *mf* (mezzo-forte) for vocal line.
 - *f* (forte) for vocal line.
 - Ped. (pedal) markings for piano accompaniment.
 - * (crescendo) markings for piano accompaniment.

p *f* 1.2.3. | 4.

Էր, նչ ե-հան ծամ - կալ ծո - վեն, քո - մա քո - մա Էր: Էր:
 ēr, voč' e-han cam - kal co - ven, k'o - ma k'o - ma ēr. ēr.

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *mf*

Զինչ ու զինչ տամ լողվորչուն:–

Զոմա զոմա էր:

Զիմ լաչակ տամ լողվորչուն:

Զոմա քոմա էր:

Ո՛չ էառ, ո՛չ հավնեցավ,

Զոմա զոմա էր:

Ո՛չ եհան ծամկալ ծովեն:

Զոմա քոմա էր:

Զինչ ու զինչ տամ լողվորչուն:–

Զիմ մեջկապ տամ լողվորչուն:

Ո՛չ էառ, ո՛չ հավնեցավ,

Ո՛չ եհան ծամկալ ծովեն:

Զինչ ու զինչ տամ լողվորչուն:–

Զիմ շապիկ տամ լողվորչուն:

Ո՛չ էառ, ո՛չ հավնեցավ,

Ո՛չ եհան ծամկալ ծովեն:

Զինչ ու զինչ տամ լողվորչուն:

Լուսնակ գիշեր պագ մի տըվի:

Հետ էառ, հետ հավնեցավ,

Հետ եհան ծամկալ ծովեն:

Zinč' u zinč' tam lołvorč'un?

Zoma zoma ēr.

Zim lač'ak tam lołvorč'un.

K'oma k'oma ēr.

Voč' ēar, voč' havnec'av,

Zoma zoma ēr.

Voč' ehan camkal coven.

K'oma k'oma ēr.

Zinč' u zinč' tam lołvorč'un?

Zim mejkap tam lołvorč'un.

Voč' ēar, voč' havnec'av,

Voč' ehan camkal coven.

Zinč' u zinč' tam lołvorč'un?

Zim šapik tam lołvorč'un.

Voč' ēar, voč' havnec'av,

Voč' ehan camkal coven.

Zinč' u zinč' tam lołvorč'un?

Lusnak gišer pag mi tævi.

Het ēar, het havnec'av,

Het ehan camkal coven.

What, what should I give to the swimmer? –

It was a pasture.

I will give my headscarf to the swimmer,

It was everything.

He didn't take, he didn't like it,

It was a pasture.

He didn't take the hairpin from the sea,

It was everything.

What, what should I give to the swimmer? –

I will give my belt to the swimmer,

He didn't take, he didn't like it,

He didn't take the hairpin from the sea.

What, what should I give to the swimmer? –

I will give my shirt to the swimmer,

He didn't take, he didn't like it,

He didn't take the hairpin from the sea.

What, what should I give to the swimmer? –

I kissed him on a moonlit night.

He took it, he liked it,

He took the hairpin from the sea.

24. ԱԼԱԳՅԱԶ ALAGYAZ

Պայծառ
Luminoso ♩ = 63

p *delicato* *lusuqmly* *pp*

ped. *mf* ** ped.* ***

Ա - լա - գյազ սարն ամ - պել ա, վայ, լե, լե, լե, լե,
A - la - gyaz sarn am - pel a, vay, le, le, le, le,

p *delicato* *lusuqmly* *cresc.*

ped. *p* *mf* *f*

լե, լե, լե. աղ - բեր իր ձին թամ - բել ա: Իմ
le, le, le, al - ber ir jin t'am - bel a. Im

decrescendo *pp* *p* *pp*

** ped.* ** ped.* ** ped.* ***

mf

մայ - ռիկ ջան, իմ մայ - ռիկ ջան:
may - rik jan, im may - rik jan.

f *risonante* *արձագանք* *pp* *mf*

ped. ***

Ալագյազ սարն անպել ա,
Վայ, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե.

Աղբեր իր ձին թամբել ա:
Իմ մայրիկ ջան, իմ մայրիկ ջան:

Alagyaz sarn ampel a,
Vay, le, le, le, le, le, le, le.

Ałber ir jin t'ambel a.
Im mayrik ĵan, im mayrik ĵan.

Աղբեր իր ձին թամբել ա,
Յարոջ դրոնեն անցել ա:

Յարոջ դրոնեն անցել ա,
Ելե դաշտը՝ խաղցել ա:

Ելե դաշտը՝ խաղցել ա,
Անձրև եկե, թըրջել ա:

Անձրև եկե, թըրջել ա,
Արև զարկե՝ չորցել ա:

Արև զարկե՝ չորցել ա,
Քան կարմիր վարդ բացել ա:

Ałber ir jin t'ambel a,
Yaroj dānen anc'el a.

Yaroj dānen anc'el a,
Yele daštə xałc'el a.

Yele daštə xałc'el a,
Anjrev eke, t'ərjel a.

Anjrev eke, t'ərjel a,
Arev zarke, č'orc'el a.

Arev zarke, č'orc'el a,
K'an karmir vard bac'el a.

Alagyaz Mountain is cloudy,
Vay, le, le, le, le, le, le, le,
The brother has saddled the horse,
My dear mother, my dear mother.

The brother has saddled the horse,
He has passed by the lover's house.

He has passed by the lover's house,
He went to the field and played.

He went to the field and played,
It rained, it's wet.

It rained, it's wet,
The sun rose and dried the rain.

The sun rose and dried the rain,
The red rose blossomed.

25. ԽՆԿԻ ԾԱՌ INCENSE TREE

Կայտառ

Vivace ♩ = 63 *dolce*
քնքրույշ

p

Մեր	դը - նա - նը	խըն - կի	ծառ, գյու - լում	ջան,
Խըն	կե - նին ա	բե - ղել	բար, գյու - լում	ջան,
Mer	də - ra - nə	xən - ki	caɾ, gyu - lum	jan,
Xən	ke - nin a	be - rel	bar, gyu - lum	jan,

leggierissimo
սահմն

pp

ծեր	դը - նա - նը	խըն - կի	ծառ, գյու - լում	ջան.
իմ	խո - լո - տիկ,	պըզ - տիկ	յար, գյու - լում	ջան:
jer	də - ra - nə	xən - ki	caɾ, gyu - lum	jan,
im	xo - ro - tik,	pəz - tik	yar, gyu - lum	jan.

Մեր դրռանը խընկի ծառ,
Գյուլնւմ ջան,

Ձեր դրռանը խընկի ծառ,
Գյուլնւմ ջան.

Խընկենին ա բերել բար,
Գյուլնւմ ջան,

Իմ խորոտիկ, պըզտիկ յար:
Գյուլնւմ ջան:

Mer dəřanə xənki cař,
Gyulum jan,

Jer dəřanə xənki cař,
Gyulum jan,

Xənkenin a berel bar,
Gyulum jan,

Im xorortik, pəztik yar.
Gyulum jan.

Մեր դրռանը խընկի ծառ,
Նախշուն բըլբուլ վըրեն թառ.
Երթար ու գար, շորոր տար,
Սիրուն յարին օրոր տար:

Mer dəřanə xənki cař,
Naxşun bəlbul vəren t'ar.
Yert'ar u gar, şoror tar,
Sirun yarin örör tar.

Մեր դրռանը խընկի ծառ,
Մարջան բըլբուլ վըրեն թառ.
Գընար ու գար, շըվին տար,
Անուշ յարի թևին տար:

Mer dəřanə xənki cař,
Marjan bəlbul vəren t'ar.
Gənar u gar, şəvin tar,
Anuş yari t'evin tar.

Մեր դրռանը խընկի ծառ,
Ոսկի բըլբուլ վըրեն թառ.
Կարմիր խընձոր անել տար,
Ալվան ծաղիկ տանել տար:

Mer dəřanə xənki cař,
Voski bəlbul vəren t'ar.
Karmir xənjor anel tar,
Alvan caħik tanel tar.

An incense tree in our yard,
My flower,
An incense tree in your yard,
My flower.
The incense tree has blossomed,
My flower,
My pretty, little love,
My flower.

An incense tree in our yard,
A coral-color bird settled to roost.
It was whistling on and on,
Touching the arm of my beloved.

An incense tree in our yard,
My flower,
With a sweet bird settled to roost,
My flower.
Ambling back and forth,
My flower,
Swaying my beautiful beloved,
My flower.

An incense tree in our yard,
A golden bird settled to roost.
Bringing with it a red apple,
Presenting a red flower.

26. ՀՈՅ ՆԱԶԱՆ HEY NAZAN

Կայտառ
Vivace ♩ = 192
mf

mf , *p*

Հոյ, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ, ջան, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ,
Hoy, Na - zan im, Na - zan im, jan, Na - zan im, Na - zan im,

mf , *p*

հոյ, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ, ջան, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ,
hoy, Na - zan im, Na - zan im, jan, Na - zan im, Na - zan im,

mf , *p*

Նա՛-զան, դու բա - րով ե - կար, կա - նաչ սա - ռե - թով ե - կար,
Na - zan, du ba - rov ye - kar, ka - nach sa - re - rov ye - kar,

simile

p

խոր - խոր ձո - րե - րով ե - կար: Նա՛-զան, դու բա - րով ե - կար,
 xor - xor jo - re - rov ye - kar. Na - zan, du ba - rov ye - kar,

կա - նա՛ս սա - րե - րով ե - կար, խոր - խոր ձո - րե - րով ե - կար:
 ka - nač' sa - re - rov ye - kar, xor - xor jo - re - rov ye - kar.

p *mf*

Գար - նան սի - րուն ծա - դիկ ես, հո՛յ, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ,
 Gar - nan si - run ca - hik es, hoy, Na - zan im, Na - zan im,

p *mf*

p *mf*

ինձ հա-մար ա - դու-նիկ ես, ջա՛ն Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ,
 inj ha-mar a-lu-nik es, jan, Na-zan im, Na-zan im,

(8)

p *mf*

գըլ - խիս վը - թով պը-տիտ տուր, հո՛յ, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ,
 gəl - xis və - rov pə - tit tur, hoy, Na-zan im, Na-zan im,

(8)

p *mf*

նախ - շուն - թև թի - թեռ-նիկ ես, ջա՛ն, Նա՛-զան իմ, Նա՛-զան իմ:
 nax - šun - t'ev t'i - t'er-nik es, jan, Na-zan im, Na-zan im.

(8)

mf

Յար ջան, դու բա - թով ե - կար, կա - նաչ սա - ըն - թով ե - կար,
 Yar jan, du ba - rov ye - kar, ka - nač sa - re - rov ye - kar,

8

mf

p

խոր - խոր ձն - ըն - թով ե - կար: Յար ջան, դու բա - թով ե - կար,
 xor - xor jo - re - rov ye - kar. Yar jan, du ba - rov ye - kar,

8

p

կա - նաչ սա - ըն - թով ե - կար, խոր - խոր ձն - ըն - թով ե - կար:
 ka - nač sa - re - rov ye - kar, xo - xor jo - re - rov ye - kar.

8

Հոյ, Նաճան իմ, Նաճան իմ,
Ջան, Նաճան իմ, Նաճան իմ,

Նաճան, դու բարով եկար,
Կանաչ սարերով եկար,
Խոր–խոր ձորերով եկար:

Գարնան սիրուն ծաղիկ ես,
Հոյ, Նաճան իմ, Նաճան իմ,
Ինձ համար աղունիկ ես,
Ջան, Նաճան իմ, Նաճան իմ,
Գըլխիս վըրով պըտիտ տուր,
Հոյ, Նաճան իմ, Նաճան իմ,
Նախշուն–թև թիթեռնիկ ես,
Ջան, Նաճան իմ, Նաճան իմ:

Յար ջան, դու բարով եկար,
Կանաչ սարերով եկար,
Խոր–խոր ձորերով եկար:

Ճամփա տըվեք՝ առաջ գամ,
Սիրած յարիս բարև տամ.
Ուխտ եմ արել, որ առնեմ,
Թող տեսնի աշխարհ ավամ:

Սարեր, ձորեր, ետ կացե՛ք,
Իմ յարի ճամփեն բացե՛ք.
Յար յարի հետ խոսելիս
Ականջ արեք, իմացե՛ք:

Նըշի ծառին նուշ կըլնի,
Վարդի հոտն անուշ կըլնի.
Երանեկ էն աղջըկան՝
Սիրած յարին թուշ կըլնի:

*Hoy, Nazan im, Nazan im,
Jan, Nazan, im, Nazan im,*

*Nazan, du barov ekar,
Kanač‘ sarerov ekar,
Xor–xor jorerov ekar.*

*Garnan sirun caħik es,
Hoy, Nazan im, Nazan im,
Inj hamar ałunik es,
Jan, Nazan, im, Nazan im,
Gəlxis vərov pətit tur,
Hoy Nazan im, Nazan im,
Naxşun–t‘ev t‘it‘eřnik es,
Jan, Nazan, im, Nazan im.*

*Yar jan, du barov ekar,
Kanač‘ sarerov ekar,
Xor–xor jorerov ekar.*

*Čamp‘a təvek‘, ařaj gam,
Sirac yaris barev tam.
Uxt em arel, vor ařnem,
T‘oł tesni ařxar alam.*

*Sarer, jorer, yet kac‘ek‘,
Im yari čamp‘en bac‘ek‘.
Yar yari het xoselis
Akanj arek‘, imac‘ek‘.*

*Nəři cařin nuř kəlni,
Vardi hotn anuř kəlni.
Yeranek ēn ałjəkan,
Sirac yarin t‘uř kəlni.*

*Hey, my Nazan, my Nazan,
Jan, my Nazan, my Nazan,*

*Nazan, you are welcome,
You came over the green mountains,
You came through the deep valleys.*

You are a nice spring flower,
Hey, my Nazan, my Nazan,
You are a dove for me,
Jan, my Nazan, my Nazan,
You circle above my head,
Hey, my Nazan, my Nazan,
You are a colorfully-winged butterfly,
Jan, my Nazan, my Nazan,

*My love, you are welcome,
You came over the green mountains,
You came over the deep valleys.*

Give me a way, and I will come,
I will greet my beloved.
I vowed to marry her,
Let all the world witness it.

Mountains and valleys, keep back
And open a way for my beloved.
While lover talks to lover
You listen and learn.

Almond should be found on almond-tree,
The smell of rose should be sweet.
Blessed is the girl,
Who encounters her lover.

27. ԵՍ ԱՂԶԻԿ ԵՄ I AM A GIRL

Աղաչական
Semplice ♩ = 96

mf

Ես աղ - ջիկ եմ, հեր չու - նիմ, վայ,
Yes at - jik em, her č'u - nim, vay,

լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե, մի սրբ - տա - ցալ
le, le, le, le, le, le, le, le, mi sər - ta - c'av

տեր չու - նիմ, վայ, լո, լո, լո, լո, լո, լո, լո, լո:
ter č'u - nim, vay, lo, lo, lo, lo, lo, lo, lo, lo:

mf

Ped.

** Ped.*

Հո-րից, մո - րից զըր - կը - ված, վայ, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
 Ho-ric', mo - ric' zər - kə - vac, vay, le, le, le, le, le, le,

լե, լե, լե, լե, աշ - խա - տող աղ - բեր չու - նիմ, վայ,
 le, le, le, le, aš - xa - toł ał - ber č'u - nim, vay,

լո, լո, լո, լո, լո, լո, լո, լո, լո:
 lo, lo, lo, lo, lo, lo, lo, lo, lo:

Ես աղջիկ եմ, հեր չունիմ,
Վայ, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե, լե,
 Մի սրբուսացավ տեր չունիմ,
Վայ, լո, լո լո, լո, լո լո,
Լո, լո, լո:
 Հորից, մորից զըրկըված,
Վայ, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
Լե, լե, լե, լե, լե,
 Աշխատող աղբեր չունիմ:
Վայ, լո, լո լո, լո, լո լո,
Լո, լո, լո:

Ղարիբ հավքը բուն չունի,
 Որբ աղջիկը տուն չունի.
 Ինձ նըման սևաբախտը
 Աշխարհքումըս ինչ ունի:

Ծագեց արևը սարեն.
 Կանչեց կաքավը քարեն,
 Սիրածս էլ ա ինձ տըվեք,
 Լավանա սրտիս յարեն:

Yes ałjik em, her č'unim,
Vay, le, le, le, le, le, le,
Le, le, le, le, le.
 Mi sərtač'av ter č'unim,
Vay, lo, lo, lo, lo, lo, lo,
Lo, lo, lo.
 Horic', moric' zərəkəvac
Vay, le, le, le, le, le, le,
Le, le, le, le, le.
 Ašxatoł ałber č'unim.
Vay, lo, lo, lo, lo, lo, lo,
Lo, lo, lo.

Łarib havk'ə bun č'uni,
 Vorb ałjikə tun č'uni.
 Inj nəman sevabaxtə
 Ašxark'uməs inč' uni?

Cagec' arevə saren.
 Kanč'ec' kak'avə k'aren,
 Siracs ēl a inj təvek',
 Lavana sərtilis yaren.

I am a girl, I have no father,
Vay, le, le, le, le, le, le,
Le, le, le, le, le.
 I don't have a compassionate carer,
Vay, lo, lo, lo, lo, lo, lo,
Lo, lo, lo.
 Deprived of father and mother,
Vay, le, le, le, le, le, le,
Le, le, le, le, le.
 I don't have a working brother,
Vay, lo, lo, lo, lo, lo, lo,
Lo, lo, lo.

The wandering bird doesn't have a nest,
 The orphan girl doesn't have a house.
 What in the world has
 An ill-fortuned girl like me?
 The sun rose over the hills,
 The partridge sang on the rocks,
 At least give my lover to me,
 And the wound in my heart will be healed.

28. ԼՈՒՄՆԱԿԸ ՍԱՐԻ ՏԱԿԻՆ THE MOON IS UNDER THE HILL

Սիրասոչոր
Amoroso ♩ = 66

Լուս - նա - կը սա - րի տա - կին,
Lus - na - kə sa - ri ta - kin,

gna

Ped.

յար, յար,
yar, yar,

gna

Ped. *

յար նա նայ, նայ նա նայ, նայ,
yar na nay, nay na nay, nay,

gna

Ped. *

pp

նայ՝ նա նայ, նայ՝ նայ, նայ: Մա - մու - ռը
 nay na nay, nay, nay, nay. Ma - mu - rə

(8)

Ped. * *Ped.* * *Ped.*

քա - ըի տա - կին, յար. յար՝ նա նայ, նայ՝ նայ,
 k'a - ri ta - kin, yar, yar na nay, nay nay,

(8)

Ped. * *Ped.*

նայ, նայ՝ նա նայ, նայ՝ նայ, նայ:
 nay, nay na nay, nay nay, nay.

(8)

* *Ped.* * *Ped.* *

Լուսնակը սարի տակին,
Յար, յար,
Յար նա նայ, նայ նա նայ, նայ,
Նայ նա նայ, նայ նայ, նայ,

Մամուռը քարի տակին,
Յար.
Յար նա նայ, նայ նայ, նայ,
Նայ նա նայ, նայ նայ, նայ:

Ես իմ յարին կարոտ եմ,
Յար, յար.
Յար, նա նայ, նայ նա նայ, նայ,
Նայ նա նայ, նայ նայ, նայ:

Քան վարդ ու մանուշակին:
Յար.
Յար նա նայ, նայ նայ, նայ,
Նայ նա նայ, նայ նայ, նայ:

Աչքըս գրցել եմ սարին,
 Ոտքըս տրվել լեռ քարին.
 Երթա ու էլ ետ չըգա
 Քեզ զինվոր գրած տարին:

Կանգնեմ քարին ու սարին,
 Գիր գրեմ դարիք յարին.
 Արցունքով գրբեմ, կանչեմ,—
 Ադու կըտրի սենց տարին:

Lusnakə sari takin,
Yar, yar,
Yar na nay, nay na nay, nay,
Nay na nay, nay nay, nay.

Mamuřə k'ari takin,
Yar,
Yar na nay, nay nay, nay,
Nay na nay, nay nay, nay.

Yes im yarin karot em,
Yar, yar,
Yar na nay, nay na nay, nay,
Nay na nay, nay nay, nay.

K'an vard u manuřakin.
Yar,
Yar na nay, nay nay, nay,
Nay na nay, nay nay, nay.

Ač'k'əs gəc'el em sarin,
 Votk'əs təvel lef k'arin.
 Yert'a u ēl yet č'əga
 K'ez zinvor gərac tarin.

Kangnem k'arin u sarin,
 Gir gərem łarib yarin,
 Arc'unk'ov gərem, kanč'em,
 Adu kətri senc' tarin.

The moon is under the hill.
Darling, darling,
Darling, na nay, nay na nay, nay,
Nay na nay, nay, nay, nay.

The moss is under the rock,
Darling.
Darling, na nay, nay, nay, nay,
Nay na nay, nay, nay, nay.

I miss my beloved.
Darling, darling,
Darling, na nay, nay na nay, nay,
Nay na nay, nay, nay, nay.

More than rose and violet,
Darling.
Darling, na nay, nay, nay, nay,
Nay na nay, nay, nay, nay.

While I was watching the hill,
 I broke my foot on the rock.
 May the year you left for the army
 Pass and never come back.

I will stand on the rock and hill,
 I will write a message to my
 wandering lover.

I will write and call with tears,—
 Bitter be this kind of year!

29. ԷՍ ԳԻՇԵՐ ԼՈՒՍՆԱԿ ԳԻՇԵՐ THIS NIGHT, MOONLIT NIGHT

Nobile ♩ = 84

p

Էս գի - շեր, լուս - նակ գի - շեր,
 Ēs gi - šer, lus - nak gi - šer,

pp

վայ, լե, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
 vay, le, le, le, le, le, le, le,

լե, լե, լե, ձունն ե - կեր, գե - տին նախ-շեր,
 le, le, le, junn e - ker, ge - tin nax - šer,

n'ı́ t' unı - sı́t' uı - ruđ ju - ru
 ov ē te - sel sı - rac ya - rə

ı́n - nu - ı́a. ı́n - nu - ı́a'
 mo - ra - na? Ov mo - ra - na,

ı́r - ı́nı uı - ruı ı́nı - ru - ı́a:
 yer - ku ađ' - k'ov ku - ra - na.

Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր,

Վայ, լե, լե, լե,

Լե, լե, լե, լե,

Լե, լե, լե,

Ձունն եկեր, գետին նախշեր,

Ո՞վ է փեսեկ՝ սիրած յարը մոռանա.

Ով մոռանա՝ երկու աչքով կուրանա:

Աչքըդ դեմ արա՝ պաչեմ,

Վայ, լե, լե, լե,

Լե, լե, լե, լե,

Լե, լե, լե,

Կեռ ունքեր, կարմիր թըշեր:

Ո՞վ է փեսեկ՝ սիրած յարը մոռանա.

Ով մոռանա՝ երկու աչքով կուրանա:

Այ գիշեր, դարձիր տարի,

Հացըս թող լինի գարի,

Մենակ յարըս ինձ համար

Սըրտով խոսքը կատարի:

Ա՛ղջի, քու չարը տանեմ,

Քու սիրուդ ինձ կըսպանեմ,

Դու իմ խոսքին ականջ դիր,

Ես մորըդ հավան կանեմ:

Ēs gišer, lusnak gišer,

Vay, le, le, le,

Le, le, le, le,

Le, le, le,

Junn ēker, getin naxšer,

Ov ē tesel sirac yarə mořana?

Ov mořana, yerku ač‘k‘ov kurana.

Ač‘k‘əd dem ara, pač‘em,

Vay, le, le, le,

Le, le, le, le,

Le, le, le,

Keř unk‘er, karmir t‘əšer.

Ov ē tesel sirac yarə mořana?

Ov mořana, yerku ač‘k‘ov kurana.

Ay gišer, darjir tari,

Hac‘əs t‘oł lini gari,

Menak yarəs inj hamar

Sərtov xosk‘ə katari.

Ałji, k‘u č‘arə tanem,

K‘u sirud inj kəspanem,

Du im xosk‘in akanj dir,

Yes morəd havan kanem.

This night, moonlit night,

Vay, le, le, le,

Le, le, le, le,

Le, le, le.

It snowed and colored the ground,

Is it possible that the lover forgets?

May he, who forgets,

becomes blind in both eyes!

Show me your eye, and I will kiss it,

Vay, le, le, le,

Le, le, le, le,

Le, le, le.

Arched eyebrows and red cheeks.

Is it possible that the lover forgets?

May he, who forgets,

becomes blind in both eyes!

Hey, night, become a year!

May my bread become barley!

Provided my darling heartily

Fulfils her promise to me.

Girl, let me take your evil!

I will kill myself because of your love.

You follow what I say,

And I will make your mother accede to me.

30. ՇԱԽԿՐ-ՇՈՒԽԿՐ SHAKHKR-SHUKHKR

Allegro

mf

Շախ - կր, շուխ - կր քա-մա-րըս, րո - յով, սո - յով
 Šax - kər, šux - kər k'a ma - rəs, bo - yov, so - yov

mf *delicato*

Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. * Ped. *

p *pp*

իմ յա - րըս: Ա - րի՛, աղ - բեր, յար ս - նենք, չար թըռ -
 im ya - rəs. A - ri, ał - ber, yar a - nenk', č'ar t'əš -

p

Ped. * Ped. *

mf *animato*

նա - մուն քար ս - նենք: Շախ - կր, շուխ - կր
 na - mun k'ar a - nenk'. Šax - kər, šux - kər

mf *animato*

Ped. * Ped. *

pu - ūu - ru, ru - ju, un - ju hu ju - ru:
 k'a - ma - ras, bo - yov, so - yov im ya - ras.

Շախկրր-շուխկրր քամարրս,
 Բոյով, սոյով իմ յարրս:
 Արի՛, աղբեր, յար անենք,
 Չար թըշնամուն քար անենք,
 Շախկրր-շուխկրր քամարրս,
 Բոյով, սոյով իմ յարրս:
 Ծաղկել ա մեր կարմիր վարդ,-
 Մեր ցավերին ճար անենք:
 Շախկրր-շուխկրր քամարրս,
 Բոյով, սոյով իմ յարրս:

Արի՛, արի՛, յար, արի՛,
 Սարեն-ձորեն վար արի,
 Սիրտքս կուլա արյուն ծով,-
 Արի՛, մինուճար, արի՛:

Šaxkər-šuxkər k'amaras,
 Boyov, soyov im yarəs.
 Ari, alber, yar anenk',
 Č'ar t'əšnamun k'ar anenk',
 Šaxkər-šuxkər k'amaras,
 Boyov, soyov im yarəs.
 Caġkel a mer karmir vard,
 Mer c'averin čar anenk'.
 Šaxkər-šuxkər k'amaras,
 Boyov, soyov im yarəs.

Ari, ari, yar, ari,
 Saren-joren var ari,
 Sirtəs kula aryun cov,
 Ari, minučar, ari.

*Shakhkr-shukhkr my belt,
 My tall and beautiful lover.*

My brother, let's find love
 And turn the enemy into a stone,
*Shakhkr-shukhkr my belt,
 My tall and beautiful lover.*
 Our red rose has blossomed,-
 Let's find a remedy for our sorrows.
*Shakhkr-shukhkr my belt,
 My tall and beautiful lover.*

Come, come, darling, come!
 Come down from the hills and valleys,
 My heart is crying as a sea of blood,-
 Come, my only one, come!

31. ՄԱՏՆԻՔԸ ՄԱՏՈՎՍ ՉԷՐ THE RING DID NOT MATCH MY FINGER

Andante doloroso ♩ = 56

p

Մատ-նի - քը մա - տն - վըս չէր, ա'իս, սի - րա - ծը սըր -
Mat - ni - k'ə ma - to - vəs č'ēr, ax, si - ra - cə sər -

p

Ped. * Ped. * Ped.

(,)

f commosso

unn - վըս չէր, ա'իս, վայ, լե, լե, լե, լե, լե, լե,
to - vəs č'ēr, ax, vay, le, le, le, le, le, le,

mf colla parte

* Ped. * Ped. *

p

վայ, լե, լե, լե, լե, վայ, լե, լե, լե,
vay, le, le, le, le, vay, le, le, le,

p

Ped. * Ped. * Ped.

լե, լե, լե, վայ, լե, լե, լե, լե:
 le, le, le, vay, le, le, le, le.

* Քծ. * Քծ. *

Մատնիքը մատուվըս չէր,
 Ա՛խ,
 Միրածը սրբտուվըս չէր,
 Ա՛խ,
 Վայ, լե, լե, լե,
 լե, լե, լե,
 Վայ, լե, լե,
 լե, լե:

Matnik‘ə matovəs č‘ēr,
 Ax,
 Siracə sərtovəs č‘ēr,
 Ax,
 Vay, le, le, le,
 le, le, le,
 Vay, le, le, le,
 le, le.

Դերձիկ, մատներդդ կտորի,
 Մինթանեն բոյովըս չէր:

Derjik, matnerəd kotri,
 Mint‘anen boyovəs č‘ēr.

Զարգյար, թւներդդ կտորի,
 Քամարը մեջքովըս չէր:

Zargyar, t‘everəd kotri,
 K‘amarə mejk‘ovəs č‘ēr.

Միրածի հերը մեռնի՛,
 Միրածը սրբտուվըս չէր:

Siraci herə meṛni,
 Siracə sərtovəs č‘ēr.

The ring did not match my finger,
 Ah!
 The lover did not match my heart.
 Ah!
 Vay, le, le, le,
 le, le, le,
 Vay, le, le,
 le, le.

Tailor, may your fingers break!
 The dress did not match my height.
 Jeweler, may your arms break!
 The belt did not match my waist.
 May the lover’s father die!
 The lover did not match my heart.

32. ԳԱՐՈՒՆ SPRING

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՎ FOLK FABLE

Andante sostenuto ♩ = 88

Ա-րորն ա - սաց տատ - ըակ հավ - քուն.
A-rom a - sac' tat - rak hav - k'un:

p

«Ին-չի՞ կու - լաս կուց - կուց ար - յուն,
In-č'i ku - las kuc' - kuc' ar - yun,

mp

եր-թաւ լըց - վի բա - ըակ ա - ռուն:
yer-t'a ləc' - vi ba - rak a - řun?

p

Un poco più mosso

Suun-pակն ա - սաց ա - ըրր հաւ - րուն.
 Tat - rakn a - sac' a - ror hav - k'un:

pp

Ped. * *Ped.* * *Ped.* * *Ped.* *

«Գը-նաց գա - ըուն, ե - կաւ ա - շուն,
 Gə - nac' ga - run, ye - kav a - şun,

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

Animato ♩. = 88

կըտ-րավ ջը - թիկ աղ - բյուր - նե - ըուն, կըտ-րավ խո - տիկ
 kət - rav jə - rik ał - byur - ne - run, kət - rav xo - tik

leggiero

Ped. * *Ped.*

ծա - դիկ - նե - ըուն, կըտ-րավ ձե - նիկ կա - քավ - նե - ըուն:
 ca - tik - ne - run, kət - rav je - nik ka - k'av - ne - run.

* *Ped.* *

Tempo I

Էն-քան սի - սի լամ ե - թի - թուն,
 Ĕn-k'an pi - ti lam ye - re - run,

Ped. * *Ped.* *

ա-րյուն կա - թե իմ սչ - թե - թուն,
 a - ryun ka - t'e im ač' - k'e - run,

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

ես ինչ ա - նեմ իմ ձա - գե - թուն:
 yes inč' a - nem im ja - ge - run?

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

Ա-սաց. «Դու մի լա էս ա - շուն,
 A - sac' : Du mi la ēs a - šun,

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

չէ՛, վաղ կու - գա րա - րի գա - րուն,
 č'ē, vał ku - ga ba - ri ga - run?

լոյս կը - բաց - վի վեր աշ - խար - հուն,
 luys kə - bac' - vi ver aš - xar - hun,

Ped. *

դուռ կը - բաց - վի խեղ - ճիկ - նե - րուն:
 duř kə - bac' - vi xeł - čik - ne - run.

Ped. *

Animato ♩. = 88

Ես քեզ կառ-նեմ իմ թե - վե - րուն, թըռ-նեմ բան-ձրիկ վեր սա - րե-րուն,
 Yes k'ez kar - nem im t'e - ve - run, t'əf-nem ban - jrik ver sa - re - run,

pp dolce

Ped. * Ped. *

բուն կը - դը - նեմ մեջ քա - րե - թուն, տուն կը - շի - նեմ մեջ գա - զե - թուն,
 bun kə - də - nem mej k'a - re - run, tun kə - ši - nem mej ga - ze - run,

Ped. * *Ped.* *

Tempo I

եր-թիկ բա - նամ դեմ հով քա - մուն, թո-նիր թա - դեմ
 yer-t'ik ba - nam dem hov k'a - mun, t'o - nir t'a - lem

Ped. * *Ped.*

մեջ այ - րե - թուն, ծուխ կը - հա - նեմ հետ ամ - պե - թուն,
 mej ay - re - run, cux kə - ha - nem het am - pe - run,

* *Ped.*

մեր ցավ կը-տանք հա - րավ քա-մուն»: Գը-նաց ա - շուն,
 mer c'av kə - tank' ha - rav k'a - mun. Gə - nac' a - šun,

mf *mf* *Ped.*

ե - կավ գա - րուն, կա-թօր ջը-րիկ աղ - քյուր-նե - րուն, եր-թար լըց-վեր
 ye - kav ga - run, ka - t'er jə - rik ał - byur - ne - run, yer-t'ar ləc'-ver

*

Animato ♩ = 88

բա - րակ ա - ռուն, աղբ-բանց ա-րուն մեջ բա-րե - րուն, դե-ղին սու-սուն
 ba - rak a - run, ałb-ranc' a - run mej k'a - re - run, de - ĩn su - sun

Red.

* *Red.*

վեր սա - րե - րուն, փունջ մա - նու - շակ մեջ ձո - րե - րուն.
 ver sa - re - run, p'unj ma - nu - šak mej jo - re - run,

* *Red.*

*

Tempo I

կա-նաչ կար - միր գույն - գույն ծաղ - կունք,
 ka-nač' kar - mir guyn - guyn cał - kunk',

Red.

* *Red.*

* *Red.*

դաշ-տերն ա - մեն
 daš - tern a - men

* Ped. * Ped. *

է - - թունք, թրռ - չունք, ձե-նիկ կու - գա
 ē - - runk', t'ər - č'unk', je - nik ku - ga

Ped. *

գառ - նիկ մա - թուն,
 gar - nik ma - k'un,

Ped. * Ped. *

più largo e carezzando

մեր ապ - թե - լիք վեր եր - կըն - թուն:
 mer ap - re - lik' ver yer - kən - k'un.

col canto *ppp* *eco*

Ped. *

Արորն ասաց տատրակ հավքուն.
«Ինչո՞ւ կուլաս կուց–կուց արյուն,
Երթա լըցվի բարակ առուն»:

Տատրակն ասաց արոր հավքուն.
«Գընաց գարուն, եկավ աշուն,
Կըտրավ ջրրիկ աղբյուրներուն,
Կըտրավ խոտիկ ծաղիկներուն,
Կըտրավ ձենիկ կաքավներուն:
Էնքան պիտի լամ երերուն,
Արյուն կաթե իմ աչքերուն,–
Ես ի՞նչ անեմ իմ ձագերուն»:

Ասաց. «Դու մի՛ լա էս աշուն,
Չէ՞, վաղ կուգա բարի գարուն,
Լույս կըբացվի վեր աշխարհուն,
Դուռ կըբացվի խեղճիկներուն:
Ես քեզ կառնեմ իմ թներուն,
Թըռնեմ բանձրիկ վեր սարերուն,
Բուն կըդընեմ մեջ քարերուն,
Տուն կըշինեմ մեջ գազերուն,
Երթիկ բանամ դեմ հով քամուն,
Թոնիք թաղեմ մեջ այրերուն,
Ծուխ կըհանեմ հետ ամպերուն,
Մեր ցավ կըտանք հարավ քամուն»:

Գընաց աշուն, եկավ գարուն,
Կաթեր ջրրիկ աղբյուրներուն,
Երթար լըցվեր բարակ առուն:
Աղբրանց–արյուն մեջ քարերուն,
Դեղին սուսուն վեր սարերուն,
Փունջ մանուշակ մեջ ձորերուն.
Կանաչ կարմիր գույն–գույն ծաղկունք,
Դաշտերն ամեն էրունք, թըռչունք.
Ձենիկ կուգա գառնիկ մաքուն,–
Մեր ապրելիք վեր երկընքուն:

Arorn asac՝ tatrak havk՝un:
Inč՝u kulas kuc՝–kuc՝ aryun?
Yert՝a ləc՝vi barak arun.

Tatrakn asac՝ aror havk՝un:
Gənac՝ garun, yekav ašun,
Kətrav jərik ałbyurnerun,
Kətrav xotik całiknerun,
Kətrav jenik kak՝avnerun.
Ēnk՝an piti lam yererun,
Aryun kat՝e im ač՝k՝erun,
Yes inč՝ anem im jagerun?

Asac՝: Du mi la ēs ašun,
Č՝ē, vał kuga bari garun?
Luys kəbac՝vi ver ašxarhun,
Duř kəbac՝vi xelčiknerun.
Yes k՝ez kařnem im teverun,
T՝əřnem banjrik ver sarerun,
Bun kədənem meř k՝arerun,
Tun kašinem meř gazerun,
Yert՝ik banam dem hov k՝amun,
T՝onir t՝ałem meř ayrerun,
Cux kəhanem het amperun,
Mer c՝av kətank՝ harav k՝amun.

Gənac՝ ašun, yekav garun,
Kat՝er jərik ałbyurnerun,
Yert՝ar ləc՝ver barak arun.
Ałbranc՝–aryun meř k՝arerun,
Deřin susun ver sarerun,
P՝unř manuřak meř jorerun.
Kanač՝ karmir guyn–guyn całkunk՝,
Dařtern amen ērunk՝, t՝əič՝unk՝.
Jenik kuga gařnik mak՝un,
Mer aprelik՝ ver yerkanık՝un.

Curlew said to turtledove:
“Why are you crying with a handful of blood?
It flows and floods the narrow ditch.”

The turtledove said to curlew:
“Spring has passed and autumn came,
Water has stopped flowing from its source,
The grass and flowers have stopped growing,
The voices of the partridges have stopped.
I will cry so much,
Until blood drips from my eyes,–
What should I do, my children?”

It said: “Don’t cry this autumn,
Soon the sweet spring will come, won’t it?
A light will arise over the world,
A door will be opened for the unfortunate.
I will take you on my wings,
I will fly over the high mountains,
I will nest among the rocks,
I will build a home among the herbs,
I will open a window to the cool wind,
I will put a tandoor in the rocks,
I will make smoke with the clouds,
We’ll render our sorrows to the southern wind.”

Autumn passed and spring has come,
Stream–waters have started flowing again
And poured into the narrow ditch.
The blood of the source seeped into the rocks,
The yellow flowers appeared on the hills,
Bunches of violet grew in the valleys.
Green and red flowers were all around,
The fields were full of animals and birds.
The voices of the lambs and the deer,–
This is our life under the sky.

Քոնն եղիր, պալաս, աչքըդ խուփ արա,
Նախշուն աչքերուդ քուն թող գա վըրա:

*Օր, օր, օր, պալաս,
Օր, օր ու նանի,
Իմ Անուշիկիս
Քունը կըփանի:*

K'un yelir, palas, ač'k'əd xup' ara,
Naxšun ač'k'erud k'un t'oł ga vəra.

*Ōr, ōr, ōr, palas,
Ōr, ōr u nani,
Im Anušikis
K'unə kətani.*

Օսկի խաչ վիզիդ՝ քեզ ի պահապան,
Նարոտ կապիլ է ծարեն տեր-պապան:

Մավի հիլուններ կախիլ իմ ես ալ,
Նազար չիս առնուլ, քոնն եղիր, մի՛ լալ:

Աս քանի մորըդ անքուն աչքովը
Անցիլ է օրեր օրոցքիդ քովը:

Օրոցքըդ օրրիմ, օրով բոյ քաշիս,
Մըղկըտան ծանով սիրտըս չի մաշիս:

Դուն ալ քոնն էղիր, ինձի ալ քուն տուր,
Սո՛րբ Աստվածամայր, Անուշկիս քուն տուր:

Ōski xač' vizid k'ez i pahapan,
Narot kapil ē caren ter-papan.

Mavi hilunner kaxil im yes al,
Nazar č'is arnul, k'un yelir, mi lal.

As k'ani morəd ank'un ač'k'ovə
Anc'il ē ōrer ōroc'k'id k'ovə.

Ōroc'k'əd ōrrim, ōrov boy k'ašis,
Məlkətan canov sirtəs č'i mašis.

Dun al k'un ēlir, inci al k'un tur,
Surb Astvacamayr, Anuškis k'un tur.

Rest, my baby, close your eyes,
May sweetly sleep your pretty eyes!
*Lull, lull, lull, my baby,
Lull, lull and sleep,
My sweet baby
Wants to sleep.*

The golden cross around your neck will safeguard you,
God the Father has tied an anointed thread at the edge.

I have a blue necklace as an amulet,
It will protect you, sleep and don't cry!

Your sleepless mother
Spent many days by your cradle.

I will swing your cradle, as you grow up day by day,
Don't fret, my dear, with your dolorous voice.

May you sleep so that I may sleep too,
Holy Mother of God, bring sleep to my sweet baby!

34. ՄԱՆԻ ԱՍԵՄ I WILL SING A MANI-SONG

Allegretto dolce ♩ = 100

Մա - նի ա - սեմ ու շա - րեմ, ջա՛ն, ծա-ղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 առ - նեմ գյու-ղե գյուղ ընկ - նեմ, ջա՛ն, ծա-ղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 Ma - ni a - sem u ša - rem, ĵan, ca - ĵik, ĵan, ĵan,
 ar - nem gyu - le gyuĵ ank - nem, ĵan, ca - ĵik, ĵan, ĵan,

p
 Ped. * Ped. * Ped. simile

լըց - նեմ տոսյ - րակ ու կա - րեմ, ջա՛ն, վի - ճակ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 սրը-տիս սի - րա - ծին ճա - րեմ, ջա՛ն, վի - ճակ, ջա՛ն, ջա՛ն:
 læc' - nem top - rak u ka - rem, ĵan, vi - čak, ĵan, ĵan,
 sər - tis si - ra - cin ča - rem, ĵan, vi - čak, ĵan, ĵan.

p
 Ped. * Ped. * Ped. simile

Մանի ասեմ ու շարեմ,
Ջան, ծաղիկ, ջան, ջան,
 Լըցնեմ տոպրակ ու կարեմ,
Ջան, վիճակ, ջան, ջան,
 Առնեմ գյուղե գյուղ ընկնեմ,
Ջան, ծաղիկ, ջան, ջան,
 Սըրտիս սիրածին ճարեմ,
Ջան, վիճակ, ջան, ջան:

Mani asem u šarem,
Ĵan, calik, ĵan, ĵan,
 Ləc‘nem toprak u karem,
Ĵan, vičak, ĵan, ĵan,
 Ařnem gyule gyuř ənknem,
Ĵan, calik, ĵan, ĵan,
 Sərtis siracin čarem,
Ĵan, vičak, ĵan, ĵan.

I will sing a *mani*-song and string into a row,
Jan, flower, jan, jan!
 I will fill them into a sack and sew,
Jan, fortune, jan, jan!
 I will take it and wander through the villages,
Jan, flower, jan, jan!
 I will find my heart's beloved,
Jan, fortune, jan, jan!

35. ԾԱՂԻԿ ԱՍԵՄ I WILL NAME FLOWERS

Andante ♩ = 100

f *mf un poco cresc.*

Ծա-ղիկ ա - սեմ ու շա - րեմ, ջա՛ն, ծա-ղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 առ-նեմ գյու-ղե գյուղ ընկ - նեմ, ջա՛ն, ծա-ղիկ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 Ca - lik a - sem u ša - rem, jan, ca - lik, jan, jan,
 aī-nem gyu-łe gyuł ənk - nem, jan, ca - lik, jan, jan,

f marcando mp mf cresc.

mp cresc. mf p

լըց - նեմ տոպ - րակ ու կա - րեմ, ջա՛ն, վի - ճակ, ջա՛ն, ջա՛ն,
 սըր - տիս սի - րա - ծին ճա - րեմ, ջա՛ն, վի - ճակ, ջա՛ն, ջա՛ն:
 læc - nem top - rak u ka - rem, jan, vi - čak, jan, jan,
 sər - tis si - ra - cin ča - rem, jan, vi - čak, jan, jan.

p cresc. mf

Ծաղիկ ասեմ ու շարեմ,
Ջան, ծաղիկ, ջան, ջան,
 Լըցնեմ տոպրակ ու կարեմ,
Ջան, վիճակ, ջան, ջան,
 Առնեմ գյուղե գյուղ ընկնեմ,
Ջան, ծաղիկ, ջան, ջան,
 Սըրտիս սիրածին ճարեմ,
Ջան, վիճակ, ջան, ջան:

Իմ յարն է շատ խորոտիկ,
 Մեջքինը՝ ոսկե գոտիկ,
 Աստված սիրեք, աղբըրտիք,
 Տարեք ինձ յարիս մոտիկ:

Նըշի ծառին նուշ կըլնի,
 Վարդի հոտն անուշ կըլնի,
 Երանեկ էն աղջկան՝
 Սիրած յարին թուշ կըլնի:

Calik asem u šarem,
Ĵan, calik, ĵan, ĵan,
 Ləc‘nem toprak u karem,
Ĵan, vičak, ĵan, ĵan,
 Arnem gyule gyul ənknem,
Ĵan, calik, ĵan, ĵan,
 Sərtis siracin čarem,
Ĵan, vičak, ĵan, ĵan.

Im yarn ē šat xorotik,
 Mejk‘inə voske gotik,
 Astvac sirek‘, əlbərtik‘,
 Tarek‘ inj yaris motik.

Nəši cařin nuš kəlni,
 Vardi hotn anuš kəlni,
 Yeraneĳ ēn əlĵəkan
 Sirac yarin t‘uš kəlni.

I will name flowers and string them in a row,
Jan, flower, jan, jan!
 I will fill them into a sack and sew,
Jan, fortune, jan, jan!
 I will take it and wander through the villages,
Jan, flower, jan, jan!
 I will find my heart’s beloved,
Jan, fortune, jan, jan!

My beloved is very handsome,
 A golden belt is tied around his waist,
 For God’s sake, my brother,
 Lead me to my lover’s place.

Almond should be found on almond-tree,
 The smell of rose should be sweet.
 Blessed is the girl,
 Who meets her lover.

36. ԱՆՏՈՒՆԻ ANTUNI

Largo ad libitum ♩ = 58

mf *p* *pp*

Միր-տըս նը - ման է
Sir - tēs nē - man ē

pp *ppp* *pp* *ppp* *p* *pp* *p* *pp*

mf *p* *f* *mf*

Զեծ.

mp *p* *p*

էն փը-լած տը-ներ,
ēn p'ē-lac tē-ner,

cresc.

p *mf*

*

mf **stretto** *f* **a tempo** *pp*

կոտ-րեր զե-րան-ներ, խախ-տեր է սը-ներ. ⁶
kot - rer ge - ran - ner, xax - ter ē sə - ner,

decresc. *p* *pp*

Ped. *

mf *ff*

բուն պի-տի դը - նեն մեջ վայ-րի հավ - քեր. ⁶
bun pi - ti də - nen mej vay - ri hav - k'er,

mf *p* *ff* *cresc.* *sff*

Ped. * Ped. * Ped. *

p **accelerando** **rallentando** *espirando*

եր - թամ՝ ձի թա - լեմ էն ել - ման զե - տեր,
yer - t'am ji t'a - lem ēn yel - man ge - ter,

pp *ppp*

Ped. *

a tempo *p* *rallentando* *espirando*

լի - նիս՛ ձրկ - նե - րու ձա - ցե - րա - ցըն կեր:
 օլ - nim jək - ne - ru ja - ge - ra - c'ən ker.

pp *pp* *ppp*

Ped. *

f cresc. *piu f* *decrescendo* *pp*

Այ,
 Ay,

f rinforzato *ff*

Ped. * *Ped.*

p *espirando*

սո լա՛ն սը - նա - - - վեր:
 to lač tə - na ver.

dim. *ppp*

ped. *

mf *p* *pp*

Սև ծով մ'եմ տե - սե,
Sev cov mem te - se,

pp *ppp* *pp* *ppp* *p* *pp* *p* *pp*

mf *p* *f* *mf*

Red.

mp

սիպ - տակն էր բո - լոր,
sip - takn ēr bo - lor,

cresc.

Red.

mf *stretto* *f* *a tempo* *pp*

ա-լին կը զար-ներ, չէր խառ-նի հի-րոր. ⁶
a - lin kə zar - ner, č'ēr xař - ni hi - ror,

pp *pp*

decresc.

Red.

mf *ff*

էն ո՛րն է սո՛ւ - սե մեկ ծովն երկ-թա - վոր,
 օն՝ Վո՛րն է տե - սե մեկ Վո՛րն երկ-թա - վոր,

mf *p* *ff cresc.* *ff*

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

p **accelerando** **rallentando** *espirando*

ան - տու - նի սիրտն է պղղ - տոր ու մո - լոր:
 an - tu - ni sirtn օ պղղ - տոր u mo - lor.

pp *pp* *ppp*

Ped. *

p **a tempo** **rallentando** *espirando*

Ախ, իս - կի մի՛ լնիք սրբ - սիկ սե - վա - վոր:
 Ax, is - ki mi lnik' sər - tik se - va - vor.

pp *pp* *ppp*

Ped. *

f cresc. *più f* *decrescendo* *pp*

Այ,
Ay,

f rinforzato *ff*

Ped. * Ped.

p espirando

un լւ՛ճ տը - նա - - վեր:
to laç tə - na - - ver.

diminuendo *ppp*

*

Սիրտըս նըման է էն փրլած տըներ,-
 Կոտրեր գերաններ, խախտեր է սըներ.
 Բուն պիտի դընեն մեջ վայրի հավքեր.
 Երթամ՝ ձի թալեմ էն ելման գետեր.
 Ըլնիմ ձրկներու ձագերացըն կեր:

Ա՛յ, տո լս՛ճ տրնսավեր:

Սև ծով մ'եմ տեսե, սիպտակն էր բուր,
 Ալին կըզարներ, չէր խառնի հիրոր.
 Էն ո՞րն է տեսե մեկ ծովն երկթավոր,-
 Անտունի սիրտն է պըղտոր ու մուր:
 Ա՛խ, իսկի մի՛ լնիք սըրտիկ սևավոր:

Ա՛յ, տո լս՛ճ տրնսավեր:

Sirtəs nəman ē ēn p'əlac təner,
 Kotrer geranner, xaxter ē səner,
 Bun piti dənən meĵ vayri havk'er,
 Yert'am ji t'alem ēn yelman geter,
 Əlnim jəkneru jagerac'ən ker.

Ay, to lač tənaver.

Sev cov m'em tese, siptakn ēr bolor,
 Alin kəzarnər, ç'ēr xarni hiror,
 Ən vorn ē tese mek covn yerkt'avor,
 Antuni sirtn ē pəltor u molor.
 Ax, iski mi lnik' sərtik sevalor.

Ay, to lač tənaver.

My heart is a ruined house.
 The timbers are broken, the pillars dislocated.
 The wild birds will nest inside.
 I shall throw myself into the river,
 I will be food for the fish.

Ah, your home is destroyed!

I saw a black sea, with white around,
 The waves were crashing, but they could not mix them together.
 Who has seen an irony sea?
 The heart of the homeless is turbid and misled.
 Oh, don't have a grieving heart,

Ah, your home is destroyed!

poco stringendo *a tempo*

Ժու - նու եմ ձայ - - - -
 ca - ra em jay - - - -

* *Ped.* *

նիդ.
 nid,

8va

Ped. * *Ped.* *

dolce

կրունկ, մեր աշ - խար - հեն
 krunk, mer aš - xar - hen

8va

Ped. *

խապ - ըիկ մը չու - - - նի՛ւ,
xap - rik mə č'u - - - nis?

Ped. * Ped. *

կռունկ,
krunk,
մեր աշ - խար - հեն
mer aš - xar - hen

Ped. *

խապ-ըիկ մը չու - - - նի՛ւ:
xap - rik mə č'u - - - nis?

eco
Ped. *

Կրճճճճ, ուստի՛ կուգաս, ծառա եմ ձայնիդ.
 Կրճճճճ, մեր աշխարհեն խապրիկ մը չունի՛ս:
 Սի՛ վազեր, երամիդ շուտով կըհասնիս.
 Կրճճճճ, մեր աշխարհեն խապրիկ մը չունի՛ս:

Թողել եմ ու եկել մըլքերս ու այգիս,
 Քանի որ միս կանիմ, կըքաղվի հոգիս:
 Կրճճճճ, պահ մի կացի՛ր, ձայնիկդ ի հոգիս.
 Կրճճճճ, մեր աշխարհեն խապրիկ մը չունի՛ս:

Աշուն է մոտեցել, գնալու ես թեպտիր,
 Երամ ես ժողովել հազարներ ու բյուր,
 Ինձ պատասխան չըտրվիր, ելար գընացիր,
 Կրճճճճ, մեր աշխարհեն գընա՛, հեռացիր:

Kəṛunk, usti kugas? cara em jaynid,
 Kəṛunk, mer ašxarhen xaprik mə č'unis?
 Mi vazer, yeramid šutov kəhasnis,
 Kəṛunk, mer ašxarhen xaprik mə č'unis?

T'otel em u yekel məlk'ers u ayglis,
 K'ani vor ax kanim, kək'alvi hogis.
 Kəṛunk, pah mi kac'ir, jaynikd i hogis,
 Kəṛunk, mer ašxarhen xaprik mə č'unis?

Ašun ē motec'el, gnalu es t'eptir,
 Yeram es žolovel hazarner u byur,
 Inj patasxan č'ətəvir, yelar gənac'ir,
 Kəṛunk, mer ašxarhen gəna, heřac'ir.

Crane, where are you coming from? I am a servant of your voice.
 Crane, do you have news from our country?
 Don't run! Soon you will reach your flock.
 Crane! Is there no news from our native land?

I have left my possessions and garden,
 When I sigh, my soul is torn from me.
 Crane, wait a while, your voice is in my soul,
 Crane! Is there no news from our native land?

Autumn approaches, you will soon go,
 You have gathered a flock of thousands and thousands,
 You didn't answer me, you left,
 Crane, go away and leave our country!

38. ԿԱՆՉԵ, ԿՌՈՒՆԿ CALL, CRANE

Առկցուն
Espansivo ♩ = 66

pp *pp eco* *սրձագունք* *pp*

con affetto
f *վշտահույզ*

Կան- չե՛, կր - ու՛նկ, կան - չե՛, քա-նի՛ գա - թու՛ն է,
Kan-č'e, kə - runk, kan - č'e, k'a-ni ga - run ē,

դա-րիբ-նե - թու՛ սիր - տը գունդ-գունդ ա - թու՛ն է:
ła - rib - ne - ru sir - tə gund - gund a - run ē.

pp *pp* *p*

Ըսծ. *

poco mosso
իղծկուն

Կը-ռո՛նկ ջան, կը-ռո՛նկ ջան, qu - րուն է,
Kə - runk jan, kə - runk jan, ga - run ē,

pp

p con tinto duolo
նկարուն վիշտ

Լեօ. Լեօ. Լեօ.

կը-ռո՛նկ ջան, կը-ռո՛նկ ջան, qu - րուն է,
kə - runk jan, kə - runk jan, ga - run ē,

mf

Լեօ. Լեօ. Լեօ.

mf

ա՛խ, սիր - տըս ա - րուն է:
ax, sir - təs a - run ē.

p *f* *p*

Լեօ. Լեօ. Լեօ.

Կը-ռո՛ւնկ ջան, կը-ռո՛ւնկ ջան, գա - րուն է,
 Kə - runk jan, kə - runk jan, ga - run ē,

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

կը-ռո՛ւնկ ջան, կը-ռո՛ւնկ ջան, գա - րուն է,
 kə - runk jan, kə - runk jan, ga - run ē,

Ped. * *Ped.* * *Ped.* *

ա՛խ, սիր - տըս ա - րուն է:
 ax, sir - təs a - run ē.

f *ppp*

Ped. *

pp *pp* *ppp* *ppp* *p*

eco աղճազանը *morendo* մարտիլով

Ped. * *Ped.* *

Կանչե՛ն, կրռո՛նկ, կանչե՛ն, քանի գարուն է,
 Ղարիբներու սիրտը գունդ–գունդ արուն է:
Կրռո՛նկ ջան, կրռո՛նկ ջան, գարուն է,
Կրռո՛նկ ջան, կրռո՛նկ ջան, գարուն է,
Ա՛խ, սիրտը արուն է:

Kanče, kərunk, kanče, k‘ani garun ē,
 Łaribneru sirtə gund–gund arun ē.
Kərunk jan, kərunk jan, garun ē,
Kərunk jan, kərunk jan, garun ē,
Ax, sirtəs arun ē.

Կանչե՛ն, կրռո՛նկ, կանչե՛ն, քանի արոտ է,
 Աճխարհն է արեգակ, սիրտը կարոտ է:
Կրռո՛նկ ջան, կրռո՛նկ ջան, արոտ է,
Կրռո՛նկ ջան, կրռո՛նկ ջան, արոտ է,
Ա՛խ, սիրտը կարոտ է:

Kanče, kərunk, kanče, k‘ani arot ē,
 Ašxarhn ē aregak, sirtəs karot ē.
Kərunk jan, kərunk jan, arot ē,
Kərunk jan, kərunk jan, arot ē,
Ax, sirtəs karot ē.

Կանչե՛ն, կրռո՛նկ, կանչե՛ն, քանի արև է,
 Աճնան կերթաս երկիր, յարիս բարևէ:
Կրռո՛նկ ջան, կրռո՛նկ ջան, արև է,
Կրռո՛նկ ջան, կրռո՛նկ ջան, արև է,
Ա՛խ, յարիս բարևէ:

Kanče, kərunk, kanče, k‘ani arev ē,
 Ašnan kert‘as yerkir, yaris bareve.
Kərunk jan, kərunk jan, k‘ani arev ē,
Kərunk jan, kərunk jan, k‘ani arev ē,
Ax, yaris bareve.

Call, crane, call, while it is spring,
 The wanderers’ heart is thick with blood.
Dear crane, dear crane, it’s spring,
Dear crane, dear crane, it’s spring,
Oh! My heart is bloody.

Call, you crane, call, while there is a pasture,
 The world is a sun, my heart longs for it.
Dear crane, dear crane, there is a pasture,
Dear crane, dear crane, there is a pasture,
Oh! My heart longs for it.

Call, you crane, call, while it is sunny,
 If you go to my homeland in autumn, greet my beloved.
Dear crane, dear crane, it’s sunny,
Dear crane, dear crane, it’s sunny,
Oh! Greet my beloved.

39. ՀԱԲՐԲԱՆ HABRBAN

Allegretto ♩ = 100

pp

Soprano

Tenore

p

pp

p — *mf*

Ջա - նե ջա՛ն:
Ja - ne jan.

Հա - բրբ - բա՛ն:
Ha - bər - ban.

mp — *p* — *p*

Սի - թել եմ սերն ե - թե - սին,
Si - rel em sern ye - re - sin,

ան - թա - ռամ թերն ե - թե - սին.
an - t'a - ram t'ern ye - re - sin,

p

mf

նվ իմ սի - րաձն ինձ չի սուս, Աս - տը - ծու կերն ե - րե - սին,
 ov im si - racn inj č'i ta, As - tə - cu kern ye - re - sin,

p cresc. p p p p

նվ իմ սի - րաձն ինձ չի սուս, Աս - տը - ծու կերն ե - րե - սին:
 ov im si - racn inj č'i ta, As - tə - cu kern ye - re - sin.

p cresc. p p p p p p decresc.

pp dolce

Հա - բըր - բան: Սա - ռի թըր - թըն - ջուկ թա - զա,
 Ha - bər - ban. *mf con fuoco* Sa - ri t'ər - t'ən - juk t'a - za,

Ջա - նե, ջան:
 Ja - ne, jan.

ppp mf < f p pp dolce mp

pp

p

մեղր ու շա - քար քեզ մա - զա, ինձ պես նա - զա - նի աղ - ջիկ
 melr u ša - k'ar k'ez ma - za, inj pes na - za - ni ał - jik

pp *mp* *piu dolce*

p

pp

քեզ պես տը - դին ո՞նց սա - զա, ինձ պես նա - զա - նի աղ - ջիկ
 k'ez pes tə - ĩn vonc' sa - za? inj pes na - za - ni ał - jik

pp *decresc.*

1. 2. 3. 4.

քեզ պես տը - դին ո՞նց սա - զա: Իմ մոր գո - վա - կան փե - սա:
 k'ez pes tə - ĩn vonc' sa - za? Im mor go - va - kan p'e - sa.

ppp *ppp*

Տղա. Հաբըրբան:

Աղջիկ. Ջանե, ջան:

Տղա. Սիրել եմ՝ սերն երեսին,
Անթառամ թերն երեսին.
Ով իմ սիրածն ինձ չի տա,
Աստըծու կերն երեսին:

Աղջիկ. Հաբըրբան:

Տղա. Ջանե, ջան:

Աղջիկ. Սարի թըրթընջուկ թագա,
Մեղր ու շաքար քեզ մագա.
Ինձ պես նագանի աղջիկ
Քեզ պես տըղին ո՞նց սագա:

Տղա. Պըզտիկ աղջիկ, համ ունիս,
Չորեքդիմաց ծամ ունիս,
Խունջիկ-մունջիկ մի՛ անի,
Ինձ առնելու կամ ունիս:

Աղջիկ. Գութանըդ հոլա՛, հոլա՛,
Գութանիդ տակը քոլ ա.
Քանի գըժություն անես,
Քեզի առնողը տոլ ա:

Տղա. Ձեր տան տակին վար կանեմ,
Չար ագռավին քար կանեմ.
Թող իմ սիրածն ինձի տան,
Գըժությունըս թարկ անեմ:

Աղջիկ. Ջուրը իր ճամփով կերթա,
Ցողածը վարդի թերթ ա.
Ինձ սիրող կըտրիճ տըղեն
Հազարի մեջ մի բերդ ա:

Տղա. Բուսել ես բաղի միջին,
Շամամի թաղի միջին.
Գիշեր ցերեկ միալար
Դու ես իմ խաղի միջին:

Աղջիկ. Աշուղի պես խանդ ասա,
Բըլբուլի պես տանդ ասա.
Ինչքան որ գովես՝ արժեմ,
Իմ մոր գովական փեսա:

Boy: Habərban.

Girl: Ĵane, Ĵan.

Boy: Sirel em sern yeresin,
Ant‘aram t‘ern yeresin.
Ov im siracn inj č‘i ta,
Astəcu kern yeresin.

Girl: Habərban.

Boy: Ĵane, Ĵan.

Girl: Sari t‘ert‘ənjuk t‘aza,
Mełr u šak‘ar k‘ez maza.
Inj pes nazani ałjik
K‘ez pes təlin vonc‘ saza?

Boy: Pəztik ałjik, ham unis,
Č‘orek‘dimac‘ cam unis,
Xunjik–munjik mi ani,
Inj arnelu kam unis.

Girl: Gut‘anəd hola, hola,
Gut‘anid takə k‘ol a.
K‘ani gəžut‘yun anes,
K‘ezi arnołə tol a.

Boy: Jer tan takin var kanem,
Č‘ar agravin k‘ar kanem.
T‘oł im siracn inji tan,
Gəžut‘yunəs t‘ark anem.

Girl: Ĵurə ir čamp‘ov kert‘a,
C‘ołacə vardi t‘ert‘ a.
Inj siroł kətrič təlen
Hazari mej mi berd a.

Boy: Busel es bałi mijin,
Šamami t‘ałi mijin.
Gišer c‘erek mialar
Du es im xali mijin.

Girl: Ašuli pes xał asa,
Bəbuli pes tał asa.
Inč‘k‘an vor goves, aržem,
Im mor govakan p‘esa.

Boy: *Habrban!*

Girl: *Janeh, jan!*

Boy: I loved her with her sweet face,
Eternal petal on her face.
May God punish
He who doesn't give my lover to me!

Girl: *Habrban!*

Boy: *Janeh, jan!*

Girl: Mountain's fresh oxalis for you,
Honey and sugar for dessert,
How can a boy like you deserve
A lovely girl like me?

Boy: Little girl, you have a sweet taste,
Your hair is all around you.
Please, don't flirt,
You will want to marry me.

Girl: Your plough twists all around,
Herbs are underneath.
Stop making a fool of yourself,
Foolish is the one who marries you.

Boy: I will labor by your home,
I will turn the evil crow into stone.
When I reach my beloved,
I will stop my foolishness.

Girl: Water flows in its way
And sprays petals of rose.
The brave boy who loves me
Is a fortress among thousands.

Boy: You have grown amidst the garden,
In the midst of the melon patch.
Day or night, it makes no difference,
You are in the midsts of my songs.

Girl: You sing as if a troubadour,
And recite as if a bird.
The more you praise me, the more
I deserve,
My mother's prideful son-in-law.

40. ԱԼ ԱՅԼՈՒՂՍ MY RED HANDKERCHIEF

Գնայուն

Allegretto dolce ♩ = 76

Piano introduction in G major, 12/8 time. The right hand features a melodic line with slurs and accents, marked *pp*. The left hand provides a harmonic accompaniment with slurs and accents, marked *p*.

semplice
պարզակ

Soprano *mf*

Vocal line and piano accompaniment for the first line. The vocal line is marked *mf* and includes the lyrics: Ալ այ - լու - ղըս կո - թավ ձեր դուռ՝ / Al ay - lu - t̄əs ko - rav jer duř, . The piano accompaniment is marked *pp* and *p*.

Vocal line and piano accompaniment for the second line. The vocal line includes the lyrics: փո - թոն - թել է սիր - տըս մըր - մուռ. / p'ō - t'ō - t'el ē sir - t̄əs m̄ər - muř, . The piano accompaniment is marked *p*, *f*, and *mf*.

mf *mf* *p* *mf*

բաղ - սը ին - ձի գը - ցեց էս կուռ, ջա' - ն ջա'ն,
 bax - tə in - ji gə - c'ec' ēs kuī, ja - no jan,

p *p*

mf *p*

con delicatezza
 նսազուկ

amabile
 սիրարժանի

mf *p*

սի - րուն տը - դա տո'ր սյ - լու - դըս:
 si - run tə - ła tur ay - lu - ʔəs.

p *pp* *p*

mf *mf* *p* *mf*

Բաղ - սը ին - ձի գը - ցեց էս կուռ, ջա' - ն ջա'ն,
 Bax - tə in - ji gə - c'ec' ēs kuī, ja - no jan,

p *p*

mf *p*

սի-րուն տը - դա, տո՛ւր այ - լու - դու:
 si - run tə - ła tur ay - lu - ւս.

con tenerezza
 սոնո
 Tenor

Ալ այ - լու - դդ ես չը - գը - տա,
 Al ay - lu - ւժ yes ճ'ճ - գճ - ta,

եր - դը - վում եմ Աստ - ված վը - կա.
 yer - ճճ - vum em Ast - vac vճ - ka,

mf *<* *<* *>* *mf* *p* *<* *mf* *espansivo*
 սարսածուն

ով գը-տել է՝ թող բե - րի տա, ջա՛-նո ջա՛ն, սի-րուն աղ - ջիկ,
 ov gə-tel ē, t'ot be - ri ta, ja - no jan, si - run ał - jik,

p *con amore*
 սիրազևի

mf *p* *mf* *<* *<* *>* *mf* *p* *<* *mf*

քո այ - լու - ղըդ: Ով գը-տել է՝ թող բե - րի տա, ջա՛-նո, ջա՛ն,
 k'o ay - lu - łəd. Ov gə-tel ē, t'ot be - ri ta, ja - no, jan,

p *pp* *p* *mf* *p*

mf *p*

սի-րուն աղ - ջիկ, քո այ - լու - ղըդ:
 si - run ał - jik, k'o ay - lu - łəd.

pp *p* *pp* *p*

- Աղջիկ.** Ալ այլուղըս կորավ ձեր դուռ՝
Փոթոթել է սիրտըս մըրմուռ.
Բախտը ինձի գցեց էս կուռ.
Ջանն ջանն.
Սիրուն տըղա, տո՛ւր այլուղըս:
- Girl:** Al ayluləs korav jer duř,
P‘ot‘ot‘el ē sirtəs mərmuř.
Baxtə inji gəc‘ec‘ ēs kuř.
Ĵano Ĵan,
Sirun təla, tur ayluləs.
- Տղա.** Ալ այլուղըդ ես չըգըտա.
Երդըվում եմ՝ Աստված վըկա.
Ով գըտել է՝ թող բերի տա,
Ջանն ջանն.
Սիրուն աղջիկ, քո այլուղըդ:
- Boy:** Al ayluləd yes č‘əgəta.
Yerdəvum em Astvac vəka.
Ov gətəl ē, t‘oł beri ta,
Ĵano Ĵan,
Sirun aĴjik, k‘o ayluləd.
- Աղջիկ.** Ալ այլուղըս յարս էր քաշխել.
Ալ աբըրշում շուրջը նախշել,
Պատկերըս վըրեն էր քաշել.
Սիրուն տըղա, տո՛ւր այլուղըս:
- Girl:** Al ayluləs yars ēr bašxel,
Al abəršum šurĵə naxšel,
Patkerəs voren ēr k‘ašel,
Sirun təla, tur ayluləs.
- Տղա.** Ջահիլ ջիվան՝ սարերն ընկա,
Ցավոտ սըրտիս ճար չըգըտա,
Քո սերն ինձի հոգի կուտա.
Թող ինձ մընա ալ այլուղըդ:
- Boy:** Ĵahil ĵivan sarern ənka,
C‘avot sərtis čar č‘əgəta,
K‘o sern inji hogi kuta,
T‘oł inj mənə al ayluləd.
- Աղջիկ.** Ա՛խ, ի՛նչ ասեմ իմ խորթ մորըս,
Կամ ի՛նչ պատմեմ ազիզ հորըս.
Խաբար կուտան շեկ աղբորըս.
Տըղա, տըղա, տո՛ւր այլուղըս:
- Girl:** Ax, inč asem im xort‘ morəs?
Kam inč‘ patmem aziz horəs?
Xabar kutan šek ałborəs,
Təla, təla, tur ayluləs.
- Տղա.** Սևուկ աղջիկ, սիպտակ հագիր.
Առ այլուղըդ, վերքըս կապիր.
Սիրուդ գերի՝ ինձ մի տանջիր.
Էրված աղջիկ, սն այլուղըդ:
- Boy:** Sevuk aĴjik, siptak hagir,
Ař ayluləd, verk‘əd kapir.
Sirud geri, inj mi tanĵir,
Ērvac aĴjik, ař ayluləd.

- Girl:** My red handkerchief was lost at your house,
Deep grief has burnt my heart.
Destiny brought me here.
Janoh jan.
Handsome boy, give my handkerchief back to me!
- Boy:** I didn't find your red handkerchief,
I swear, as God's witness.
Pretty girl, he who has found it,
Janoh jan,
Must return it to you.
- Girl:** My beloved had gifted me my handkerchief,
He painted it with silk,
He painted my image on it,
Handsome boy, give my handkerchief back to me!
- Boy:** Young and tender I went to the mountains,
I didn't find a cure to my aching heart.
Your love feeds my soul,
Let your handkerchief remain with me.
- Girl:** What shall I say to my stepmother?
Or what shall I tell my sweet father?
They will inform my fair brother.
Boy, boy, give me my handkerchief!
- Boy:** Dark-haired girl, you dress in white,
Take your handkerchief and tie it around my wound,
I am a slave to your love: don't torment me!
You, burnt girl, take your handkerchief!

ԲԱՐԲԱՌԱՅԻՆ ԲԱՌԵՐԻ ՀԱԿԻՐՃ ԲԱՌԱՐԱՆ
SHORT DICTIONARY OF DIALECTIC WORDS (ARMENIAN ONLY)

ԱԼՎԱՆ՝ գույնզգույն	ԹՐԹՆՋՈՒԿ՝ բուսատեսակ
ԱՂՈՒ՝ դառը, լեղի	ԹՈՒՇ ԸԼՆԵԼ՝ դեմ առ դեմ հանդիպել
ԱՅԼՈՒՂ՝ թաշկինակ	ԻԳՈՒՆ՝ էգին, էգ՝ այգ
ԲԱԲՈՒՋ՝ կոշիկ	ԻԴԵՎ՝ հետև
ԲԱԽՇԵԼ՝ ընծայել	ԼԱՃ՝ տղա
ԲԱՐԿ՝ ուժեղ	ԼԱՉԻՆ՝ լաչակ
ԲԵՋԱՐԵԼ՝ հոգնել	ԼՄԱՆ՝ ամբողջ, լրիվ, ամբողջական
ԲԵԼԱ, ԲԱԼԱ՝ ցավ, պատիժ, փորձանք	ԽԱԹՈՒՆ՝ հարգարժան կին, տիրուհի
ԲԵՄՈՒՐԱԴ՝ փափագը չկատարած, նպատակին չհասած	ԽԱՉՓՈԿ՝ մետաքսյա կարմիր-կանաչ գույնի թաշկինակ, որ պսակի ժամանակ փեսան կապում է կրծքին
ԲԵՏ-ԲԵՏ՝ մեծ-մեծ	ԽԱՉՎԱՌ՝ Քրիստոսի խաչելության պատկերով դրոշակ, որ դուրս են բերում հանդիսավոր թափորի ժամանակ
ԳԱՋ՝ թիթեռնածաղկավորների ընտանիքին պատկանող փշոտ բույս	ԽԱՊՐԻԿ՝ լուր
ԳՋԻՐ՝ գյուղապետի օգնական	ԽԱՍ ԲԱԽՉԱ՝ արքայական այգի
ԳՈՉԳՈՉԱԼ՝ կարկաչել, խոխոջել	ԽՈՐՈՏԻԿ՝ գեղեցիկ
ԴԱԼԱԼՈ՝ ազնիվ, թանկագին, սիրելի	ԽՈՓ՝ գութանի սրածայր երկաթը, որ խրվում է հողի մեջ, նրան պատռում ու շրջում
ԴԱՂ ԱՆԵԼ՝ վշտացնել, կսկիծ պատճառել	ԽՈՒՓ ԱՆԵԼ՝ փակել
ԴԱՐ՝ բլուր, բարձրություն	ԾԱՄԿԱԼ՝ մազակալ
ԴԱՐԴԻՄԱՆ՝ ուրիշի դարդը սգացող, վիշտը կիսող	ԾԱՆ՝ ձայն
ԴԱՐՊԱՍ ԱՆԵԼ՝ մեծարանք շոայլել	ԾԱՐԵՆ՝ ծայրից
ԴԵՐՁԻԿ՝ դերձակ	ԾՆՐԻԿ ՋԱՐՆԵԼ՝ ծնրադրել
ԴԻՋԱՆ՝ տափարակ դուրան դաշտ, հարթավայր	ԿՈՒՑ-ԿՈՒՑ՝ բռերով, առատորեն, շատ
ԴՄՓՈՂ՝ բռունցքով հարվածող, ծեծող	ՀԱԼԱԼ՝ հարազատ
ԴՈՒՉ՝ ուղիղ	ՀԱՇԱՆ՝ հացահատիկ
ԵՀԱՆ՝ հանեց	ՀԱՎԱԽՈՍ՝ այգաբաց
ԵՐԱԿ՝ կարճատև հորդ անձրև	ՀԱՎԱՐ՝ 1. անհապաղ, շտապ, 2. օգնություն կանչելու ազդանշան
ՋԱՐ՝ ողբ, լաց, հեծեծանք	ՀԻԼՈՒՆ՝ ուլունք
ՋԻՆՉ՝ ինչը	ՀԻՐՈՐ՝ իրար, միմյանց
ՋԱՐԳՅԱՐ՝ ոսկերիչ	ՀՈԼԵԼ՝ գլորել
ՋՈՒԼՈ՝ վիշտ արտահայտող ձայնարկություն	ՀՈՐԹԱԹՈՂ՝ այն ժամանակը, երբ ցրտի պատճառով հորթերը այլևս չեն տանում արոտ արածացնելու, այլ կերակրում են գոմում
ԷԱՌ՝ առավ	ՀՈՒԼԱ-ՀՈՒԼԱ՝ օրոր-շորոր
ԷՐՈՒՆ՝ որսի կենդանի	ՂԱՐԻԲ՝ պանդուխտ, օտարական
ԸՈՒՎԵԼ՝ ատրճանակ	
ԹԱԼԵԼ՝ նետել, շարտել	
ԹԱՐԿ ԱՆԵԼ՝ դադարել	
ԹԵՊՏԻՐ՝ պատրաստություն	
ԹՈՆ՝ անձրև	

ՂԶԼԲԱՇ՝ ասվում է պարսիկներին՝ գլուխները
 կարմիր չալմա փաթաթելու պատճառով
 ՂՈՒՇ՝ թռչուն, աղավնի
 ՃՆՃՂՆԵՐ՝ ճնճղուկներ
 ՄԱԴԱԹ՝ վտանգի ենթարկվածի աղաղակ
 ՄԱԶԱ՝ խմիչքից հետո տրվող աղանդեր
 ՄԱԼ՝ հարստություն, ունեցվածք
 ՄԱԼՈՒԼ՝ տխուր
 ՄԱՀԱՆԱ՝ առիթ, կեղծ պատճառաբանություն
 ՄԱՂԱԶԱ՝ մառան
 ՄԱՃ՝ գութանի կոթը
 ՄԱՍ՝ փափուկ կաշվից պատրաստած կանացի
 կոշիկ
 ՄԱՎԻ՝ կապույտ
 ՄԱՐԶԱՆ՝ թանկագին քար
 ՄԱՐՄԱՐ՝ գողտրիկ, սպիտակ
 ՄԵԶԿԱՊ՝ գոտի
 ՄԻՆԹԱՆԱ՝ կանացի երկար վերնազգեստ
 ՄՈՒՐԱԶ՝ նվիրական ցանկություն, իղձ
 ՅԱՎՆԶԻ՝ մեկուսի, միայնակ
 ՅԱՐԱԲ՝ արդյոք, տեսնես
 ՆԱԶԱՐ՝ 1. չար աչք, 2. անճար, թշվառ
 ՆՈԹԵԼ՝ բարկությունից, սրտնեղությունից դեմքի
 վրա կնճիռներ առաջացնել
 ՇԱԽԿԸՐ-ՇՈՒԽԿԸՐ՝ շխկշխկալով, աղմուկով
 ՉՈՐԵՔԴԻՄԱՅ՝ շուրջ բոլորը
 ՊԱՀՈՒՆԻ՝ տոն օրերի համար պահած
 ԶԻՎԱՆ՝ երիտասարդ

ՌԵՍ՝ գյուղապետ, տանուտեր
 ՍԱՐԴԱՐ՝ գլխավոր, մեծ, ամենամեծը
 ՍԱՐՔ՝ ամբողջություն բոլոր պիտույքների, որոնք
 հարկավոր են մի բան անելու համար
 ՍԵՅՐԱՆ ԱՆԵԼ՝ զբոսնել
 ՍԸՆԵՐ՝ սյուներ
 ՍՈՅ՝ 1. տոհմ, ցեղ, 2. տեսակ
 ՍՈՒՍՈՒՆ՝ լեռնային հոտավետ ծաղիկ՝ դեղին կամ
 կարմիր
 ՎԱԼԵ՝ թռչնատեսակ
 ՎԱՐԴ՝ կենտ, անզույգ
 ՎԵՐ՝ ցած, ներքև
 ՎԸՐ՝ վրա
 ՏԵՆԵՐ՝ տանիքի հարթ կտուր
 ՏԻՐԱՅՈՒ՝ նա, որ պատրաստվում է քահանա
 դառնալու, տերտերացու
 ՏՈԼ՝ ապուշ, դատարկամիտ
 ՌԻՄԲՐ՝ կյանք, կյանքի տևողություն, գոյություն
 ՓԱՓՈՒՋ՝ կոշիկ
 ՓԵՇԱԿ՝ արհեստ
 ՓՈԹՈԹԵԼ՝ վառել, մորմոքեցնել
 ՔԱՄԱՐ՝ մետաղյա զարդերով գոտի
 ՔԱՖՈՒՐ՝ կարմիր
 ՔԻՐՄԱՆ՝ գործվածքի տեսակ
 ՔՅՈՇՔ՝ պալատ
 ՔՈՄԱ՝ բոլորը
 ՕԴ՝ հարբուխ
 ՖԻԴԱՆ՝ երիտասարդ, գեղահասակ

ԿՈՄԻՏԱՍ
ԵՐԿԵՐԻ ԸՆՏՐԱՆԻ

*Նվիրվում է Կոմիտաս Վարդապետի
ծննդյան 150-ամյակին*

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ
ԵՐԳԵՐ

KOMITAS
SELECTED WORKS

*Dedicated to the 150th Anniversary of the
Birth of Komitas Vardapet*

THE FIRST VOLUME
SONGS

*Կազմող,
թարգմանիչ և պարասխանատու խմբագիր՝
Տաթևիկ ՇԱԽԿՈՒԼՅԱՆ*

*Հատորի ձևավորումը՝
Գոհար ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ*

*Compiled,
translated and edited by
Tatevik SHAKHKULYAN*

*Volume design by
Gohar GRIGORYAN*

Տպաքանակը՝ 500 օրինակ
Printing: 500 copies

Կոմիտասի թանգարան–ինստիտուտի հրատարակչություն
ՀՀ, Երևան 0023, Արշակունյաց 28
+374 11 570570
institute@komitasmuseum.am

•
Տպագրվել է «Կոլեսո Փրոդաքշնս» ՍՊԸ տպարանում
Երևան, Գր. Արծրունի 90/44
+374 55 053073
sona.ananyan@gmail.com

Publication of Komitas Museum–Institute
28 Arshakunyats, 0023 Yereva, Armenia
+374 11 570570
institute@komitasmueum.am

•
Printed by Koleso Productions LLC
90/44 Gr. Artsruni, Yerevan, Armenia
+374 55 053073
sona.ananyan@gmail.com